

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GÜNÜMÜZ KONUT TASARIMINDA MUTFAK MEKANININ DEĞİŞİM
VE DÖNÜŞÜMÜNÜN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge Ustalar Uyan
1509220401

Anabilim Dalı: Mimarlık
Program: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Evren Burak Enginöz

2018

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜNÜMÜZ KONUT TASARIMINDA MUTFAK MEKANININ DEĞİŞİM
VE DÖNÜŞÜMÜNÜN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge Ustalar Uyan
1509220401

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Evren Burak Enginöz

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Ervin Garip

Doç. Dr. Emel Birer

2018

GÜNÜMÜZ KONUT TASARIMINDA MUTFAK MEKANININ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜNÜN İNCELENMESİ

ÖZET

Modern toplumlarda mutfak; gelenekselden moderne toplumsal iş bölümünün dönüşmesi, gelişen teknoloji ve “beyaz eşya” olarak adlandırılan mutfak gereçlerinin işleri kolaylaştırması ile beraber kültürel ve fonksiyonel bir dönüşüm geçirmektedir. Modern toplumun mutfağa olan ilgisi, global bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, sosyal medya ve başka özendirici enstrümanlar, sosyal medya platformlarında kurulan ve binlerce üyeye ulaşan, erkek ve kadınların neredeyse eşit sayıda takip ettiği yemek grupları, “şöhretli” mutfak şefleri ve onların farklı formatlardaki televizyon programları, “meşhur” restoranlar ve “yemek blogger” ları vasıtasıyla; günümüzde sağlıklı ve doğal gıdaya duyulan özlem gibi parametreler ile birleşerek, ortak bir evrensel mutfak kültürünün oluşumuna meydan açmaktadır. Bu çalışma kapsamında, gün geçtikçe kentleşen dünyada ve ülkemizde, mutfak mekanının konut içerisinde öneminin daha da artacağı ve kamusal alan tarifinin günden güne değiştiği, mahremiyetin dönüştüğü, sosyal medya aracılığı ile kamusal alanın evin en mahrem noktalarına kadar girdiği, bunun yanında mahremiyetin de yine sosyal medya aracılığı ile kamusal sanal alana taşındığı, günümüz ve gelecek dünyası için bilinen tüm toplumsal parametrelerin ve paradigmaların değiştiği öngörülmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, tasarımcıların mutfak mekanı için yeni fonksiyonel ve estetik tasarım kriterleri geliştirmeleri gerektiğini savunur. Yöntem olarak öncelikle, konut mekanının, mutfakların tarihsel gelişimi, tarihi süzgeçte geçirdiği evreler ve mekânsal olarak mutfak mekanının gelişimi ve dönüşümü incelenmiştir. Ardından toplum ve cinsiyet rolleri, mahremiyet, toplumsal ve aile yapısındaki değişimler, dönüşümler, mahremiyet olgusunun dönüşümü ve Anadolu topraklarındaki deneyimler ve tüm bu süreçlerde mutfak kavramının mahremiyet açısından dönüşümü incelenmiştir. Tez kapsamında toplumsal ve aile yapısında mutfak mekanıyla ilgili değişen ihtiyaçların mutfak beğenilerinde, tercihlerinde ve işlevsel kullanımlarındaki farklılaşmanın neler olabileceğinin incelenmesi amacıyla bir alan çalışması yapılması düşünülmüştür. Bu bağlamda, toplumsal ve kullanıcı çeşitliliğinin fazla olduğu İstanbul metropolünde apartmanda yaşayan kullanıcılar üzerinde bir inceleme yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırma kapsamında anketten elde edilen sonuçlara göre, dünya ve ülkemizde yoğun, akıcı kent yaşamında, değişen dönüşen aile yapısına bağlı olarak mutfakların içinde barındırdıkları yemek pişirme, yemek yeme, oturma ve dinlenme gibi işlevleriyle artık konutun öncelikli düşünülmesi gereken en önemli mekanları olduğu anlaşılmıştır. Mimar veya tasarımcıların bu nedenle mutfak tasarımında yemek pişirme işlevinin haricinde farklı işlevleri barındıran, esnek kullanıma izin veren, geniş kullanım, depolama ve saklama imkanları sunan, aydınlık, ferah, sade ve estetik görünüme sahip mekanlar düşünmelerinin gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mutfak, kadın, mahremiyet.

TRANSFORMATION OF KITCHEN IN CONTEMPORARY RESIDENTIAL DESIGN

ABSTRACT

In modern societies; kitchen evolves, culturally and functionally under the influence of shift in social division of labor from traditional to modern era and developing technology and major appliances. Increasing interest in cuisine, information accessibility, social media, mass online groups that reaches to almost equal members of men and women, “celebrity” chefs and their various formatted tv programs, “famous” restaurants, food bloggers, desire for healthy and organic food, and other incentive instruments are contributing factors for emerging universal kitchen culture. Within the framework of this study, the change of paradigm and parameters in society for the future World can be very clearly observed that the “Kitchen” is becoming a defining space for more and more people in rapidly urbanizing world and Turkey and the essence of the space can be found not only in the physical, but also in the virtual world. Through social media and other online tools what once was a private area for one is reshaping as a public space. In the scope of this change, this work argues that designers should take these new criterias of functionality and aesthetics into consideration. In terms of methodology, first of all, the thesis look into location of residency, historical development, phases throughout the history of transformation and evolvement of kitchen as a space. Then the study continues on examining gender roles and privacy in society, changes in the notion of privacy in community and family, and the experience of kitchen as space and privacy aspect of it in Anatolia. Furthermore, the study presents the results of researches on transformation of kitchen space in residential design based on dwellers’ preferances, functionality expectations, aesthetics, and visual liking. Lastly, the article is concluded with determining the design criterias for kitchen space and the impacts of daily life on these design criterias. It has been decided to conduct an examination on the users living in the apartments of Istanbul metropolitan area.

According to the results obtained from the questionnaire, due to changes observed in family structure in the intensive and fluent urban life; it is understood that with the

functions of cooking, eating, seating and resting; kitchens should be considered as priority places in our living spaces on all over the world and in Turkey. It has been emphasized that either architects or designers should consider spaces, with a bright, spacious, simple and aesthetic look that offer a wide range of functions, which are storage facilities that allow flexible use, with different functions besides cooking function in kitchen design.

Keywords: Kitchen, women, privacy

TEŞEKKÜR

Çalıőmam süresince danıőmanlıęımı üstlenerek her konuda yardımını ve desteğini benden esirgemeyen, değerli fikirleri ile beni yönlendiren, yol gösteren ve destek olan tez danıőmanım Sayın. Doç. Dr. Evren Burak Enginöz'e, alan çalıőmama katkı sağlayan kullanıcılara, eğitim hayatım boyunca yanımda olan, dualarını her zaman üstümden eksik etmeyen anneme ve ablama, hayatımda her daim varlığıyla bana güven, huzur ve mutluluk veren en büyük desteğim eőim Baran Uyan'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
----------------------------	----------

BÖLÜM 2. PIŞİRME EYLEMLERİNE GÖRE MUTFAK MEKANLARININ İNCELENMESİ.....	4
---	----------

2.1 Konutlarda Mutfakların Tarihsel Gelişimi.....	4
---	---

2.2 Ateşin ve Pişirme Eylemlerinin Kökenleri.....	5
---	---

2.3 Batı ve Doğu Mutfaklarında Mekansal ve Kültürel Gelişim.....	5
--	---

2.4 Eski Anadolu Yerleşimlerinde Mutfak Mekanının Gelişimi.....	9
---	---

2.5 Osmanlı-Türk Konutlarında Mutfak Mekanı.....	14
--	----

2.5.1. Osmanlı-Türk Konut Yaşamı.....	14
---------------------------------------	----

2.5.2. Osmanlı Mutfağı.....	23
-----------------------------	----

2.6 Bölüm Sonucu	26
------------------------	----

BÖLÜM 3. TOPLUM YAŞAMI İLE MUTFAK MEKANI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ.....	28
---	-----------

3.1 Toplumda Cinsiyet Tartışmalarının Mekan Üzerine Etkileri.....	28
---	----

3.1.1. Toplum ve Cinsiyet Kavramı.....	28
--	----

3.1.2. Kadın Emegi ve Toplumda Cinsel Ayrımcılık.....	31
---	----

3.1.3. Kadının Rolü, Konutlarda Özel Alan – Kamusal Alan Ayrımı.....	34
--	----

3.2 Toplum ve Aile Yapısındaki Değişimlerin Konut Mekanları üzerindeki yansımaları.....	37
3.2.1. Toplumsal Değişim Kavramı.....	37
3.2.2. Aile Yapısındaki Değişimler.....	40
3.2.3. Toplum ve Aile Yapısındaki Değişimlerin Konut ve Mutfak Mekanları Üzerindeki Yansımaları.....	43
3.3 Bölüm Sonucu.....	49

BÖLÜM 4. TÜRKİYE’DE MUTFAK ALIŞKANLIKLARININ VE KULLANICI TERCİHLERİNİN BELİRLENMESİ.....

53

4.1 Alan Çalışmasının Konusu ve Amacı.....	53
4.2 Alan Çalışması ve Yöntemi.....	53
4.2.1. Yöntem.....	54
4.2.2. Deneklerin Seçilmesi.....	54
4.2.3. Alan Çalışmasının Kapsamı ve İçeriği.....	54
4.3 Alan Çalışmasının Bulguları.....	56
4.3.1. Demografik Yapıyla İlgili Bulgular.....	57
4.3.2. Mevcut Mutfak Mekanının Değerlendirilmesi İle İlgili Bulgular.....	70
4.3.3. Mutfak Görsellerinin Tercihleriyle İlgili Bulgular.....	76
4.4 Alan Çalışmasının Değerlendirilmesi.....	93
4.5 Bölüm Sonucu.....	96

BÖLÜM 5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....

98

KAYNAKÇA.....

106

EKLER.....

110

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. Değişen Dünya’da Sosyoloji.....	37
Tablo 4.1. Meslek Özelliklerinin Dağılımları.....	58
Tablo 4.2. Mutfak Mekânına İlişkin Özelliklerin Dağılımları.....	61
Tablo 4.3. Mutfakta Bulunan Gereçlerin Dağılımları.....	62
Tablo 4.4. Mutfakta En Beğenilen Özellikler.....	63
Tablo 4.5. Mutfakta En Beğenilmeyen Özellikler.....	64
Tablo 4.6. Mutfakta Değiştirilmek İstenen Özellikler.....	65
Tablo 4.7. Mutfak Yeterliliğine İlişkin Özellikler.....	66
Tablo 4.8. Demografik Özelliklere Göre Sahip Olunan Mutfak Tiplerinin Değerlendirmesi.....	70
Tablo 4.9. Mevcut Mutfak Tiplerine Göre Mutfak Mekân Özelliklerinin Değerlendirmesi.....	72
Tablo 4.10. Mevcut Mutfak Tiplerine Göre Seçilen Mutfak Tiplerinin Değerlendirmesi.....	75
Tablo 4.11. Mutfak-1 İçin Yapılan Seçimler ve Sebepleri.....	76
Tablo 4.12. Mutfak-2 İçin Yapılan Seçimler ve Sebepleri.....	78
Tablo 4.13. Mutfak-3 İçin Yapılan Seçimler ve Sebepleri.....	81
Tablo 4.14. Demografik Özelliklere Göre Mutfak-1 Seçimlerinin Değerlendirmesi.....	83
Tablo 4.15. Mutfak Mekân Özelliklerine Göre Mutfak G-1 Seçimlerinin Değerlendirmesi.....	84
Tablo 4.16. Demografik Özelliklere Göre Mutfak G-2 Seçimlerinin Değerlendirmesi.....	85
Tablo 4.17. Mutfak Mekân Özelliklerine Göre Mutfak G-2 Seçimlerinin Değerlendirmesi.....	86

Tablo 4.18. Demografik Özelliklere Göre Mutfak G-3 Seçimlerinin Değerlendirmesi.....	87
Tablo 4.19. Mutfak Mekân Özelliklerine Göre Mutfak-3 Seçimlerinin Değerlendirmesi.....	88

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Mezopotamya Mutfağının Etkilendiği Mutfaklar.....	6
Şekil 2.2. Boğazköy Büyükkale’de Eski Hitit çağı konutları.....	10
Şekil 2.3. Beycesultan 9. 10. Tabakada megaron evler.....	11
Şekil 2.4. Babadağ’da bir evin çizgisel tasarımı.....	12
Şekil 2.5. Babadağ evinde ocak.....	12
Şekil 2.6. Batı Anadolu'da kara çadır.....	15
Şekil 2.7. Beşik tonoz çadır.....	16
Şekil 2.8. “Yaşama Birimi” olarak biçimlenmiş bir Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü.....	16
Şekil 2.9. Ocak kesit ve görünüşü.....	18
Şekil 2.10. Geleneksel Türk evi mutfak planı.....	19
Şekil 2.11. Haremlik–selamlık arasında yiyecek, içecek alışverişini sağlayan dönme dolap.....	19
Şekil 2.12. Türk Evi.....	21
Şekil 2.13. Oda iç mekân-insan ölçeği.....	22
Şekil 2.14. Fatih Sultan Mehmet'in saray mutfağında tüketilen malzemeler...24	
Şekil 3.1 Konut Mutfaklarının Tiplerine Göre Yönleri.....	48
Şekil 3.2. Konut Bağlantıları.....	49
Şekil 4.1. Kullanıcıya ait Sorular.....	55
Şekil 4.2. Farklı biçimlerde mutfak örnekleri.....	55
Şekil 4.3. Cinsiyet dağılımı.....	57
Şekil 4.4. Yaş dağılımı.....	57
Şekil 4.5. Eğitim durumu dağılımı.....	58
Şekil 4.6. Çalışma durumu dağılımı.....	59
Şekil 4.7. Medeni durum dağılımı.....	60
Şekil 4.8. Yaşanılan yer dağılımı.....	60
Şekil 4.9. Mutfağın hareket etmek için yeterli olma durumu.....	68
Şekil 4.10. Mutfak kurgusunun yeterli olma durumu.....	68

Şekil 4.11. Mevcut mutfak tiplerinin dağılımı.....	69
Şekil 4.12. Cinsiyete göre sahip olunan mutfak tiplerinin dağılımı.....	71
Şekil 4.13. Mevcut mutfak tiplerine göre dinlenme alanı dağılımı.....	73
Şekil 4.14. Mevcut mutfak tiplerine göre hareket için yeterli olma durumunun dağılımı.....	74

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Doğada hemen hemen tüm canlıların evrim süreci içerisinde, en temel ihtiyaçları; beslenme, barınma ve korunmadır. İnsanlar diğer tüm canlılardan farklı olarak bu ihtiyaçlara sistemli cevap bulabilmek için evrimleşmiş ve günümüz medeni topluluklarına ulaşmışlardır. Barınma için, konutlar yapmış; korunma için ise önce köyleri, sonra kentleri, korunaklı bir yaşam döngüsü için kurgulamış ve örgütlemişlerdir.

İnsanın yaşamını sürdürebilmek için beslendiği ve genellikle ne bulursa yediği, tek amacının hayatta kalmak olduğu ve henüz ateşi kullanmayı öğrenmediğinden eti bile çürüterek yumuşattığı ilkel dönemlerinden sonra, ateşin kullanılmaya başlamasıyla birlikte insanlar pişirerek yemeye; çiğnemeyi kolaylaştırıcı, lezzeti artırıcı yöntemler geliştirmeye yönelmişlerdir. Böylece en temel ihtiyaçlarından olan “beslenme” ihtiyacına yönelik ilk örgütlü dönem başlamıştır. Bunun için öncelikle yabani bitkileri ehlileştirme yoluna gitmişlerdir. Üretilen bitkileri de saklayarak yeri geldiğinde kullanmışlardır. Bitkilerden fayda sağlayan dönem insanı, avcılığın yanı sıra ekip-biçme ve toplayıcılık faaliyetlerine de yönelmişlerdir. (Ciğerim, 2001). Hayatta kalabilmek için buldukları besinleri tüketen tarih öncesi insanlar, zamanlarının büyük bir bölümünü tüketecekleri besinleri aramak için harcamışlardır.

Zaman içerisinde doğada buldukları besinler arasından tercihler yaparak daha yatkın ve elverişli buldukları besinleri üretmek, ürettikleri besinleri daha elverişli hale getirip ellerinde tutmayı öğrenmişlerdir. Böylece göçebe hayattan yerleşik hayat düzenine geçilmiştir. Tarih kronolojisinde Neolitik Çağ olarak adlandırılan bu dönem, insanlık tarihinin en nitelikli dönemlerinden biridir. Çünkü yerleşik hayatın yani bugünkü kırsal ve kentsel yerleşimin temellerinin atıldığı dönemdir. Tarih öncesi insanların mağara devrinde bile, beslenmeleri için, mağara içinde ayrı bir yer oluşturdukları ve buralarda araç gereçleri amaçlarına yönelik kullandıkları görülmüştür. Böylece mutfak, ilkel de olsa ilk insanla başlamıştır. Neolitik dönemi, Kalkolitik Çağ takip etmiştir. Geç Neolitiğin devamı niteliğinde olan Kalkolitik Çağ’da başta bakır olmak üzere birçok maden işlenmiş ve insanlığın kullanımına sunulmuştur.

Mutfak; Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre; 1- isim, yemek pişirilen yer, aş damı, 2- Yiyecek kültürünün tamamı, olarak tarif edilmektedir. Arapça kökenli Matbah

sözcüğünden dilimize geçmiştir. Mutfaklar tarihsel olarak bakıldığında, gelişmekte olan eylemleri, kendine özel araç gereç ve elemanlarıyla toplumsal açıdan önemli bir rol oynamıştır. Yiyeceklerin hazırlandığı, ısıtıldığı, yendiği ve depolandığı bir yer olarak var olan mutfak birimi tarihsel süreçte mekânsal olarak birçok aşamadan geçmiştir.

Tarih öncesi dönemde oturlan mekan aynı zamanda mutfak olarak da kullanılmaktadır. Yerleşik hayat sistemi ile beraber, sofraya kurma ve bu sofrada yeni yiyecek tatma davranışı da gelişmeye başlamıştır.

Gelişen ve dönüşen toplumlar, kent ve konut birimlerine eklenen yeni ihtiyaçlar, tüm donatıların yeniden ele alınarak incelenmesine ve konut mimarlığı geliştikçe, mutfak mekanının ayrı bir bölüm olarak tasarlanmasını sağlamıştır. Mutfak, fonksiyonu gereği hazırlama, pişirme ve servis gibi eylemleri karşılayacak unsurlara sahiptir. Depolama görevi yapan kiler, mutfağa yardımcı bir mekandır. (Karpuz, 2013). Anadolu'dan başlayarak tüm dünyaya yayılan mutfak kültürü, ilk başlarda daha pişirme tekniğine dayalı ve merkezine ocağı alan bir yapıdayken, sanayi devrimi sonrası gerçekleşen bilimsel ve teknolojik ilerlemeler ve iç mekanlarda makineleşmenin artması; mutfak mekanının dönüşmesine, odak noktalarının sayısının çoğalmasına sebep olmuştur. Toplumda cinsiyet kavramının mekan üzerine etkisi ile toplum, mahremiyet ve aile yapısındaki değişmelerin konut mekanı üzerine yansımaları, mutfak mekanı özelinde de yaşanmış ve ilk önce konut kavramının kadınla bütünleşmesi ve zaman içerisinde Sanayi Devrimi ile beraber toplumsal dönüşümün cinsiyet temelli yansımaları Konut-Mutfak özelinde de gerçekleşmiştir. İlk zamanlarda oluşan tek oda kavramının her türlü işlevi içermesi ve tüm ihtiyacı karşılamasından sonra, zaman içerisinde gelişen mekanlar ile işlevlerini sabitlemişlerdir. Böylece, mutfaklar, yatak odaları, oturma odaları, misafir odaları ve ebeveyn yatak odaları meydana gelmiştir. Çağdaş konut tasarımında mutfağın, konutun içerisinde başlıca üretim alanlarından birisi olması, aile üyelerini bir araya getirmesi, modern kent yaşamında ortak yaşayan aile bireylerinin mutfakta karşılaşma ve vakit geçirme sürelerini arttırması, mutfağın önemini arttırmıştır.

Mutfakta yiyeceklerin hazırlanması, pişirilmesi, servisi, yıkanması, depolanması ve çöplerin atılması gibi eylemlerin yanı sıra; yemek yeme, televizyon izleme, misafir ağırlama ve hatta oyun oynama gibi bazı yan eylemler de yer almaya başlamış ve

bireyin ya da ailenin sosyoekonomik durumuna, kültürel özelliklerine alışkanlıklarına, ayrıca konutun büyüklük ve özelliğine bağlı olarak değişen bu eylemler yeni odak noktaları oluşturmuşlardır.

Tez konusu kapsamında, toplum yapısı, mahremiyet kavramı ve teknolojik dönüşümlerin mekana etkilerini öğrenmek ve yeni tasarlanacak mekanlar için tasarım kriterleri belirleyebilmek için bu çalışmada, öncelikle konut mekanının, mutfakların tarihsel gelişimi, tarihi süzgeçte geçirdiği evreler ve mekânsal olarak mutfak mekanının gelişimi ve dönüşümü incelenecektir.

Mutfak kavramı, mahremiyet olgusu açısından da ele alınarak, toplum ve cinsiyet rolleri, toplumsal ve aile yapısındaki değişimler açısından sorgulanacaktır.

Bu bağlamda özellikle ülkemiz konut tasarımında mutfak mekanının değişim ve dönüşümünün incelenmesi için kullanıcıların tercih, beğeni, işlevsel beklentileri, estetik ve görsel beğenilerini tespit etmemize imkan veren bir alan çalışması yapılmıştır.

Alan çalışmasından elde edilecek veriler doğrultusunda gündelik apartman yaşamının mutfak mekanı üzerindeki etkileri tespit edilerek, mutfak tasarımı için oluşturulacak yeni kriterlerin belirlenmesinde katkı sağlaması düşünülmektedir.

BÖLÜM 2. PİŞİRME EYLEMLERİNE GÖRE MUTFAK MEKANLARININ İNCELENMESİ

2.1 Konutlarda Mutfakların Tarihsel Gelişimi

Mutfak kavramı, medeniyetin ilk zamanlarından beri insanoğlunun barınma, korunma ve beslenme zorunlu ihtiyaç gereksinimlerinin ve bu gereksinimlere bulduğu çözüm arayışlarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çağlar boyunca konut kavramı, toplumsal ve teknolojik gelişmeler ile beraber değişiklikler yaşamıştır. Konutla paralel bir şekilde, konutun mekanları da değişiklikler yaşamıştır. Neolitik çağda tek hacimli odağın ortasındaki ocağı alan barınma birimi (konut), coğrafyaya bağlı olarak farklı yaşam kültürlerinde medeniyetin gelişimini takip ederek, orta asyadaki bir yurt çadırından, Afrika'daki çamurdan kulübeyle çok az değişikliklerle neredeyse aynı fenomenolojik yapıyı göstermiştir. Mutfak kavramı, medeniyetin ilerlemesi ile ilkel kulübenin, gelişen ailevi ilişkiler ile konuta evrilmesi sonucu ocağın pozisyonunun değişmesiyle yakından ilişkilidir.

İlk çağlar insanların tek gayesinin yaşama tutunabilmek olduğu zamanlardır. Bu zamanlarda insanlar hayatta kalabilmek için hemen hemen bulabildikleri her gıdayı tüketmişlerdir. Bu döneme, leş tüketimi bile yapılan primitif bir dönem denilebilir.

Ateşin keşfi gıdaların pişirilerek daha sağlıklı ve lezzetli tüketilmesini sağlamıştır. Ateşin kullanılmaya başlamasıyla beraber insanlar yediklerini pişirip yemeye; lezzet artırıcı ve çiğnemeyi kolaylaştırıcı yöntemler geliştirmeye yönelmişlerdir. Bunun için öncelikle yabani bitkileri ehlileştirme yoluna gitmişlerdir. Üretilen bitkileri de saklayarak yeri geldiğinde kullanmışlardır. Bitkilerden fayda sağlayan dönem insanı, avcılığın yanı sıra ekip-biçme ve toplayıcılık faaliyetlerine de yönelmişlerdir. (Ciğerim, 2001).

Gıda tüketim alışkanlığı, evrimleşme sürecinde dönüşen insanoğlu da, yaşamını sürdürebilmek için inşa ettiği konutlarında önceleri ortada tek bir ocak olarak yer alan beslenme mekanını, mutfaka evirmiştir. Bu doğrultuda mutfak mekanı, tarihi dönem içerisinde geçirdiği evreler ile gelişme göstermiştir. Mutfağın tarihsel gelişimi; ateşin bulunması ve pişirme eyleminin evrilmesi ile doğrudan ilişkilidir.

2.2 Ateşin ve Pişirme Eylemlerinin Kökenleri

İnsansılar açısından ateşin kontrollü bir şekilde kullanılmaya başlaması öncelikle daha soğuk iklimli bölgelerde yaşam gibi avantajlar sağlamış ve tropikal alanlardan farklı coğrafyalara göç şansı yaratmıştır. Böylece farklı çeşitlilikte birçok av alternatifleri ortaya çıkmış ve yine ateşin kullanımı ile daha kolay pişirilerek sindirilecek veya tütsülenerek daha uzun süre saklanacak gıdalar elde edilebilmiştir. Bu sayede beslenme sorunu büyük oranda hallolmuştur. Ayrıca ateşin kontrollü olarak kullanılabilmesi vahşi yırtıcılardan korunmayı, alet üretimi ve aletlere ateş vasıtası ile form vermeyi de sağlamıştır.

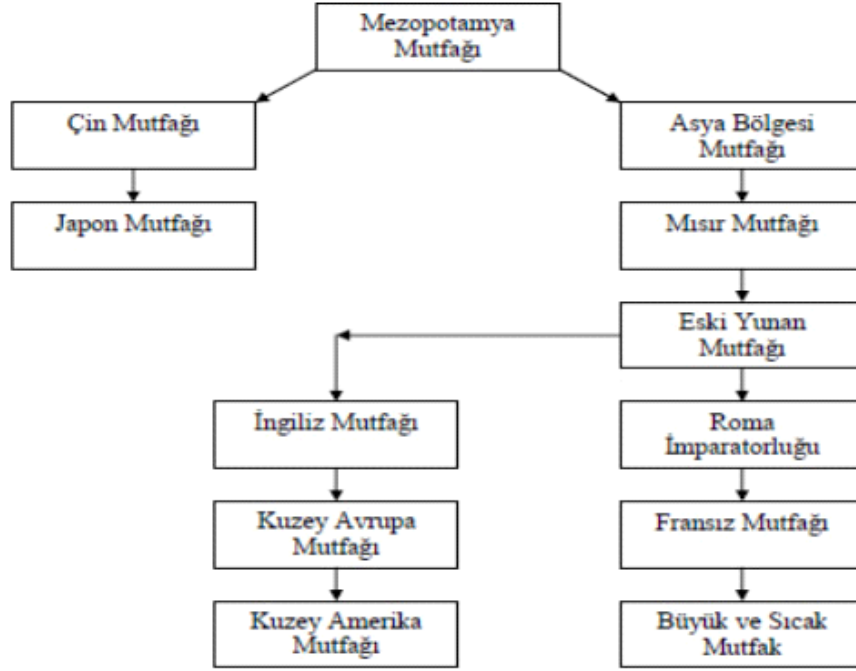
Endüstri hareketi öncesi bütün konutlarda mutfak ve yaşama odası aynı mekandır. Günümüz koşullarında bile halen kırsal kesimlerde bu durum gözlenmektedir. Ocak bulunan bu mekanlarda yemek yapılır, ısınılır, sohbet edilir. Eğer ailelerin durumları uygunsa ayrı olarak bir misafir odası bulunur. Endüstri hareketi öncesi hane mutfağı bize o zamanki toplumsal yaşam hakkında da fikir vermektedir. Ateşin önemi, onun hanenin ortasına konumlandırılması ve tüm etkinliklerin çevresinde yapılması, o zamanki mutfak kavramını ve anlayışını açıklamaktadır.

İnsanlığın ilk zamanlarından beri ateş, konut mekanının en önemli parçası, hane halkının ise can damarı olmuştur. Hanenin ortasına konumlandırılan ateş, sıcaklık ve ışık olarak ya da yabani hayvanlara karşı tedbir olarak kullanılmıştır. Teknolojinin ilerlemesi ile beraber ateşe istenilen zaman açma, istenilen zaman kapatma gibi özellikler getirilmiştir. Bu kolaylık ile ateş, hane içerisinde daha fazla nitelik ve kuvvet kazanmıştır.

2.3 Batı ve Doğu Mutfaklarında Mekansal ve Kültürel Gelişim

Mezopotamya bölgesinde ortaya çıkan yemek pişirme sanatı, Çetin'in (1993) kurguladığı şekilde de görüleceği üzere, sonraları Çin ve Asya Mutfakları olmak üzere dünya genelinde iki ana mutfağa ayrılmıştır. İlerleyen süreçte de Çin Mutfağı Japon Mutfağının oluşumunu sağlamıştır. Diğer tarafta ise Asya mutfağı Mısır mutfağının gelişimini sağlarken, Mısır mutfağının Eski Yunan mutfağını etkilediği, Eski Yunan mutfağının ise Roma mutfağının temellerini oluşturduğu, buna bağlı olarak gelişen

Roma mutfağının da zengin Fransız mutfağının oluşumunda katkısının olduğu, Fransız mutfağının ise büyük ve sıcak mutfağın oluşumunu desteklediği söylenebilir. Eski Yunan mutfağının sayılan mutfakların gelişmesine sağladığı katkının yanı sıra İngiliz mutfağıyla da etkileşime girdiği, gelişme gösteren İngiliz mutfağının da Kuzey Avrupa ve Kuzey Amerika mutfaklarını etkilediği söylenebilir. (Düzgün, 2014).

Şekil 2.1. Mezopotamya Mutfağının Etkilendiği Mutfaklar (Çetin, 1993).

Mezopotamya'da ilk kez yerleşik hayatın başlaması ve tarımın yapılması, tüm mutfakların tabanının aracısız olarak Mezopotamya mutfağından evrilmesini sağlamıştır. Coğrafi olarak bu durum, Türkiye, Irak, İran ve Suriye yemek sanatının gelişmesine yardımcı olmuştur. Mezopotamya topraklarında yaşayan insanların ticaretle ilgilenmeleri, sürekli uzun seyahatlere çıkmalarını sağlamıştır ve yeni besinlere ulaşarak besinlerin daha zengin bir çeşitliliğe kavuşmasını sağlamıştır. Asur, Pers, Yunan, Roma, Bizans, Emevi- Abbasi, Arap uygarlıkları, Selçuklu ile Osmanlı bölgelerindeki tarihsel etkileşimler, toprakların mutfaklarını da geliştirmiştir. (Şekil 2.1).

Eroğlu'na (2000) göre;

Romalılara gelindiğinde “mutfak” sofistike bir görünüm kazanır. Malzeme ve kapacak bakımından zenginleşen Roma mutfağı bugün bildiğimiz mutfağın habercisi sayılır. Erken Roma döneminde mutfak atriumda yer alır. Böylece yanan ateşin dumanı yangın riski olmadan çıkmaktadır. Sonraları, atrium yaşama mekanına dönüşünce mutfak için bir bir arka oda ayrılır. Bunun hem sosyolojik hem de kolaylık olması açısından önemi vardır. Mutfağın kölelerin kullanımında olması ve yarattığı duman onun ana mekandan ayrılmasının gerekçeleridir. Kalabalık evlerde yaşayan yoksullar büyük yangın tehlikesi nedeniyle genel aşevlerinde pişen yemeklerden yararlanmaktadır... Pişirmede kullanılan yakıt kömür ateşidir. Roma mutfağının temel pişirme aletleri uzun yıllar fazla değişmeden kalmıştır.

Yine Eroğlu'nun (2000) açıklamasına göre:

Roma İmparatorluğu'nda alt sınıfların evlerinde mutfağı yoktur; yemeklerine ortak halk mutfaklarında pişirmişlerdir. Üst sınıftan olan Romalıların daha iyi donanımlı mutfakları vardır... Ancak I. Yüzyıldan itibaren evin arka tarafında yemek pişirmek için bir mutfak yapılmıştır. Pompei ve Osti kazılar bu mutfaklar hakkında bir fikir vermektedir. Bunlarda mutfak trihlinium denilen yemek odalarının yakınında, erzak koymak için kiler anlamında bir veya birkaç hücre de etrafında bulunurdu. Roma'nın şehirlerinde mutfak yerin altındaydı ve oraya merdivenle inilirdi. Tavanda açılan bir pencere ile hava alınırdu. Pompei evlerinde görüldüğü üzere, Romalılarda mutfakların özel donatı elemanları da vardı. Ekmek için büyük fırınlar, kızartmalar için de küçük fırınlar kullanılırdı. Bunların dumanları bazen baca yerine kapıdan çıkardı. Mutfak için gerekli eşyalar duvarlara asılır veya fırınların üzerine konulurdu. Mutfağın bir tarafında da bulaşık teknesi bulunur bunun suları bir delikten kanalizasyona akardı. Bu şekilde mutfaklar Pompei'deki Vetti'lerin ve Ponsan'ların evlerinde görülmektedir. 1979 senesindeki kazıda, Vezüv yanardağının küllerinin örttüğü bu evlerdeki, mutfak eşyaları yerlerinde asılı olduğu gibi bulunduğu için gerçek bir fikir edinilmiştir. Çanak, çömlek, sahan, tabak, tencere gibi mutfağı ilişkin gereçlerin bazıları duvarda asılı, bazıları fırınların üzerinde bulunmuştur. (Kurt, 2006)

Kurt'a (2006) göre ise:

Eski Yunan evlerinde odalar merkezi bir avlunun etrafına yerleştirilmiştir. Birçok evde bu avlu mutfak görevini görürdü. Üst sınıftan insanların evlerinde, genellikle banyonun yanında ayrı bir oda mutfak olarak kullanılırdı. Böylelikle iki oda da mutfak ateşinin yardımıyla ısıtılabilirdi. Böyle evlerde mutfağın arkasında yiyecek ve kap kacağın bulunduğu ayrı bir oda bulunurdu. Zengin evlerinin dışındaki evlerde mutfak, ayrı bir bölüm halinde yapılmamıştır. Mutfak yemek pişirmek ve yemek yemenin yanı sıra oturulan ve toplanılan bir mekan konumundaydı.

Endüstrileşme hareketi başlangıçta, Avrupa'nın büyük kentlerine sağlıksız yaşam koşulları getirdikten sonra zamanla alınan dersler ile önlemler ve uygulanan çözümler ile işçilere iyi, sağlıklı ve ucuz konut sağlanması yoluna gidilmiştir. İngiltere ve onu örnek alan bazı Avrupa ülkeleri bahçeli sıra ev tipi mülkiyet (veya yüzyıl kiralık) konutunu, Almanya gibi bazı ülkeler de yüksek bloklarda kiralık konutu geliştirmiştir. Her iki tip konut önerisinde de, büyük kentlere elektrik ve su tesisatının yanı sıra havagazını da konutlara kadar getirmişlerdir. Özellikle pişirme için havagazının gelişi mutfağı içinde yaşanan bir mekan olmaktan çıkartıp, küçük bir servis yeri haline getirmiştir. Bunun nedenleri vardır. Bir kere yemek pişirmek için artık soba-ocak yakmak gereği kalmamıştır. Mutfak artık zorunlu olarak ısınmış olmayacağından, başka mekanda ikinci bir soba yakmak için orda oturmanın nedeni ortadan kalkmıştır. İkinci neden de havagazının yanlış kullanımda tehlikeli olup gaz kaçağının ölüme ve yangına neden olmasıdır. Böylece yeni konutlarda eskinin misafir odası günlük yaşama mekanı durumuna gelirken, mutfak da küçük bir servis bölümü durumunu almıştır. Mutfağın küçülmesi konut alanının küçülmesinde, dolayısıyla konut maliyetinin ucuzlamasında yarar sağlamıştır. Mutfakta yardımcı çalıştıran kesimlerde ise mutfak, daha büyük bir servis grubunun bölümüdür. Yanında ofisler, kiler ve hizmetçi odası gibi diğer servis mekanları bulunmaktadır. (Ağat, 1983).

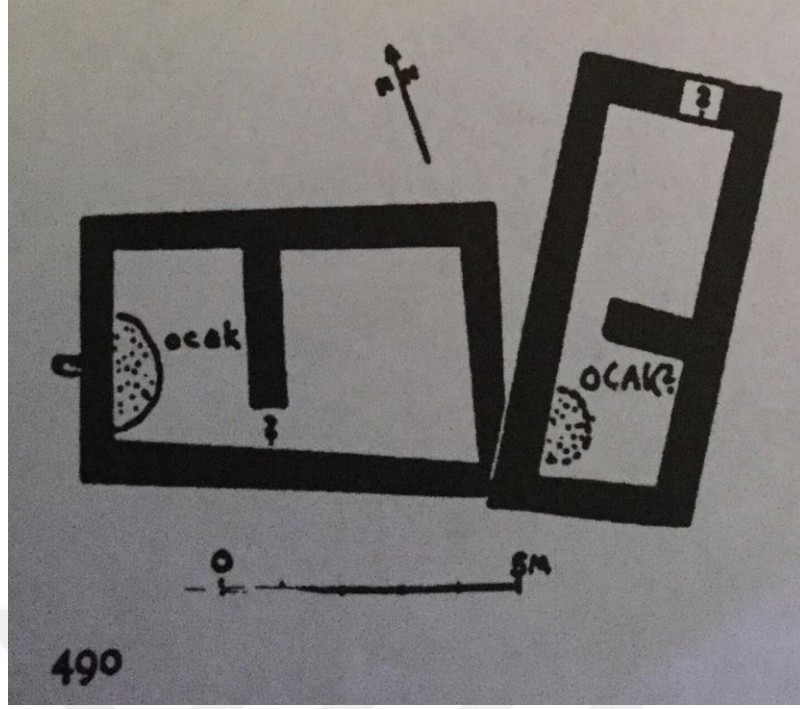
Günümüzün hayat şartları ve toplumsal dönüşümler mutfağı, hane kadınlarının sürekli emek verdiği bir mekan olmaktan çıkartmış, emek verdiği zaman zarfında hane yaşamından ayrılmamasını sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca, mutfakta verilen emek tüm hane halkı tarafından beraber yapılabilecek bir iş olarak görülmeye başlamıştır. Bu sebeple mutfaklar birden fazla kişinin çalışmasına yönelik genişlik kazanmıştır.

2.4 Eski Anadolu Yerleşimlerinde Mutfak Mekanının Gelişimi

Dünya mutfak kültürünün kökenlerinin Mezopotamya olması ve tarihin ilk yerleşik tarım yapan toplumlarının Anadolu'da yaşamış olması, bulunduğumuz coğrafyanın karakteristik ve nitelikli bir konut (barınma) ve mutfak (beslenme) tarihine sahip olduğunu gösterir. Neolitik Dönemin başlangıcında insanın yerleşik düzene geçmesiyle birlikte bitkilerden buğday, arpa, mercimek gibi tahılları, hayvanlardan domuz, keçi ve koyunu ehlileştirmeyi başarmışlardır. Bellwood; “İnsanoğlu geçen zaman içinde nohut, mısır, fasulye hayvanlardan geyik, sığır, tavuğu ve diğerlerini evcilleştirerek besin menüsünü her geçen sürede genişletmiştir. Bu sürede besinlerin bulunmadığı zamanlar için de saklamayı öğrenmiştir” demiştir. (Bellwood, 2008).

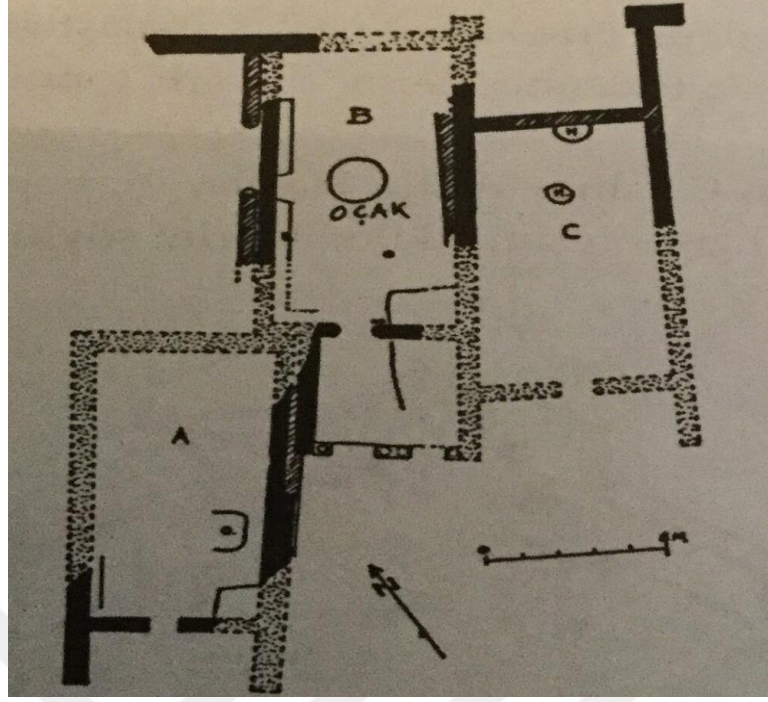
Anadolu'nun Türk Öncesi yerleşmelerinde de mutfak bölümleri bulunmaktadır. Neolitik çağda Çatalhöyük gibi yerleşim yerlerinde ocak ve pişirme mekanları tespit edilmiştir. Tunç çağında ise yaygın bir konut türü olan megaronun ortasında ocak bulunmaktadır. Megaronda pişirme ile yaşama mekanı tek bir hacimdir. Anadolu'nun ilk çağlarında Hitit ve Urartu'da da pişirme mekanları vardır. Klasik dönem, Roma ve Bizans evlerinde mutfak önemli bir mekan olarak görülmektedir. (Karpuz, 2013).

Anadolu'da ilk imparatorluğu kurmuş olan Hititler İÖ 2000 ile İÖ 1000 yılları arasında kültürün belirleyicisiydiler. Bu çağda onların evlerinde de, ana odalarının arkasında küçük odalar vardır. (Bektaş, 2014).

Şekil 2.2. Boğazköy Büyükkale’de Eski Hitit çağı konutları (Bektaş, 2014).

İÖ 4000’de, İÖ 3000 başlangıcında Anadolu’daki başlangıcında bugünkü Çivril İlçesi’nin (Denizli) 3-4 km ötesinde Beycesultan’da, günümüzden, 7.000 yıl öncesinden başlayarak 40 yerleşme katı vardır. Bunlardan Kalkolitik Çağ’daki (İÖ 3000) en tipik olanlarından biridir. Ünlü “Megaron Ev”in ilk örneği burada bulunmuştur. Odanın ortasında, tavanı taşıyan dört direk vardır. Direklerin arasında yerde ocak, tepede de delik vardır. (Bektaş, 2014). (Şekil 2.3).

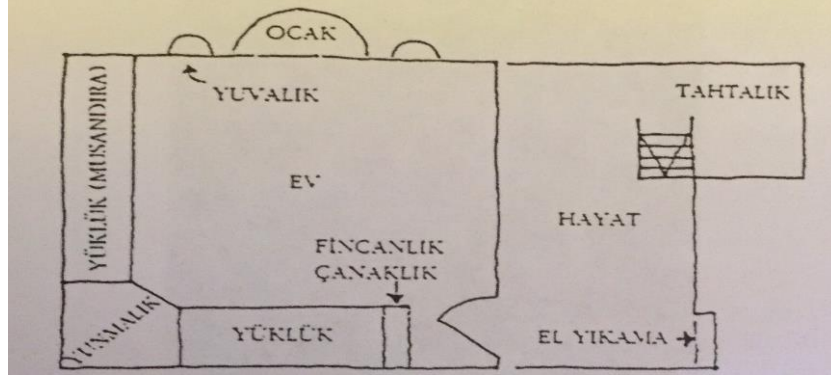

Şekil 2.3. Beycesultan 9. 10. Tabakada megaron evler (Bektaş, 2014).

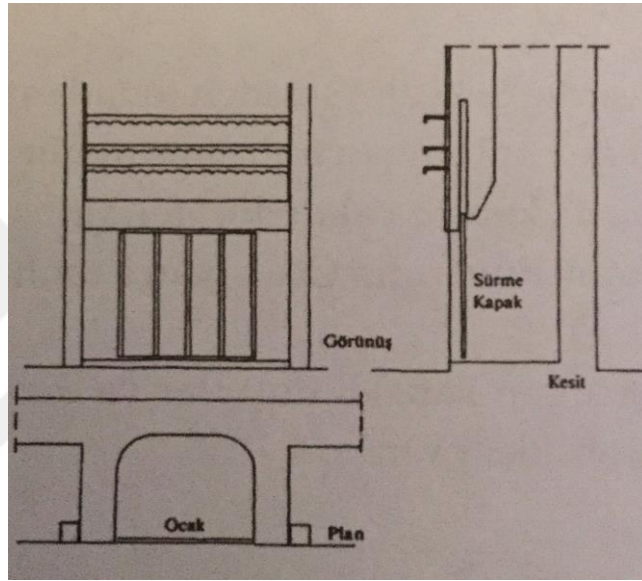
Anadolu'da Türk öncesi dönemde de, Türkler geldikten sonra da güçlü bir yemek kültürü var olmuştur. Ticaret yollarının tam ortasında yer alan Anadolu Coğrafyası yine fetih yolları üzerinde bulunduğundan, bir çok coğrafyaya ait mutfak ile etkileşmiştir. Ayrıca Orta-Asya'dan Anadolu'ya göç ederek İslamlaşan Türkler'de Anadolu'da özgün bir Anadolu Türk Konutunun ortaya çıkmasını ve Anadolu Türk Mutfağının hem fiziksel hem de lezzetsel olarak kurulmasını sağlamışlardır.

Geleneksel Anadolu Türk Evi'nin tarihsel süreçte geçirdiği evreler ile mutfak mekanı da dönüşmeye başlamıştır. Türk evi ve mutfak kavramının tarihsel ve mimari referanslarının Anadolu öncesi dönemine dayanmaktadır.

Türk evlerinin tipleri, bir yapı ögesinin biçimine, biçimine göre değil; tasar tipine göre, ortak yaşamın geçtiği "hayat"ın, "sofa"nın konumuna göre belirlenir. Babadağ'da oda kare ya da kereye yakın dikdörtgendir. Bir duvarı ocak duvarıdır. Ocak hem ısıtır hemde havalandırır. (Bektaş, 2014). (Şekil 2 .4).

Şekil 2.4. Babadağ'da bir evin çizgisel tasarımı (Bektaş, 2014).

Şekil 2.5. Babadağ evinde ocak (Bektaş, 2014).

Ocakların, yazın bir sürme kapakla kapatılabilenleri vardır. Süslemeleri, biçimleriyle, odanın içinde kimliğiyle ağır basanları vardır. (Bektaş, 2014). (Şekil 2.5)

Selçuklu dönemi evlerinde mutfak “aşlık, aşocağı, aşadamı” adlarını almıştır. Mutfağın içerisinde pişirme ocak ya da tandır yardımıyla yapılmıştır. Kadınlar burada sedirlere oturup yemek hazırlamışlardır. Kaplar görünçlük veya sergen denen raflara dizilmiştir. (Karpuz, 2013).

Anadolu Türk evinde yöresel değişiklikler mutfak kavramına da yansımıştır. Bazı bölgelerde aşhane, tandirevi hanenin en mühim alanıdır, bazılarında ise dışarıda gösterişsiz ve kolay bir alandır. Mutfakta gerçekleştirilen hareketler ve kullanılan araçlar şöyle açıklanabilir :

1-Hazırlama Bölümü: Mutfakta, yemek hazırlıklarının yapıldığı, özelleşmiş bir mekan bazı istisnalar dışında bulunmamaktadır. Yani hazırlık hayatta, taşlık veya odada yapılabilir. Ancak mutfağın önemli bir mekan olarak karşımıza çıktığı Kayseri, Erzurum gibi şehir evlerinde hazırlık yapmak için sekiler bulunmaktadır. Sekilerde yemek hazırlığı yapılmakta gerektiğinde ise yatılıp dinlenilmektedir. Çağdaş anlamda tezgah, masa 20. Yüzyıl başlarından sonra mutfağımıza girmiştir. (Karpuz, 2013).

2-Pişirme Bölümü: Mutfağın ocaklık, tandırbaşı, tandırlık gibi adlarla anılan bölümüdür. Bölgelere göre pişirme alanı farklı bir mimari yapıya sahiptir. Erzurum ve Bayburt'ta tandırbaşı, zeminden yüksekte kemerli büyük bir bölüm olarak tasarlanmıştır. Zeminde bir ila üç arasında değişik büyüklükte tandır bulunmaktadır. Bazı büyük konaklarda kemerli pişirme ocakları da yer almaktadır. Kayseri mutfaklarında da yine tandırbaşı ve pişirme ocakları özenle inşa edilmişlerdir. (Karpuz, 2013).

Konya, İç Anadolu, Marmara, Ege ve Akdeniz de ocaklar, avlunun kenarında yer alacak şekilde basit bir biçimde çözümlenmiştir.

Ocaklarda kazan ve tencerelerin konulduğu kaideler bulunmakta, ayrıca değişik saç ayaklar, kazan asmaya yarayan zincirler ve pişirmede kullanılan araçların konulduğu dolapçıklar da yer alır. Mutfakların ocak ve tandırlarında enerji kaynağı olarak odun ve tezek kullanılmıştır. Bu yüzyılın ilk çeyreğinden sonra maltız ocakları kullanılmaya başlanmıştır. Maltıza Anadolu'da demir ocak denilmiştir. (Karpuz, 2013).

Mutfağın temel yiyeceklerinden olan ekmeğin pişirilmesi için hayatta ayrı bir fırın kullanılmıştır. Bazı şehirlerde mahalle fırınları vardır. Buralarda mahalenin ihtiyaçlarına uzun süre yetecek kadar, imece usulü ile, tandırda, sac üzerinde değişik ekmecekler, çörekler pişirilmiştir. (Karpuz, 2013).

3-Temizleme: Yiyecek maddeleri ve bulaşıkların yıkanması için özel bir bölüm, evye yoktur. Bir köşede taş veya ahşap bir tekne içerisinde bulaşıklar yıkanmıştır. Modern mutfaklarda tezgahın bir ucuna evye yerleştirilmiştir. (Karpuz, 2013).

4-Depolama: Mutfağın hemen yanında bulunan kiler, izbe veya zerzembe gibi adlarla anılan büyükçe mekanlarda zahire ve un, her türlü yiyecek özel olarak korunup saklanmıştır. Kiler içerisinde un ambarı büyük bir yer işgal etmiştir. Erzurum gibi bazı şehirlerde un ambarı mutfak içerisinde bir köşede de yer alabilmiştir. Kilerde yüksek bir seki üzerinde turşu küpleri ve değişik yiyecek maddeleri korunmuştur. Kiler ve ambar serin ve kısmen soğuk ortamlardır. Kilerden başka zahire, un ve yiyeceklerin saklandığı ambarlar da inşa edilmiştir. (Karpuz, 2013).

Anadolu'nun coğrafi özellikleri, yapım gereçleri, değişik hane çeşitlerinin oluşmasına neden olmuştur. Tabanda birkaç hayat üniteleri ve servis mekanlarından oluşan hane, tasarımları bakımından bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir.

2.5 Osmanlı-Türk Konutlarında Mutfak Mekanı

2.5.1. Osmanlı-Türk Konut Yaşamı

Türk evi kavramının kökenlerinin göçebelik dönemine kadar uzandığı önerisi vardır. Gerçekten Türk'lerin Anadolu'ya gelip yerleşmelerinden önceki düzenleri, göçebeliliğin bütün özelliklerini taşımaktadır. Asya stepleri, yaşamaya, yerleşmeye elverişsizdir. Bu durum sürekli olarak yer değiştirmeyi gerektirmiştir. Böylece “yer kavramı” ve “vatan duygusu” bir anlamda topraktan çözülmüştür. İşte bu çözüme, ilginç ve soyut bir çevre kavramı oluşturur. Steplerin elverişsiz doğal etkileri “sınırlayıcı, koruyucu bir yaşama çevresi” kavramının gelişmesine neden olmuştur. Böylece kurulan çevre, “ yapay olarak yaratılan iç düzen” ilkesini taşır. (Küçükerman, 1985).

Göçebelik, “ aile toplumu”nu getirmiştir. Çadırlar “Yaşama birimleri” olarak gelişmiş ve biçimlenmişlerdir. Bu birimler aile toplumu içinde oluşan yeni ailelerin de yaşayacağı “birbirine benzeyen” yaşama çevreleridir. Bu yaşama çevrelerine “ev, iv, üy, oyak, kerekü, gerge, çerger, çadır, çetir vb..” isimler verilmiştir. (Küçükerman, 1985).

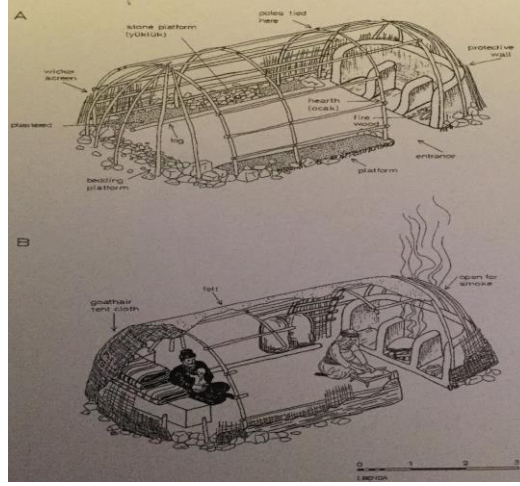
Çeşitli çadır biçimleri arasında en yaygın olarak kullanılan çadırlar arasında “kara çadır” ve kubbe biçimli “yurt” (Anadolu’da “toprak ev” ya da “alaçık” olarak anılır.)

vardır. Yurt ile kara çadır arasındaki temel fark, yurtun kubbe ya da koni biçiminde oluşu, kara çadırın ise asılı dokumalardan oluşmasıdır. (Şekil 2.6). Yurt tipi çadırlarda sabit kubbeli üst kısım basınç yükünün tümünü taşıırken kara çadır basıncın yalnızca bir kısmını yalnızca düşey yapısıyla taşımakta, basıncın çoğu sıkıca gerilmiş uzun ipler üzerinden aktarılmaktadır. Batı Anadolu çadırlarında çekme gücünü yüklenen kumaşları birarada tutan dikişlerdir (üç direkli çadırlar). Özel bir tür de, Türkiye'nin Toroslar bölgesinde görülen ve “çatma ev” olarak beşik tonozlu çadırlardır. (Bammer, 1996).

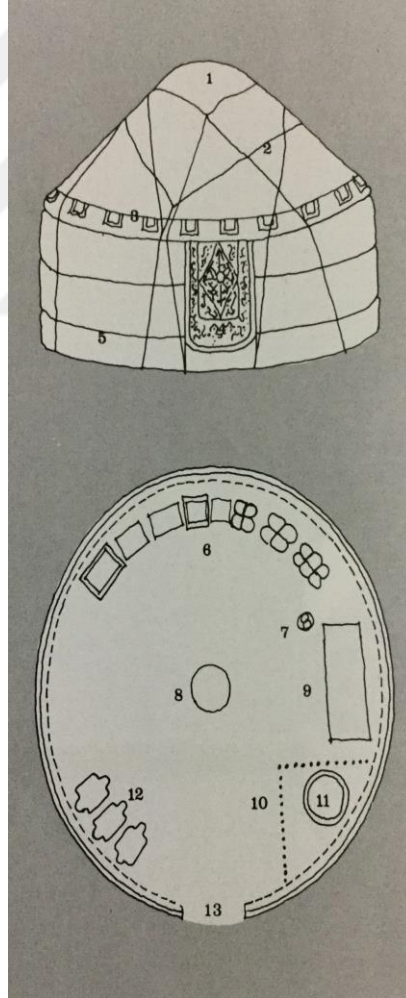

Şekil 2.6. Batı Anadolu'da kara çadır (Bammer, 1999).

Orta Asya steplerinden kalma bir diğer yaygın mesken türü “toprakev”dir. Toprakevin ortasında ısınmak ve pişirmek için bir ocak bulunmaktadır. Kışın ve soğuk havalarda yemek pişirme burada gerçekleştirilirdi. Havanın uygun olduğu durumlarda ise çadırın önündeki avluda yemek pişirilmektedir. Toprakevin bir köşesinde çitle ayrılmış mutfak ve su kapları bulunmaktadır. Anadolu’da geleneksel yaşantılarını sürdüren bazı Türkmen toplulukları tarafından halen kullanılan **karaçadır**da içerisinde yemek pişirilen bir ocak, mutfak kaplarının konulduğu bir raf bulunmaktadır. Aynı şekilde **karaçadırın** önünde de yemek hazırlama ve pişirme gibi işler gerçekleştirilmektedir. (Karpuz, 20013).

Şekil 2.7. Beşik tonoz çadır (Tarih Vakfı,1999).

Şekil 2.8. “Yaşama Birimi” olarak biçimlenmiş bir Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü (Küçükerman, 1985).

Yaşama koşulların bağlı olarak bu çadırların iç düzenleri kesinlik kazanmıştır.

- 1-Tünlük (kapalı)
- 2- Turluk
- 3- Tödege
- 4- Kapı Keçesi
- 5- İzgeyikiz
- 6- Sandık
- 7- Elbise ve silah asmak için demik kazık
- 8- Ateş Yeri
- 9- Kerevit
- 10- İnce Kamıştan yapılan bölme
- 11- Saka
- 12- Kanat üzerine asılan eyer ve koşumlar
- 13- Eşik (kapı)

Ortada “ateş yeri” ya da “korkuluk” denilen, ateş yakacak yer vardır. Soğuk havalarda burada ateş yakılmış ve yemek pişirilmiştir. (Küçükerman,1985).

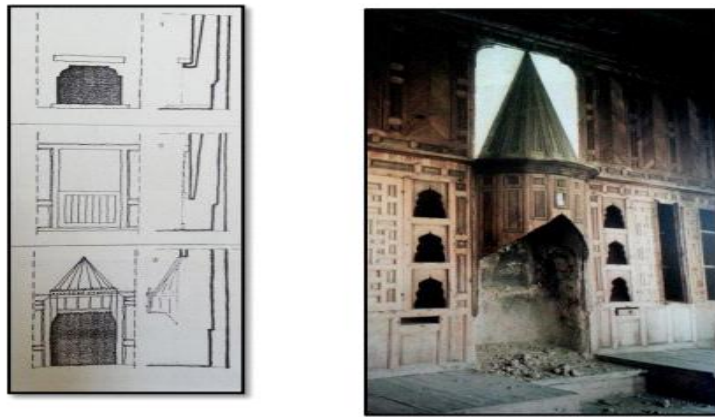
Göçebe Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerindeki süreç için şu görüşler etkinleşmiştir:

Bu Türklerin bir kesimi, geleneklerine tümüyle bağlı kalmışlar ve çadırlarda yaşamışlardır. Çok uzun bir süre boyunca da sürekli yer değiştirerek bu yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bugün bile bu tür yaşamın uzantıları, kimi bölgelerde görülmektedir. (Küçükerman,1985). Göçebe yaşam şeklini günümüze aktarmayan topluluklarda da, bu yaşam biçimi konutun kalbinde ortak yaşam mekanında kendine yer bulmuştur. Örneğin, Güneydoğu Anadolu'daki Türk evinin açık orta alanlarını oluşturmuştur. Akdeniz kıyılarındaki “açık odalar ve hayatlar”, Kuzey ve Orta Anadolu evlerindeki “camlı, örtülü sofalar” bu ilkenin son aşamasıdır. (Küçükerman,1985).

İslamı benimseyen Türkler, daha sonrasında Anadolu'ya gelmişler ve yerleşik hayata geçmişlerdir. Bununla beraber göçebelik kavramı, İslam düşüncesi ve Anadolu yerleşik hayatı düşüncesi birleşerek, yeni bir yaşama birimi meydana getirmiştir.

Yerleşme düzenine geçen toplulukların, bir kesimi toprağı işleme başlamışlardır. Bir kesim göçebe Türkler ise, eski yerleşmelerin bulunduğu bölgelere yerleşmişlerdir. Çevredeki toprak parçalarını bölüp kullanmışlardır. Kendi içlerinde çoğalmalarıyla bölünmeler başlamış ve mahalleler oluşmuştur. Her mahalle, genellikle, ya bir meydan, ya bir çeşme çevresinde oluşmuştur. Ama en çok, dinsel merkez çevresinde gelişmiştir. Her ev bu merkeze, Anadolu'da çıkmaz denilen sokaklarla bağlanmıştır. Bu yüzden Türk yerleşmeleri rastgele ve dağınık bir görüntü içindedir. (Küçükerman,1985).

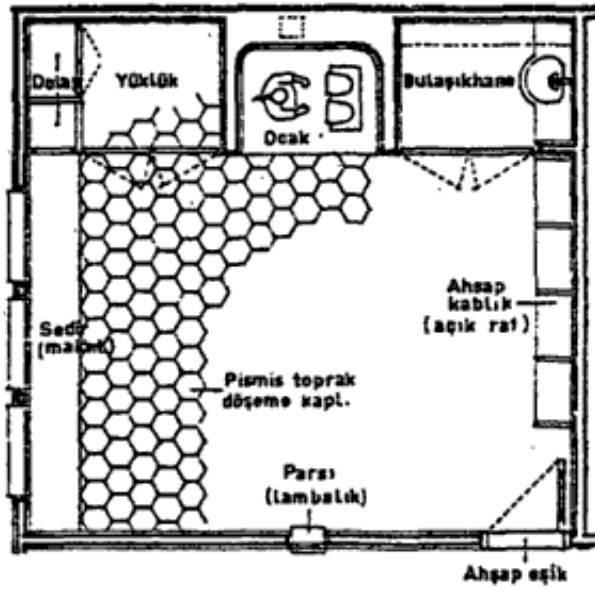
Geleneksel Anadolu Türk evlerinde göçebe geleneklerden gelen ve ateşi odağa alan yaklaşım ile Anadolu'nun kadim uygarlıklarından kalan ve yine ocağı merkeze alan tek tip oda yaklaşımı birleşmiş ve ocağa dayalı yan fonksiyonlarla donanmış ve yaşamı tamamen çevresinde kabul etmiş Sofalı, Hayatlı bir tür ortaya çıkmıştır. Geleneksel Anadolu Türk evinde en önemli hususiyet olan ocaklar, duvar diplerinde farklı tip ve ölçülerde bulunmuştur. Bu ocaklarda yemek pişirilmiş ve tıpkı çadırda ki gibi evin ısısına katkı sağlanması beklenmiştir. Odada bulunan duvarlardan bir tanesine ocak ve dolapa yer verilmiştir ve bu duvarın tasarımı önemsenmiştir. Ocak, yemek odalarında sade bir şekilde fonksiyonel olarak yer almışken, diğer odalarda bir birlik içerisinde dekore edilmiştir. Bazı durumlarda ocak, duvarın içerisinde niş olarak bulunmuştur. (Şekil 2.9).

Şekil 2.9. Ocak kesit ve görünüşü (Eldem, 1984).

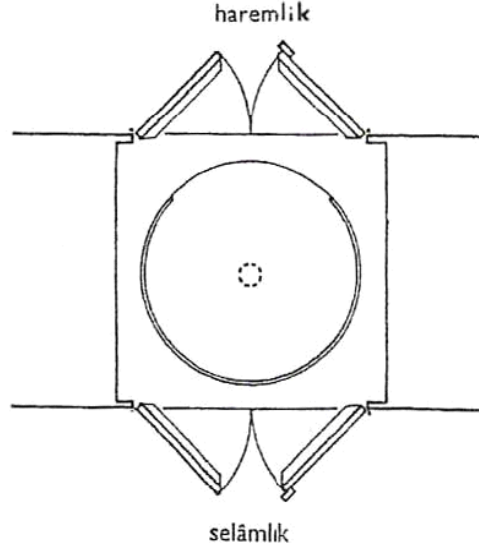
Ocak, dolap ve sedir işlevleri açısından birbirleri ile bağlantılı olarak düşünülmüştür. Sedirin kullanımı genel olarak odalarda pencere bulunan duvarın önünde yer almıştır ve ocak ile dolap unsurları birlikte tasarlanmıştır. Bu tasarım şekli mekanı tamamlamıştır.

Türklerde ocak, Geleneksel Türk Evinin ‘mihenk taşı’ olmuş, ocakta yemek pişirilmiştir. Ocak öyle büyük yapılmış ki evin yaşlı ninesi ocağın içinde tahta oturağa oturup hem yemek hazırlığı yapmış, hem yemek pişirmiş, hem hamur yoğurup yufka yapmış, hem de evdeki diğer işlere nezaret etmiştir. Isınma ocakla sağlanmış, ocak başı ev halkının toplanma yeri olmuş, günün yorgunluğu ocak başında giderilmiş ve kutsal bir kişilik kazanmıştır. Ocağın devamlı yanık tutulması ailenin ebediyen yaşayacağına işaret sayılmıştır (Hacıbaloglu, 1989). (Şekil 2.10).

Şekil 2.10. Geleneksel Türk evi mutfak planı (Hacıbaloglu, 1989).

Türk evlerinde haremlik-selamlık denilen nizam ile erkekler ve kadınlar ile çocuklar farklı mekanlarda yemek yemişlerdir. Mutfak kısmından erkeklerin olduğu selamlığa hizmet verip, hazırlanan yemekleri göndermek için dönme dolaplar kullanılmıştır. (Şekil 2.11).

Şekil 2.11. Haremlık–selâmlık arasında yiyecek, içecek alışverişini sağlayan dönme dolap (Günay, 1998).

Türk evinin oluşumunda realist ve işlevsel bir davranış sergilenmiştir. Türk evi planları yer yüzeyinin fiziksel biçimlerine ve etraf şartlarına uygun bir şekilde biçimlenmiştir. Ev planlarının tasarımı içten dışa doğru ilerleyerek, uygulanabilir ve esnek şekilde düzenlenmiştir. Bu sebeple Türk evi, insanların huzurlu, kolay ve sistemli bir şekilde yaşayabilmesi için dizayn edilmiş bir hane tipidir.

Türk evi oluşum ilkeleri Bektaş'a (1996) göre:

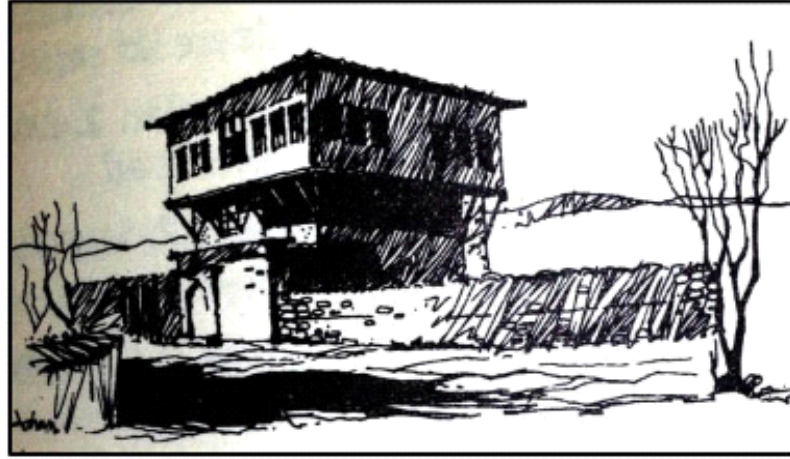
- Yaşama, doğaya, çevre koşullarına uygunluk
- Gerçekçilik, akılcılık
- İçten dışa çözüm
- İç-Dış Uyuşumu (Evin içindeki içtenlik ve yalınlığın dışa vurumu)
- Tutumsallık şekilde sınıflandırılmıştır.

Geleneksel Türk evleri Rumeli ve Anadolu bölgelerinde oluşmuş, kendi nitelikleriyle özelleşmiş bir hane tipidir. Türk evlerinin gelişimi 500 sene kadar sürmüştür ve bu zaman zarfında yenilikler yaşamıştır. Türk evi planlamaları gereksinimleri karşılamak üzere fonksiyonel bir şekilde yapılmıştır. Hane üyelerinin

yaşam düzenlerine göre oluşan bu evlerin iç mekan kurgusu ise; kullanışlı, fonksiyonel, civar şartlarına uygun, sade ve fonksiyonel olarak oluşturulmuştur.

Bu yenilikler doğrultusunda bulunduğu toprakların doğasına ve iklimine göre de değişik Anadolu Türk Evi tipleri oluşmuştur. Oluşan farklı Türk evlerinin ortak özellikleri ise tarihsel değerlere dayanarak oluşmasıdır.

Türk evi planları iç ve dış alan arasında kuvvetli bir ilişki oluşturmuştur. Zemin kat cadde tarafında kapalı olarak, üst kat ise balkonlarla caddeye açılacak şekilde oluşturulmuştur. Haneler, ailelerin yoğun bir şekilde hayatlarını geçirdiği avlu veya bahçeye açılmıştır. (Şekil 2.12).

Şekil 2.12. Türk Evi (Hasol, 2002).

Odalar ise sosyal özellikler belirgin olacak şekilde düşünülmüş ve müşterek yararlanma alanları meydana getirmek üzere oluşturulmuş mekanlardır. Odaların planları genellikle dikdörtgen olarak kurgulanmıştır. Evlerin büyüklüğünü belirleyen ise evde bulunan oda sayısıdır.

Odalar, birçok Avrupa geleneğinde kullanım amacının farklılaşmasıyla değişikliğe uğramıştır. Türk Evi'nin odaları ise değişikliğe uğramayan hücrelerdir. Geleneksel Türk evinde her oda hayati fonksiyonları bulunduran bir öge durumundadır. Her bir odada oturma, yemek yeme, yatma gibi fonksiyonlar bulunmaktadır. Odalar bağımsız ayrı fonksiyonlara hizmet vermezler. Her biri bir aile için her bir fonksiyona cevap

verir. Dolayısı ile geniş ailenin her bir çekirdek aile birimi, evin içerisinde daha küçük barınma birimlerinde mahremiyetini yaşayabilmiştir. Oda ve etrafındaki servis alanları mekânsal ve işlevsel olarak Türk Evi'ndeki yaşantı kavramının çekirdeğini oluşturmaktadır. (Kuban, 1976). Odanın biçimi ve boyutları evin diğer bölümleri ile olan ilişkisini bozmadan rahatlıkla değiştirebilmiştir. Genişletilebilen esnek geometrisi ve odaların yinelenmesi evin enine ya da boyuna kolayca büyütülmesine olanak vermiştir. (Bektaş, 1996). (Şekil 2.13).

Şekil 2.13. Oda iç mekân-insan ölçeği (Küçükerman, 2007).

Yemekler zemin katta ya da dışarıda bulunan mutfakta pişirilmiş, oradan diğer odalara servis edilmiştir. Yemek araç ve gereçleri taşınarak yer sofrası oluşturulmuş ve yer sofrasının oluşturulabildiği her yer yemek yemek için müsait sayılmıştır. Yemek ise sedirlerin ortasında kalan boş alanda yenmiştir.

Farklı kullanım şekillerini barındıran bir mimari birim olan odanın tasarımı, zaman içerisinde bazı farklılıklar göstermiş ve misafirlerin kabul edildiği daha yüksek tavanlı, tepe pencereye başodaların yanında, konakların ve soğuk bölgelerdeki evlerin özel yaşama kısımları olarak, ısınma kolaylığı sağlamaları sebebi ile basık tavanlı kış

odaları da vücuda getirilmiştir. Oda, sonsuz mekâna çeşitli yönlerde açılabilen bir mekândır. Genellikle sokak istikametinde (dışa doğru) açılan bir pencere dizisine karşılık evin bahçesine doğru açılan pencerelerin düzeni odadaki sedirde oturan insanı, bir yönde dış dünyayı, toplumsal mekânı (sokağı-meydanı), sonsuzluğu, diğer yönde ise evin çiçekli cennet bahçesini birlikte idrak etmeye yönelten bilinçli bir mimari tercih olmuştur. (Cansever, 2002).

2.5.2. Osmanlı Mutfağı

Türk mutfağı tarihsel süreç içerisinde; Orta Asya dönemi, Osmanlı Saray Mutfağı ve Cumhuriyet dönemi mutfağı olarak farklı evrelerden geçmiştir. Osmanlı Mutfağının ilerlemesi ve farklı türler içermesinde Osmanlı Sarayı ve o zamanın varlıklı konakları çok önemli bir yere sahiptir. Göçebe hayat kopseptiyle bütünleşen Türkler geçmişten günümüze farklı kültürlerle bütünlük oluşturmuşlardır.

Göçebe yaşam tarzını benimsemiş olan Selçuklular yarı göçebe olarak Anadolu'ya gelmiş, ziraata ve tarıma oldukça elverişli olan bu topraklarda zamanla yerleşik hayata geçerek kendilerinden önceki toplulukların tecrübelerinden de faydalanarak tarımla daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Ancak Anadolu Selçuklulardan günümüze mutfaklarıyla ilgili çok sınırlı bilgi ulaşılmıştır. (Şahin,2008). Çünkü sade ve gösterişten uzak yaşam tarzları mimaride bulunduğu gibi mutfak mekanına da yansımıştır. Türk mutfak kültüründe Osmanlı nitelikli bir yere sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu, o dönemki verimliliğini mutfak mekanına da yansıtmıştır. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı'da mutfak mekanı da gözcü bir ilerleme kaydetmiştir. Tarihimiz gözden geçirildiğinde Türk mutfağının en dikkatleri üzerine çeken döneminin Osmanlı İmparatorluğu zamanında olduğu söylenebilir. Osmanlı mutfağı, 15. Yüzyıldan sonra sarayda ve etrafında yaşayan nitelikli insanlar tarafından biçimlenmeye başlamıştır. Bu biçimlenme, mutfakta bulunan araç gereçlerden, yemek yeme huyuna ve mutfak mekanını kurmaya kadar birçok konuyu içermektedir.

Osmanlı dönemi saraylarına en güzel örnek Topkapı Sarayıdır. Mutfak bölümü ikinci avluda bir taşlığın iki yanında sıralanmış değişik fonksiyonlu mekanlardan meydana gelmiştir. Esas pişirme bölümü doğuda yer alan on kubbeli kısımdır. Pişirme ocakları 10 bölümden oluşur. Her bölüm hazırlık ve ocak kısımlarından meydana

gelmektedir. Ocak kısımlarında değişik büyüklükte kazan ve tencerelerin oturtulabileceği taş kaideler vardır. (Karpuz, 2013).

Osmanlı saray mutfaklarının bir önemlisi de Doğu Beyazıt'ta İşhak Paça Sarayı'ndadır. Mutfak, sarayın harem bölümünde yer almaktadır. Kare planlı bir mekan olarak tasarlanmıştır. İçerisinde kemerli pişirme ocağı ve bacalar, kiler ve dolapçıklar yer almaktadır. (Karpuz, 2013).

Osmanlı mutfağı, saray mutfağı ve halk mutfağı olarak ayrılmaktadır. Saray mutfağı, örgütlenme, damak zevkindeki incelik, çeşitlilik ve beslenme kültürü açısından Osmanlı mutfağının zirvesi olmuştur. (Közleme, 2012). Osmanlı Mutfağı'nın en önemli özelliği olan çeşitlilik ve zerafet, aşçıların sadece saray ahalisine hizmet etmemesi ve ayrıca Padişah, Valide Sultan ve Divan halkı için hazırlanmış gösterişli sofralar kurmuş olmaları sayesinde gelişmiştir.

Aşçılar kalabalık olan saray ve çevresindeki insanları doyurabilmek için yeni yemekler icat etmeye başlamışlardır. Yaklaşık 1200 kişilik aşçı kadrosu ile aynı zamanda saraya gelen misafirlere de yemek hazırlamaya çalışmışlardır.

Osmanlı saray mutfak kültüründe baklava, kadayıf, zerde, muhallebi, zülbiye, lokma ve halkiçini gibi tatlılara rastlamak mümkün olmuştur. Yine helvahane içerisinde o zaman bilinen bütün meyvelerin reçelleri yapılmıştır. Bunların yanında kızcık, ayva, mesir, deva-i misk ve cevâriş gibi onlarca tür macunda sarayın diğer tatlıları arsında bulunmuştur. (Gürsoy, 2004). Saraydaki içecekler sadece su, limon suyu (ab-ı Limon), boza, kahve, hoşaf ve şerbetlerden ibarettir. Alkollü içkilerin bulunmadığından bir hayli zengin hoşaf ve şerbet kültürü oluşmuştur. (Bilgin, 2008).

Saray mutfağı 15. yy'dan sonra gelişim göstermiştir. Başta Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethetmesiyle beraber Osmanlı yemeklerinde çeşitli dönüşümler yaşanmıştır. (şekil 2.14).

Yiyecek türü	Yiyecek
Baklagiller ve Tahıllar	Bulgur, pirinç, un, mercimek, buğday nişastası, nohut
Sebzeler	Pırasa, lahana, ıspanak, pazı, şalgam, hıyar, soğan
Yağlar	Zeytinyağı, kuyruk yağı, sadeyağ
Otlar ve Baharatlar	Misk, safran, zeytin, maydanoz, hardal, sarımsak, kişniş, nane, kimyon, Eflak tuzu, sakız, sirke, fülül (karabiber), tarçın, karanfil, anber
Hayvansal gıdalar	Yumurta, tavuk, peynir, süt, yoğurt, kaymak, istiridye, karides, paça, kaz, sığır içkembesi, bal, av kuşları, balık

Şekil 2.14. Fatih Sultan Mehmet'in saray mutfağında tüketilen malzemeler (Sibel, 2010).

Osmanlı döneminde yemek yiyecek olan insanlar sini etrafında toplanarak, ya da sağ dizleri yatık sol dizleri dik bir şekilde bağdaş kurarak oturmuşlardır. Sininin üzerinde ise çatal bıçak da dahil hiçbir şey bulunmamıştır. Başka bir ulustan gelen konuklara verilen şölenler hariç, yemek sofralarında yalınlık ve sadelik esastır.

Osmanlı sofrada adabında ana yemekler gelmeden önce, sininin üzerine misafir sayısına kaşık, ekmek parçaları, salata, zeytin, reçel ve çeşitli turşularla dolu küçük tabaklarda iştah açıcı yiyecekler yer verilmiştir. Yemekte su içilmediği için yemek sonrasında şerbet veya hoşaf içilmiştir. Yemekler kapaklı sahanlar içerisinde sininin ortasında servis edildikten sonra kapaklar açılmıştır ve sur servisi yapılmamıştır. Çeşit çeşit yemekler ardı ardına servis edilmiş ve her yemekten konukların 2-3 kaşık alması sağlanmıştır. Ardından diğer yemek hemen hızlıca servis edilmiştir. Genellikle sofrada konuşulmamıştır ve sadece yemek yenmiştir. (Ak, 2007).

Tüm bu yemek ritüeline bakıldığında gelinen coğrafyanın kültürü ile göçebe kültürün uyumlu karmasının imparatorluk zenginliği ile birleşince ortaya çıkan müthiş sonucu rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Aslında Anadolu'ya yerleşme ile başlayan ve bin yıldan fazla süredir devam eden mutfak kültüründe ki değişim ve dönüşüm halen devam etmektedir. Anadolu ve Rumeli'de Türklerin yeme içme alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların evrimi incelenirken aşağıdaki faktörlerin etkili olduğu görülmektedir: (Güler, 2010).

- Tarımsal Yapı ve Göçebe Kültürünün Etkisi
- Başka Toplumların Etkisi
- Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Farklılaşma
- Türklerdeki Davranış Kalıpları
- Yemeklerin Bölgelere Göre Farklılık Göstermesi
- Toplu Yemek Yeme Geleneği

Belirtilen bu etkilerin yanında coğrafi keşifler, günümüzdeki kitle iletişim araçlarının etkisi ve gıda endüstrisinin gelişimi gibi etmenler de Türk mutfak kültürünün değişiminde ve gelişiminde etkili olmuştur.

Osmanlı mutfağı 17. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkmıştır. 17. yüzyılın ikinci yarısından sonra Yeni Dünya'dan gelen mahsullerle etkileşime girmiştir. 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı mutfağı değişme göstererek Batı ile etkileşim haline girmiştir.

Türk mutfak kültürünün en çeşitli mutfaklardan biri olması hem eskiye dayanmasından dolayı hem de Osmanlı İmparatorluğunun çok uluslu olmasından dolayıdır. Bununla beraber Padişah'ın beğendiği yemekleri yapmak, sarayda verilen şöenleri daha görkemli ve göz alıcı yapmak için aşçılar rekabet ederek Türk mutfağının gösterişli görünmesini sağlamıştır.

2.6 Bölüm Sonucu

Bu bölüm kapsamında konutlarda mutfakların tarihsel gelişim süreci ile, ateşin ve pişirme eyleminin kökenleri incelendikten sonra, Doğu Batı kültürlerinin etkileşimine ve son olarak da Anadolu'daki mutfak mekanının gelişimine bakılmıştır.

Mutfak kültürü; tarihten günümüze en fazla değişim gösteren ve toplulukların tarihsel niteliklerini en kapsamlı şekilde dile getiren önemli bir tarih okuma enstrümanıdır. Toplulukların mutfak kültürü, yaşadıkları toprakların topografik özellikleri, ziraat özellikleri ve diğer topluluklarla etkileşimlerine göre şekillenmektedir. Bu şekillenme iki şekilde ortaya çıkar; mutfak kültürü ya çevresinde

bulunan faktörlerden yarar sağlayıp onlarla etkileşim göstererek kendine özgü bir evrim yaşar ya da bu etkileşimle diğer kültürlerin bünyesine özümşenerek girer ve yok olur.

Yaşam niteliğini oluşturan ve bu yaşamın sürekliliğinin sağlayan en temel ihtiyaç beslenmedir. Beslenmesini sağlayamayan insan hayatını sürdüremez. Tarihsel süreçte beslenme bilim, teknoloji ve yaşanan bölgenin şartlarıyla birlikte birçok aşamadan geçmiştir. Yemek yeme faaliyeti tarihsel süreç içerisinde; toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişmeler ile bugünkü mutfak kavramını oluşturmuştur.

Endüstri hareketinden önce kırsal ve kentsel tüm halk konutlarında mutfak ve yaşama odası aynı mekandır. Bu tek mekana tüm fonksiyonlar yüklenerek çözümlenmiştir. Zaman içerisinde tek oda kavramı gelişmeye başlamış ve her mekana ayrı fonksiyonlar yüklenmeye başlanmıştır.

Hane tasarımı tarihsel süreçte insanların ihtiyaçları doğrultusunda oluşmuş ve bulunduğu biçim doğrultusunda tasarlanmıştır. Bu hane tiplerinden gelişimini kolayca izleyebileceğimiz, Geleneksel Türk evi; bulunduğu toprağın tabiatına, arazi niteliklerine göre yerleşim oluşmuştur. Bu ev planlarının gelişiminde hane halkının ve hayat tarzlarının mekansal etkisi etkin rol oynamıştır. Mekanlar, fonksiyonel, ayrıntılı ve fazlasıyla yalındır. Fonksiyonlara bulunan yalın cevaplar göçebe kültürünün etkilerini taşır. Her bir fonksiyona çok sade ve etkili çözüm bulunması amaçlanmıştır.

Konutlarda mutfak mekanının değişim ve dönüşümünü incelenmesi için sadece konut ve pişirme eyleminin kökenlerini ve mutfak mekanının tarihsel gelişimini incelemek yeterli olmaz. Toplum yaşamı ve mutfak mekanı arasındaki ilişkinin de incelenmesi gerekmektedir. Mutfak mekanına; toplumda cinsiyet tartışmaları ve cinsel ayrımcılık, kadının rolü ile özel alan-kamusal alan ayrımı, mahremiyet kavramı ile aile yapısındaki ilişkiler ve toplumsal değişim konularının ışığında da bakılması gerekir. Bu konu başlıkları mutfak kavramı ile ilişkisi olan ve tarihi süreçte ya da günümüzde mutfak mekanına fonksiyonel olarak etki eden öğelerdir. Bu nedenle mutfağın mekânsal dönüşümünü anlayabilmemiz için toplumsal değişimin mutfak mekanı üzerindeki etkilerini incelememiz gerekmektedir.

BÖLÜM 3. TOPLUM YAŞAMI İLE MUTFAK MEKANI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

3.1 Toplumda Cinsiyet Tartışmalarının Mekan Üzerine Etkileri

3.1.1. Toplum ve Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eder. Toplumsal cinsiyet ise kültürel olarak kadını ve erkeği toplumsal bir kadına ve erkeğe dönüştüren; kadın ve erkeğe özgü rol ve statüden ziyade, toplumun bireyi cinsiyet açısından nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğünü belirten kavramdır. Toplumsal cinsiyet rolleri yüzyıllar sürecinde kurulan, yazılı ve yazısız tüm kuralları etkileyen ve o kurallardan etkilenen yaşama ve bireye dair yönergeler bütünüdür. Toplumsal cinsiyet, ekonomik düzende kadın ve erkeği farklı konumlandırmanın, ücret eşitsizliğinin, kamusal alan ve özel alan arasında kurulan hiyerarşinin, işlerin cinsiyetlendirilmesinin temel gerekçesi ve dayanağını oluşturur. Toplumsal cinsiyetin anlaşılması ile ilgili birbiriyle ilişkili dört ögesinden bahseder Scott (2007): Birincisi, kadınlık ve erkeklik oluştururken hangi simgesel temsillere başvurmakta olduğunun incelenmesi. İkincisi, başvuru bu ikiliklerin sabit yapısının bozulması; esas doğasının, tarihsel süreç içinde belirleyiciliğinin sorunsallaştırılması. Üçüncüsü, toplumsal cinsiyet kuruluşunda akrabalık önem taşısa da buna indirgenemeyeceğinin, bu ilişkiden bağımsız işleyen ekonomi ve siyasetin içinde de etkin olduğunun gösterilmesi. Dördüncü olarak da öznel kimliklerin kuruluşunun, tarihselliğin önemi üzerinde durur. Saygılıgil (2016) ise; “Aile, eğitim, devlet, din, medya gibi kurumlar toplumsal cinsiyetin yeniden üretildiği yerlerdir. Ev, beden, iş yaşamı, kent yaşamı gibi alanların toplumsal cinsiyetle doğrudan ilişkisi vardır. Ayrıca siyaset, sosyal politika, medya, sanat, iktisat, psikanalitik teori, antropoloji, tarih gibi disiplinler de toplumsal cinsiyet bakış açısıyla sorgulamadan geçmişler ve hala geçmektedirler” der.

İlk insanlarda kadın, hem evde hem de tarlada çalışmaktadır. Erkekler ise avcılıkla uğraşmaktadırlar. Kadın ev işlerinin yanı sıra halı, kilim dokumakta, kap kacak yapıp, bunları takas usulüyle başkaları ile değiştirmektedir. Böylece erkek evden bağımsız olarak istediği yere gidebilmektedir, kadınsa kapalı ve içe dönük koşullarda çalışmaktadır. İşte bu paylaşım kadını eve, erkeği ise evin dışına ait kılmıştır. Arat

(1980); “Tunç devrinin başlamasıyla, tarımsal toplumdan en ilkel anlamdaki işçi toplumuna geçiş yaşanmış ve kadın için uzun yıllar sürecek karanlık bir dönem de böylece başlamıştır. Kadınların tekrar saygı görmeleri 19. yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimiyle, yani çalışma yaşamına katılmak için evden çıkmalarıyla başlamıştır. Sanayi devrimiyle artan işçi ihtiyacının büyük bir çoğunluğu kadınlar tarafından kapatılmaya başlanmıştır. Özellikle tekstil sanayilerinde kadınların çalıştırılma oranları yükselmiştir. İşverenlerin erkek işçilerden çok kadınları tercih etmesinin ana sebebi daha uzun süre çalışmalarına karşın, daha az ücrete razı olmalarıdır” der.

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin tarihi bu kadar geriye dayanmaktayken, henüz ortadan kalktığını söylemek de mümkün değildir. Gerçi bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için birçok ülkede yasa, kanun ve kararnameler çıkarılmıştır fakat çıkarılan yasaların uygulanmasında gerekli titizlik çoğu zaman gösterilememiştir. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik halen devam etmektedir. Ongun (1936) ; “Bazı kesimlerin bu eşitsizliğin son yıllarda ortadan kalktığını öne sürmesine rağmen burada gözler önüne serilen hep kadınlara tanınan haklarla kadının ilerlemesi ve gelişmesi olmuştur. Ancak, aynı şekilde yol kat eden erkeğin ilerleyişi ve gelişimi göz ardı edilmiştir. Erkeğin üstünlüğünün doğadan geldiğini, doğası gereği kadından daha güçlü olduğu için üstün olduğu fikrini savunanlara karşı doğada kadının zayıf olduğunu gösteren hiçbir şeyin olmadığı, kadın erkek eşitsizliği sorununun fiziksel değil, sosyolojik bir durum olduğunu savunanlar da vardır” der.

Wolfe (1959) otoriteyi şöyle tanımlar: “Otorite, bir kişinin diğerinin davranışını değiştirebilme yeteneğidir.” Otoriteyle ilgili bulgular aşağıdaki dört noktada toplanmaktadır:

1. Erkeğin geliri yükseldikçe aile içindeki otoritesi de artmaktadır.
2. Kadının aile gelirine bağımsız bir şekilde katkıda bulunması, kadının otoritesini arttırmaktadır.
3. Kadının öğrenim düzeyi kocasından yüksekse aile içindeki otoritesi de kocasından fazla olmaktadır.

4.Kadının, kocasının sosyal statüsünün yükselmesindeki katkısı arttıkça otoritesi de artmaktadır. (Timur, 1972).

Dünyada kadının ve toplumsal cinsiyet kavramlarının evrilme aşamaları benzer olarak ülkemizde de yaşanmıştır. Özbay (1996) ; “Tanzimat’tan önce, Osmanlı konakları cinsiyet ve sınıf farklılığını, bireyler arası hiyerarşiyi vurgular durumdaydı. Ancak, yaşanan değişimle cinsiyet ayrımı, bireyler arası hiyerarşi ve mekân ayrılıkları ortadan kalkmıştır. Artık aile fertleri bir arada oturmaya, yemek yemeğe başlamıştır. Bunun yanı sıra her bireye imkânlar doğrultusunda özel odalar tahsis edilmiştir. Çocuğa verilen önemin artmasıyla çocuklara ayrı oda açılmış ve çocuklar ders çalışmak, oyun oynamak gibi birçok aktivitelerini odalarında yürütmeye başlamıştır. Osmanlı döneminden kendine ait bir mekânın varlığına alışkın olan erkek modern konutlarda böyle bir imkân bulamayınca salondaki koltuklardan birini kendine tahsis etmiş ve böylece ayrıcalığını ortaya koymuştur. Eğer imkân varsa da salona bitişik bir odayı kendine çalışma odası yapmış ve böylece evde kendine ait bir mekân oluşturabilmiştir” diyerek, konutta ki son yuz elli yılda ki yapısal dönüşümün modern konuta nasıl evrildiği ile ilgili ipucu vermiştir. Ayrıca bu yapısal dönüşümün Sanayi devrimi ile beraber tüm Batı’da çok daha net ve belirli gerçekleştiğinden de bahsedilebilir.

Ev olgusu, modern öncesi zamandan bu yana fiziksel mekândan çok daha fazlasını tanımlamaktadır. Ev, ait olunan ya da sahip olunan alan; insanın doğduğu, yaşadığı ve öldüğü; yemek yediği ve uyuduğu yer ya da ailenin mekânıdır. Ev, günlük yaşama ait bir olgudur, insanın hayata karşı strateji geliştirdiği, her gün, o gün için temizlenip düzenlenerek yaşamın devamlılığını sağladığı mekandır. Böylelikle, günlük yaşamdaki farklılıkların ve hiyerarşinin tanımlandığı birincil alandır. Spain’e (1992) göre; Bu nedenle çoğu kültürde eve ait her alan çağrıştırdığı süreklilik, düzen, temel ihtiyaçların karşılanması gibi kavramlarla birlikte dişil unsurlarla eşleştirilmektedir. Bu eşleştirme ile evsel alanın, kamusalın karşıtında konumlandırılışı, bir ikilik ve ayrışmışlık anlamı taşır. Evsel alanda güç sahibi olan kadın, tanımlanan sınırların dişında ikincil ve öteki konumdadır. Nasıl “dışarı” erkeğin sorumluluğuna verilmiş ise, “içerisi” de günlük yaşamın sürdürülmesini sağlayan kadına aittir. Kılıçaslan’a (2010) göre ise; Birçok feminist yazar, ev mekanına yüklenen olumlu tüm niteliklerin kadının günlük yaşamının devamlılığı için harcadığı emeğe dayandığını dile

getirmektedir. Özel ve kamusal alan arasındaki bu eril ayrım sonucu, kadın evde harcadığı emek ile evi, erkek için konforlu bir mekana dönüştürmekte, işinden arta kalan zamanda erkeğin dinlenme alanı haline getirmektedir.

Esasında kadın - ev eşleştirmesi, erken çocukluk yılları ile birlikte toplumsal cinsiyet normları ile güdümlenen, kadının kendini evi çekip çeviren düzenleyen, evde çalışan ya da evin hanımı olarak varsaymasıyla birlikte başlamaktadır. Ev, erkeğe, “eve bakan” kişiye mekânının dominant gücü olma yetkisini, özel alanlarını sağlarken evin çalışanı olan kadının, kendine ait alanı yoktur. Kayasü (2002) ; “Yaşanan cinsiyetler arası ayrım, mekânsal farklılaşmayı da beraberinde getirmekte; toplumsal cinsiyetin oluşum süreci ile fiziksel çevrenin oluşum süreci karşılıklı etkileşimle birlikte gerçekleşmektedir. Cinsiyet rolleri çevreyi şekillendiren bir güç olurken, biçimlenişindeki kültürel unsurlarla çevre de toplumsal cinsiyetin oluşmasında bir öge durumunda yer almaktadır” diyerek, toplumsal cinsiyet ve mekansal çevrenin oluşumuarasında ki güçlü bağa dikkat çekmiştir.

3.1.2. Kadın Emeği ve Toplumda Cinsel Ayrımcılık

Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları adlı kitapta, Saygılıgil (2016) ; “Kadınlar tarihin her döneminde üretim ve yeniden üretim alanlarında erkeklerden aşağı kalmayan hatta onları aşan bir rol üstlenmişlerdir. Ancak yakın bir döneme kadar, sosyal politikanın ve araştırmaların ilgisinin kadınların ücretli çalışmasına yönelik olduğu görülür. Bunun esas nedeni, kapitalist toplumların temellerinden birisini oluşturan ve sadece mübadele konusu bir değer yaratan olarak çalışma veya istihdamın, kamusal alana katılımın ve vatandaşlık haklarını kullanmanın ilk kurşunlarından birisini oluşturmuş olmasıdır. Bu bağlamıyla kadınların ücretli istihdamı, kadınların toplumdaki yerlerini okumak için çok önemli bir ipucu sunar. İstihdamın cinsiyete göre dağılımı, işgücü piyasası içinde kadınların hangi işkolları ve mesleklerde yoğunlaştıkları, ücret düzeyleri, çalışma statüleri cinsiyete göre farklılaşmış mesleki ve toplumsal konumları da tanımlayamayacağından önemli tartışma ve çatışmaların konusunu oluşturdukları görülür” demiştir.

Pilcher ve Whelehan (2004) ; “Kadınların vatandaşlık temelinde siyasal haklar mücadelesi 19.yüzyılın ortasından itibaren birçok ülkede bu amaca yönelik kadın

örgütleri kurulmasıyla başlamıştır. O dönem için kadınların siyasal haklar mücadelesi, eğitim, evlilik, çalışma hayatı gibi öncelikli alanlarda kadın-erkek eşitliğini savunan ve yasal düzenlemelerle bu eşitliğin sağlanmasını talep eden, yani hukuk önünde eşitlik isteyen Birinci Dalga Feminizmin de ana damarlarından birini oluşturmaktadır. Feminist hareketin ilk aşamasını oluşturan ve ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genel olarak 1920'lere kadar devam eden Birinci Dalga, eşitlik vurgusu nedeniyle "eşit haklar feminizmi" olarak da bilinir. Feministlerin, siyaseti nasıl anlamak gerekir sorusuna getirdiği en önemli müdahale "kişisel olan politiktir" önermesidir. "Kişisel olan politiktir" düşüncesi, 1960'larda ortaya çıkan İkinci Dalga Feminizm olarak adlandırılan feminist hareketin ortaya atıp yaygınlaştırdığı bir düşüncedir. Nasıl ki Birinci Dalga Feminizm kadınların eşitlik talebinin sesiydi, İkinci Dalga Feminizmi de her alanda bir özgürlük talebiydi" diyerek, birinci ve ikinci dalga feminizmi tarif etmişlerdir. 1960'lara gelindiğinde feministler, mücadelenin yönünü kamusal alanda bir eşitliğin ötesine, özel alanda, ailede, cinsellikte kadınların özgürleşmesine çevirmişlerdir. Bunun bir parçası olarak da kişisel alanın toplumsal ve siyasal yapılar ve eşitsizliklerle ilişkisini vurgulamışlardır. Saygılıgil (2016) bu bağlamda; "Kişisel olan politiktir önermesi, aile ilişkileri ve kadının ev içi emeği gibi kişisel ve özel alana ilişkin gibi görülen alanların da güç mücadelesinden ve hiyerarşik ilişkilerden bağımsız olmadığına altını çizer. Dolayısıyla, eğer evde, ailede, aşk içerisinde, evlilikte güç varsa, iktidar varsa, hiyerarşik ilişkiler ve eşitsiz bölüşüm varsa, o zaman siyaset vardır; aile politiktir, evlilik politiktir, aşk politiktir. Böylelikle feministler, kişisel ya da mahrem sayılan politikanın dışında görülen, özel alana ilişkin olduğu düşünülen alanların ve ilişkilerin siyasetin ve kamusal tartışmanın bir parçası olması gerektiğini savunurlar. Bu şu anlama gelir: Örneğin, kadına karşı aile içi şiddet kişisel ya da özel bir sorun olarak görülemez. Aile içinde erkeğin uyguladığı şiddet, kadınlar ve erkekler arasında var olan toplumsal eşitsizlikten beslenir, oradan doğar. Kişisel olan toplumsalla bağlantılıdır; kişisel olarak karşı karşıya kaldığımız eşitsizlik, toplumsal ve yapısal eşitsizliklere dayanır" diyerek, toplumsal cinsiyet rolleri, politika, mekan ve bağlam arasında ki güçlü ilişkiye vurgu yapmıştır. Bunlardan birinde, özellikle de toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında görülen bir eşitsizlik, bununla bağlantılı tüm toplumsal ve fiziksel katmanlarda yansımalar, adaletsizlikler yaratır. Kadınların maddi ezilmişliklerini temel alacak olursak, kadınların birçok ülkede erkeklerle eşit haklara sahip olmamalarını, aile içinde süregelen ve kadınların aleyhine işleyen eşitsiz güç dengelerini, kadınların bağımlılıklarını ve bu bağımlılığın

sürekliğini sağlayan mekanizmaları anlamlandırabilmenin yegane yolunun kadınların evde verdikleri hiçbir karşılığı olmayan emeğe odaklanmaktan geçtiğini anlamak ve yorumlamak olduğu ortaya çıkar. Nitekim kadınlar ve erkeklerin ev işlerini de kapsayan çocuk ve yetişkinlerin bakım yükümlülükleriyle olan ilişkisi, evin içinde ve dışında toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün de merkezini oluşturur. “Kadınların temel rolünün ev ve aile olduğu ön kabulüne dayanan cinsiyete dayalı iş bölümü ise teknik bir iş bölümünden çok, evin içine ve dışına uzanan ayrıcalık ve ayrımcılık yapılarını yaratan hakimiyet ve tabiiyet ilişkisini dayatan bir olgudur” der Saygılıgil (2016) ve “Toplumsal olarak yüklenen rol ve sorumluluklar, kadınları her defasında kamusal alana, topluma ve emek piyasasına “anne ve eş” kimliği ile katılmaya zorlar” diye bitirir. Kadınların yerinin evi, esas sorumluluğunun ise aile ve ev ile ilgili sorumlulukları olduğuna ilişkin güçlü toplumsal yargı, işyerlerinden dışlanmalarını ve emek piyasasında belli mesleklerde yoğunlaşmalarını meşrulaştıran önemli bir dayanaktır.

Sosyal değişimler kendilerini en çok cinsiyet rollerinin farklılaşarak birbirinden ayırdığı ekonomik ve fiziksel alanlardaki dönüşümlerde göstermektedir. Cinsiyetler arası görevler tanımlandırılırken, toplum, kadınları daha çok hane içinde yapılan etkinliklere itelemiş ve yaşam alanlarını bu çerçevede tanımlamıştır. Erken-endüstri toplumlarında kadın, ev ve yakın çevresi ile ilişkilendirilmeye başlamıştır. Kadınların hane içi ilişkilendirilmiş günlük yaşamları doğurganlıkları ile bir araya geldiğinde, ekonomik alanda da görülmek isteyen kadınları, sorumlulukları arasında bir denge kurmaya ve çoğu zaman bu sorumluluklar arasında bir seçim yapmaya zorlamaktadır. Ekonomik, sosyal ve fiziksel alanlarda görülmez kılınan kadın “görünen çoğunluğun” yanında bir azınlık gibi algılanmaya başlamış; dolayısıyla planlar da kadının ihtiyaçlarına yönelik geliştiril(e)memiştir. Hane içinde çalışan kadının kentsel ekonomiye görülür bir katkısının olmayışı ve günümüzde kamusal mekanda çalışa(bile)n kadının eş zamanlı olarak hane içi işleri ve aile bakımını yerine getirmek zorunda olması/bırakılması, kentli kadını pek çok güçlükle başbaşa bırakmaktadır.

3.1.3. Kadının Rolü, Konutlarda Özel Alan – Kamusal Alan Ayrımı

Dar anlamda kamusal alan, siyasal alanın (devletin) karşılığı olarak kullanılmaktadır. Terimin bu dar kullanımına ilk kez eski Yunan'da rastlanılmaktadır. Yunan şehir-devletinde (polis), kamusal alan ile siyasal alan özdeştir. Aristoteles'e göre şehir-devlet (kamusallık), kendi kendine yeterli en mükemmel toplum biçimidir. (Canatan, 1998). Habermas'a (1997) göre de, Yunan şehir devletinde özgür vatandaşların ortak kullanımına açık (koine) polis'in alanı, tek tek insanlara ait (idia) oikos'un alanından ayrılmıştır. Kamusal hayat, bios politikos, pazar meydanında, agora'da sürer. Yunanca'da özel alan eve bağlıdır; dolaşım halindeki bir servete veya emek gücüne sahip olmak, evekonomisi ve aile üzerindeki egemenliğin ikamesi olamaz. Hayatın yeniden üretimi, kölelerin yönetimi, kadınların verdiği hizmet, kısaca doğum ve ölüm evin çatısı altında sürer. Kamu ise özel alanın karşısında bir yerde özgürlük ve istikrarı temsil eder. Kamusal ve özel kavramları kendi aralarındaki karşıtlık ilişkisinden ortaya çıkmış ve anlam kazanmıştır. Sennett'in (1996) ifadesiyle; 17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde "kamu" ve "özel" karşıtlığı bugünkü kullanımlarına benzer bir biçim almaya başlamıştır. "Kamusal" sözcüğü herkesin denetimine açık olan anlamına gelirken "özel" sözcüğü kişinin ailesi ve arkadaşları ile sıralanan mahfuz bir yaşam bölgesi anlamına gelmektedir. Böylece "kamu" aile ve yakın arkadaşlar dışında geçen yaşam anlamına gelir ve bu kamu bölgesinde çok çeşitli karmaşık toplumsal gruplar kaçınılmaz olarak bir araya gelecektir. Bu kamusal yaşamın ortak noktası ise büyük şehirlerdir. Pilcher (2004) Kamusal ve Özel alan arasında ki farkı şu şekilde tanımlar: Özel-kamusal alan ayrımı, toplumsal ilişkilerin temel iki alana ayrıldığını varsayan önermedir; içinde yaşadığımız modern toplumlar bu ayrımın üzerinde şekillenmiştir. Özel alan; hane, aile gibi kişisel ve yakın ilişkilerin yaşandığı alandır ve devlet kontrol ve regülasyonundan görece bağımsız bir alana işaret eder. Kamusal alan ise kişilerin iş ilişkileri ya da politik eylemler gibi toplumla ilgili etkinlikleri kapsayan, devletin kontrol ve regülasyonunu altında olan alandır. Esasında bu kamusal-özel alan farklılıkları konusu, liberal ve bağımsız bir alan olarak Özel Alan'ı devlet otoritesinden bağımsız bir özgürlük alanı olarak tanımlasa da; feministler bu ayrımın, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin üzerini örttüğünü savunurlar. Bir başka deyişle, özel alana müdahale etmeme prensibine dayanan liberal devlet, özel alanı siyasetten arındırmış bir alan olarak varsaymakta, hanedeki erkek egemenliğini görmezden gelmektedir. Tüm liberal demokrasiler, kişi hak ve

özgürlükleri konusunda ne kadar bağımsız ve özgür görünseler de hane içerisinde erkek egemen otoriteye engel olamamaktadırlar. Feminis teori, kamusal ve özel alan ayrımının tamamen ortadan kaldırılmasını savunmaz. Özünde kamusal=erkek, özel=kadın bağlantısına itiraz ederler ve bu kavramların devlet otoritesi eli ile yeniden tanımlanması gerektiğine vurgu yaparlar.

Gürbilek'e (1993) göre özel alan ve kamusal alan arasındaki ayrımın, şehir hayatının bir sonucu olduğu söylenebilir ve bu bölünmenin tarihi çok eskilere götürülebilir. Eski Yunan'da da ev ve şehir hayatı modern zamanlardaki gibi birbirinden ayrılmıştır. Şehrin ve politikanın alanı olan *polis* ile evin ve ailenin alanı olan *oikos* arasında bir sınır çizilmiştir. Eski Roma'da da benzer bir şekilde *res publica* ve *res privata* farklı alanları ifade etmektedir. Ama bu bölünmenin anlamı, modern anlamdaki özel alan-kamusal alan bölünmesinin anlamından çok farklıdır. Modern insan, özel alanı daha doğal, daha zengin, kendi kontrolündeki özgürlükler alanı, ayrıcalıklı bir alan olarak görürken, kamusal alanı zorunluluklar ve görevler alanı olarak görmeye yatkındır. Oysa Eski Yunan'da ve Eski Roma'da özel alan zorunlulukların, mahrum bırakılmışlığın alanı iken, kamusal alan özgürlükler alanıdır. Bu açıdan özel alanın temsilcileri özgürlükten mahrum bırakılmış kadın, köle ve çocuklarken, kamusal alanın temsilcileri ise özgür erkeklerdir. Richard Sennett de (1996) özel alan-kamusal alan ayrımını modernleşme sürecinin bir sonucu olarak ele alır. Geleneksel toplumsal tabakaların çözülmeye başladığı; sınıflar arasındaki ayrımın azaldığı ve geçirgenliğin arttığı 18. yüzyıl, kamusal alanın da geliştiği ve gerçek bir kamusal alanın ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Şehirler büyüdükçe krallıkların doğrudan denetimlerinden bağımsız, çeşitli sosyallik ağları gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde, şehirler içinde devasa parklar yapılmaya başlanmış; sokakları gezintiye çıkan yayalara uygun hale getirmeye yönelik ilk çabalar bu dönemde gösterilmiştir. Yine bu dönemde kahvehaneler, ardından kafe ve hanlar sosyal merkezlere dönüşmüş; tiyatro ve opera salonları eskiden olduğu gibi yalnızca aristokratların gittiği yerler olmaktan çıkmış, buraların kapıları geniş bir kamu kesimine açılmıştır. Kentin nimetleri dar bir elit kesimden geniş bir toplumsal yelpazeye doğru açılmıştır; öyle ki bu dönemde emekçi sınıflar bile kendi bahçelerinde gezinti yapmak ya da tiyatrodaki bir gece resepsiyonu vermek, eskiden sadece elit kesime ayrılmış bir alan olan parklarda gezinti yapmak gibi sosyal adetleri benimsemeye başlamışlardır. Ancak 19. yüzyılda yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler sonucunda, 18. yüzyılda bu şekilde kurulan özel alan-kamusal

alan dengesi bozulmuştur. Sennett'e göre (1996) bu değişimin temelinde, kapitalizmin toplumlarda yarattığı sarsıntı yatmaktadır. 19. yüzyılda kapitalizm ve sekülerleşme, kamusal yaşam ve özel yaşam arasındaki dengeyi özel yaşamdan yana bozmuş; bu süreçte kamusal yaşam, giderek daha da güçlenen özel yaşam tarafından aşındırılmıştır. Çünkü bireyler, o güne kadar inandıkları ve sığındıkları birçok manevi değeri kaybederken, kaybettiklerinin yerine yenilerini koyma çabası içine girmiştir. Bu noktada “ev”, manevi sığınığın dünyevi versiyonu haline gelmiş; güvenliğin coğrafyası kentsel merkezin mabedinden ev içine kaymıştır. Bauman da (2005) Sennett gibi modern dönemde özel alanın sınırları genişlerken, kamusal alanın yitip gittiğini söylemektedir. Ona göre, kamusalın özeli değil, özelin kamusalı sömürgeleştirilmesi söz konusudur. Ve bireyselleşme denilen şey, artık yüzyıl önceki anlamından ve modern çağın erken zamanlarında, insanların cemaatçi bağımlılık ve pekiştirmeden oluşan sıkıca bağlanmış ağından kurtulup özgürleşmenin çok övüldüğü zamanlarda aktardığı şeyden çok farklı bir anlam taşımaktadır.

Habermas (2005); “İngiltere'de de 18. yüzyılda mimari kamu ve özel alandaki dönüşen ilişkilere göre kendini değiştirir. Bu anlamda Habermas'ın rehberliğinde evlerin içine göz atacak olursak, karı, koca, çocuklar ve uşakların bir arada bulunduğu aile odasının ya iyiden iyiye küçüldüğünü ya da hepten yok olduğunu görürüz. Buna karşılık tek tek aile fertlerine ait odaların çoğaldığını görürüz. Evi temsil eden kamusal salona aittir. Özel alan ile kamu alanı arasındaki çizgi ayrım çizgisi evin tam ortasından geçer. Özel şahıslar salonda oluşan kamusalığa, oturma odalarının mahremiyetinden çıkarak dahil olurlar; ancak her iki alan birbiriyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Salonda bir araya gelerek bir kamusal topluluk oluşturan özel şahıslar artık bu ilişkiye girmekle 'toplum içinde erimezler'; onlar artık bu alana, ataerkil çekirdek ailenin içsel alanında kurumsallaşan bir özel hayattan çıkarak dahil olmaktadır. Çekirdek ailenin içsel alanı, siyasal-ekonomik özgürleşmeye karşılık gelen psikolojik özgürleşmenin alanıdır. Aile çevresinin alanı kendisinin tüm toplumsal ilişkilerden kopmuş, bağımsız saf insaniliğin alanı olarak algılamak istese de; aslında emek ve mal dolaşımı alanıyla ilişkisi içindedir. Bu bağımsızlık algısı söz konusu mahremiyet alanının, pazarın özel alanına olan gerçek bağımlılığından hareketle kavranabilir” der.

3.2 Toplum ve Aile Yapısındaki Değişimlerin Konut mekanları üzerindeki yansımaları

3.2.1. Toplumsal Değişim Kavramı

Kıray'a (1999) göre; İnsanlara ve oluşturdukları yaşam düzenlerine "toplum" denir. Toplumun temel özellikleri; toplumun yerleştiği, yani işgal ettiği arazidir, işgal ettikleri arazinin üzerindeki nüfus ve nüfusun özellikleridir. Kıray; "Devamla nüfusun doğayı işleme tarzı ve bunlardan doğan insan ilişkileri, insan doğa ilişkileri içinde insanların doğayı değiştirmede kullandığı aletler (teknoloji), tüm bunların oluşturduğu sosyal olarak yarattığı değerler sistemi, inançları, düşünceleri hepsi bir bütündür"

Lucaks (1993) toplumsal değişme için; "Nüfus, teknoloji, kaynakların varlığı, politika, ekonomi ve benzeri etkenlere olduğu kadar, bunların etkileşimine dayalı oldukça karmaşık ve dinamik bir olgudur. Bu değişim kesintisiz bir süreç olarak aynı anda, farklı alanlarda ve birbirleriyle ilişkili olarak ortaya çıkabilirler. Ancak bu değişme, her alanda ve her zaman açık olmadığı gibi, frekans bakımından da her dönemde aynı değildir. Lukacs'a (1993) göre; "Sözgelimi, "kurallar, yaptırımlar, ahlâki değerler, davranış kalıpları, ideolojik şekiller içinde kalan zihniyetler" değişme karşısında direnen kültürel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır." der.

Gelişme (Ekonomik)	Çağdaşlaşma (Politik)	Değişme (Sosyolojik)	Yabancılaşma (Psikolojik)	Yozlaşma(Teolojik)
Başarma	Bağımsızlaşma	Barış-savaş	Dinsizleşme	Çökme
Büyüme	Bilinçlenme	Topluluk-toplum olma	Kuralsızlaşma	Çözülme
Genişleme	Halklaşma	Türdeşleşme-çoğullaşma	Saldırganlaşma	Maddeleşme
Güçlenme	Kentleşme	Endüstrileşme-kentleşme	Sığınma:	Ruhsuzlaşma
İlerleme	Kurumsallaşma	Bütünleşme-çözülme	Geçmişe	Maddileşme
Kalkınma	Kültürleşme	Sınıflaşma-katmanlaşma	İdeolojilere	Sürüleşme
Kazanma	Laikleşme	Durağan-devingen olma	Geleceğe	Yıkılma
Zenginleşme	Modernleşme		Tarihe	Yoksullaşma
	Özgürleşme		Yalnızlaşma	Yönsüzleşme
	Uygarlaşma		Yitirme:	
			Değerlerini	
			Güvenini	
			Sağlığını	
			Yaratıcılığını	
			Yaşam gücünü	
(Olumlu)	(Tartışmalı)	(Olgusal)	(Tartışmalı)	(Olumsuz)

Tablo 3.1. Değişen Dünya'da Sosyoloji (Bozkurt, 2006).

Toplumsal değişme sürecinin Macionis ve Plummer'a göre kültürde ve toplumsal kurumlarda dört temel özelliği vardır.

1. Boyutları toplumdan topluma farklılaşsa da toplumsal değişme her yerde olur: Bazı toplumlar hızlı, bazıları ise yavaş değişmektedir. Örneğin geleneksel toplumların temel karakteristiği, değişimin yavaşlığı olmasına karşılık, günümüz toplumlarında değişim çok daha hızlanmıştır. Yine aynı kültürün bazı unsurları yavaş değişirken, diğerleri çok daha hızlı değişmektedir. Örneğin tıp alanındaki teknikler, onların nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin ahlaki standartlardan çok daha hızlı değişmektedir.

2. Toplumsal değişme bazen planlı; fakat çoğunlukla da planlanmamış bir şekilde olur: Endüstriyel toplumlar, herhangi bir tür değişmeyi aktif olarak destekler. Örneğin ulaştırma ve hayatı kolaylaştırmayı amaçlayan otomobil, yaygın olarak toplumu derinden etkilemiştir.

3. Toplumsal değişme uyumsuzluklar yaratır: Toplumsal değişme hem olumlu, hem de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kapitalistler, verimliliği ve kârları artırdığı için, endüstri devrimini memnuniyetle karşılamışlardır. Buna karşılık birçok işçi, işlerini ellerinden alacağı gerekçesiyle bu “ilerleme”ye direnmişlerdir. Yine bizde matbaa konusunda benzer bir direniş olmuştur.

4. Bazı değişmeler diğerlerinden daha önemlidir. Bazı toplumsal değişmeler sadece geçici bir öneme sahiptirler; buna karşılık bazılarının etkisi nesiller boyu devam eder. Örneğin kılık kıyafette yaşanan değişmelerin geçici olmasına karşılık, teknolojik gelişmeler (ör. televizyon, otomobil, internet), toplumsal değişmeyi çok daha köklü bir biçimde etkilemiştir. (Bozkurt, 2006).

Erol'a (2011) göre; bir toplumu değişmeye zorlayan etkenler aşağıda verilen alanlarda olabilir:

Kültürel değişmeler: Toplumun konuştuğu dilde, toplumun inançlarında, yasalarında, gelenek ve göreneklerinde, yaşayış biçiminde, güzel sanatlarında ve benzerlerinde kısaca toplumsal değerlerde olan değişmeler hem kültürde hem de toplumun diğer

alanlarında değişmelere neden olabilmektedir. Kültürel değişimler her ne kadar toplumu ilgilendiren değişimler olsa da etkileri hane içerisinde de görülmektedir. Hane içerisindeki eski gelenek ve görenekler de kültürel değişimlerle değişime uğramıştır. Toplumsal kurumlarda değişmeler: Kültürel değişmelere paralel olarak o toplumda evlenme, akrabalık, mülkiyet ilişkileri, hukuk, eğitim, din ve iş dünyası gibi toplumsal kurumlar da etkilenir ve böylelikle toplumsal kurumların oluşturduğu aile, iş, okul, devlet gibi toplumsal birimler de değişebilmektedir. Örneğin; kadınların adil eğitim hakkından faydalanmasının 20.y.y'ın ortalarından itibaren önce batıda ve ülkemizde yaygınlaşması ve dünyaya yayılması gibi.

Bilim ve teknolojide değişmeler: Bilim yapılan araştırmalarla topluma sürekli olarak yeni bilgiler sunar. Yeni bilgiler yaşama uygulanabilecek yeni düşünceler, görüşler, yollar ve yöntemler anlamına gelmektedir. Bilimin bulgularının uygulanması olan teknoloji ile toplum yapacaklarını daha kolay yaparak üretimini artırır, işlerini kolaylaştırır. Teknolojik değişimler insanların yaşamlarını kolaylaştırır için daha kolay benimsenir.

Yönetimde değişmeler: Devlet, hükümet, yerel yönetim, iş yönetimi, hizmet yönetimi gibi yönetimlerde oluşan değişmeler toplumun yapısını da etkileyerek onu değişime sürükler.

İnsan ilişkilerinde yenilikler: Toplamlar insan ilişkileri ve etkileşimlerinden oluşur. Toplumun yapısını ilişkiler oluşturduğuna göre, bunlar da oluşacak değişmeler doğal olarak toplumsal değişmelere yol açacaktır. İnsanların ilişkilerini değiştiren araçlar topluma benimsetilen yasa, kural ve ilkelerdir. Bunlar toplumda yeni ilişki biçimleri yaratır ve bunun sonucunda da toplumsal davranışlar değişir. Toplumda oluşan değişimler insan ilişkilerinde de yenilikler meydana getirmiştir. Bu değişimler sadece sosyal hayatı değil, hane içi ilişkileri de etkilemiştir. Eskiden mutfakta kapanıp kalan kadınlar, artık hane içerisinde de yer bulmaya başlamıştır. Çocukların kendine ait odalarının olması, kadınların artık evlerinde rahatça misafir ağırlamaya başlayarak konut içinin bir kısmının kamusallaşmasını sağlaması gibi.

İletişimde yenilikler: Bilim ve teknolojideki ilerlemelerle birlikte iletişim alanında geliştirilen yeni teknolojiler sayesinde dünyada bilgi ve veri iletişimi akıl almaz bir hız

kazanmıştır. Sosyal Medya yeni bir kamusal alan tarifi yapmıştır. Artık fiziksel bir kamusal alandan bahsetmek yetersizdir.

Demografik değişmeler ve kentleşme: Giddens'a (2000) göre; Toplumun temel bir özelliği onun demografik yapısıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışı ve kentleşme; gelişmiş ülkelerde ise doğum oranının azalması, nüfusun yaşlanması toplumsal değişmeleri etkilemektedir.

Küreselleşme: Özellikle son zamanlarda dünyada ticaret ve sermaye hareketleri ile bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ulusal devletlerin sınırlarını aşan boyutlara ulaşmıştır ve teknolojinin güçlü desteği ile dünyayı dönüştürmektedir.

3.2.2. Aile Yapısındaki Değişimler

Lee (1976) Mahremiyeti kişi veya gruba optimum yaklaşma koşulu olarak tanımlar. Gür (1996) ise mahremiyeti tarif ederken; "Mahremiyet, bir kişinin veya grubun ortamıyla kurmak istediği toplumsal ilişkilerde denetim hakkını elde tutması veya elde tutma isteği demektir" der. Kurduğu ve kurmak zorunda kaldığı ilişkilerde denetimini kaybeden insan gereğinden fazla insanla etkileşime maruz kalır. Bu durumdaki insan "kalabalık" bir ortamda ve baskı altında hisseder kendini. Diğer yandan eğer maruz kalınan ilişki derecesi zihinsel kurgusunda beklenenin altındaysa o zamanda kendini "soyutlanmış" hisseder. İnsanın zihinsel kurgusunda her ortam ve onun doğurduğu davranış için "ideal mahremiyet" tanımı vardır. Doğal olarak bu tanım sosyal norm ve kültürel değerlere de bağlı olarak varolmuştur. Ayrıca Gür (1996) ; "kişisel, bireysel, toplumsal ve kamusal mahremiyetten söz edilebilir: İnsan ve diğerleri arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan kişisel mahremiyet, aile içi samimi ilişkilerde ortaya çıkan bireysel mahremiyet, aile-konuk, aile-komşu, iş arkadaşları arasındaki sosyal ilişkilerde ortaya çıkan mahremiyet ve dördüncü olarak yabancılar arasındaki geçici beraberliklerde ortaya çıkan kamusal mahremiyet" diyerek mahremiyet çeşitlerini tarif eder.

Mahremiyetin niteliği ve niceliğine bağlı olarak farklı mahremiyet tanımları da yapılabılır. Görsel, kokusal ve işitsel mahremiyet hane içi ile de ilişkilendirilen mahremiyet türleridir. Görsel mahremiyet özellikle hane içini ilgilendirir. Örneğin;

Kamusal alanda bulunan aşırılıkla ışıklandırılmış bir bina cephesi, karşı binada yerleşik bireyin görsel mahremiyet hakkını engelliyor olabilir. Konut içerisinde ya da kamusal alanda insan açısından kötü koku olarak değerlendirilecek bir koku kaynağına maruz kalan insan için koku mahremiyetinden söz edilebilir. Örneğin; evin içerisinde yemek yapan ev hanımı yemek kokusu evin içerisine yayılmasını diye mutfak kapısını kapatır. Çünkü diğer aile bireyleri bazen bu yemek kokusundan rahatsız olabilir. İşitsel mahremiyet ise yine kamusal alanda ya da özel alanda kişinin ses ile ilgili mahremiyet hakkı ile ilgilidir. Örneğin; televizyon ya da müzik sesinin yüksek olması hem ev halkını hem de komşuları rahatsız edebilir. Ev içerisinde çok fazla yüksek sesle konuşmak da diğer aile bireylerini rahatsız edebilir. Sürekli yüksek trafik ya da inşai eylemlerin sesine maruz kalmak özel alanda ses ile ilgili mahremiyetin zarar gördüğü anlamına gelebilir.

Gür'e (1996) göre; her insanın kendine özgü bir kişisel mahremiyeti bulunabilir ve mahremiyet diğer insanlarla girdiği ilişkilere göre farklılık gösterir. Aile içerisinde bireyler çok samimi ilişkiler kurar. Fakat bu ilişkiler aile dışı (komşu, iş arkadaşları, misafir.) ilişkilerde de aynı olacak diye bir kaide yoktur. Bu noktada ortaya sosyal mahremiyet kavramı çıkar. İnsanlar aile içinde kurduğu çok samimi ilişkileri aile dışı kişilerle kuramaz. Hiç tanımadığı kişilerle oluşturulan ilişkiler ise kamusal alan kavramını oluşturur. Bu kavram bireysel ve sosyal mahremiyet gibi yakın ilişkiler içermez. Gür ayrıca "Demekki mahremiyet tek yönlü bir gizlilik-girilmezlik süreci değil, toplumsal ve bireysel değerlerden etkilenen, insanların birbiriyle ilişkide olma ya da olmama isteğine göre değişen diyalektik bir kontrol sürecidir" der.

Modernleşme ile beraber aile yapısında yaşanan köklü değişimler yeni bir kamu alanı ve özel alan tarfini referans alır. Sanayi Devrimi sonrası yaşanan değişimler neticesinde, kadının toplumda ki yerinin yeniden tanımlanması, feminist ideolojiler ile kadının toplumda özgürleşmesi sağlanmıştır. Ancak hemen sanayi devrimi sonrası aslında tüm toplumda bir özgürleşme süreci gözlenir. Birçok sosyolog endüstrileşme ve kentleşme ile birlikte ailelerin geniş aileden çekirdek aileye doğru evrildiğini savunmaktadır. Hatta çekirdek ailenin de, çocukların eğitim gibi nedenlerden dolayı aileden erken ayrılmasıyla giderek küçüldüğünü ve aile adı altında çok küçük yaşlardaki çocuklar ve anne-babadan oluşan birimlerin ortaya çıktığını ileri süren görüşler vardır. Modernite, rasyonel, özgür bireyler tasarlamış ve bireyselliği yüceltip

kutsamıştır. Ancak bu gerçekleşmemiş ve modernliğin ilerleyen dönemlerinde, kendi seçimiyle ve iradesiyle bireyselliği seçmiş, özgür birey değil; modernliğin içinde mecbur olduğu için bireyselliği seçmiş, kendi özel alanına hapsedilmiş, toplumsal ilişkilerden yalıtılmış bir birey ortaya çıkmıştır. Öztekinler'e (2010) göre; daha fazla güvende olma çabası modern bireyi, özel güvenli sitede yaşamaya, çok iyi denetlenen iş merkezlerinde çalışmaya, özel güvenlik aygıtlarıyla donatılmış otomobillerle seyahat etmeye yöneltmiş; sokaktaki insan, modern birey için bir "yabancı" ya da "tehdit" halini almıştır. Böylesi bir durum ise modern insanı kendi kabuğuna yani özel alanına çekilmeye daha da çok itmiştir. Bireyselleşmenin yansıması olarak; geniş aileden çekirdek aileye geçiş modernite ile beraber ortaya çıkmıştır. Bireysel girişimin artması, gençlerin küçüklükten itibaren gelecek fikrine alıştırılması, tüketim kavramının benimsetilmesi gibi faktörler gelişmiş ve kişi daha çok üretici ve bireysel rol oynama isteği ile kimlik kazanma eğilimi olan psikolojik bir yapıya sahip olmuştur. Ziyalar'a (1989) göre gençler hukuki anlamda da olumlu sayılabilecek değişimler yaşamaya başlamıştır. Özellikle kız-erkek çocuk ayrımının ortadan kalkması ile eşit girişim hakkı, mirastan eşit pay alma hakkı, eşit eğitim ve kültüre sahip olma hakkı gibi kavramlar gelişmiş, böylece kadının sosyal alanlardaki etkinliği ve değeri artmıştır. Yine Ziyalar; çekirdek aile olarak ayrılmanın doğurduğu olumsuz sonuçlar arasında ise otorite kaybı, hiyerarşik düzenin bozulması, aile bireylerinin birbirine olan yakınlık ve bağlılığının azalması, dayanışmanın zayıflaması gibi etmenleri saymıştır. Bunun yanı sıra evin, ortak kullanılabilecek eşyaların ve malzemelerin aileden ayrılan her fert için yeni baştan temin edilmesi ekonomik problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmakta ve tüketimi hızla arttırmaktadır. Böylece her fert tek başına bir tüketim mekanizması haline gelmektedir.

Bilgin (1991) modernleşme sürecinde ailede meydana gelen başlıca değişiklikleri şöyle sıralamıştır;

1. Aile büyüklüğü değişmektedir. Kentsel bölgelerdeki aile büyüklüğü, kırsal alanlardan daha küçüktür. Kentleşmeyle çocuk sayısı da giderek azalmaktadır.
2. Kentleşme seviyesiyle birlikte tüketim yapısı da değişmektedir.

3. Ailenin eğitim konusundaki tavrı değişmektedir. Kentleşme ve toplumsal değerlerdeki değişimle ailelerin çocukların eğitimine verdiği önem büyük ölçüde artmaktadır.

4. Sosyal güvenlik kurumlarına üye olma oranı ve sağlık harcamaları artmıştır. Yıllar itibariyle sosyal güvenlik kurumlarından aylık alanların sayısında meydana gelen artışlar, ailenin geleneksel sosyal güvenlik unsuru olma rolünün kurumlara devredildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

3.2.3. Toplum ve Aile Yapısındaki Değişimlerin Konut ve Mutfak Mekanları Üzerindeki Yansımaları

Konutlar insanlık tarihinde oluştuğu andan itibaren birçok evrim geçirmiştir. Toplumsal ve coğrafi değişiklikler, mahremiyet ve aile kavramındaki değişiklikler konutlardaki değişimi etkilemiştir. Bu değişimler konut içindeki mekanların değişimini de etkilemiştir. Tarihten günümüze aile yapısını belirleyen tüm kültürel değer değişimleri, dönemin mahremiyet sınırlarını ve değerlerini de belirlediği için yaşanan değişimler kent, konut ve bağımsız konut bölümleri üzerinde de etkili olmuştur. Örneğin ailenin Anaerkil ya da Ataerkil bir yapıya sahip olması ile ilgili farkın kadın yaşantısı üzerinde ki etkisi ile ilgili; Yapı Mimarisinde Kadın Etkileri adlı çalışmada; insanın yaşamı boyunca içinde yer aldığı ve üyesi olduğu grupların en önemlisi ve süreklisi ailedir denmektedir. “Aile içi ilişkiler, ailedeki otorite örüntüsü, evlenme şekilleri, çocukların eğitimi gibi aile yapısını oluşturan özellikler yapı biçimlenişinde etkili olmuştur. Özellikle aile içindeki otorite ilişkilerinin düzenlenişine göre “anaerkil” ve “ataerkil” olarak sınıflandırılan aile yapısı tiplerinin biçimleniş üzerinde etkileri açıkça görülmektedir. Aile yapılarının içinde kadının etkisi ağırlıklı olarak barınma yapılarında etkili olmuştur” denir. (Yeler, 2014).

Özellikle Anadolu’da yaşadığımız deneyim üzerinden toplumsal değişim kavramının konut ve mutfak mekanları üzerinde ki etkileri daha net okunabilir. Anadolu Türk evini; Türklerin geçmişte yaşamış oldukları topraklardan edindikleri mimari kültürlerini, yeni yaşadıkları coğrafyaya uygun olarak, kendi geleneksel yaşam kültürleriyle kaynaştırmasından oluşmuş bir konut tipi olarak tanımlayabiliriz. Anadolu Türk Evinin biçimlenmesinde, İslamiyet’le birlikte mahremiyet kavramının

gelişmesinin büyük etkisi vardır. Konutta daha içe dönük bir yaşam kültürünün gelişmesi ile bu kavramın çok önemli bir ilişkisi vardır. Bu içe dönük yaşantı biçimi Geleneksel Türk evinin mekan oluşumunu etkilemiş ve bu şekilde haremlik-selamlık gibi evin kadınlara ve erkeklerine özel, farklı mekanların oluşmasına neden olmuştur. Geleneksel Anadolu Aile yaşantısında mahremiyet ile ilgili verilerin evin tasarımında nasıl etkisi olduğu Tanyeli'nin verdiği örnek üzerinden anlatılabilir. Tanyeli (2012); "15.yy da İstanbul'da düşük gelir grupları hüccerat adı verilen tek odalarda yaşamaktadır. Genellikle vakıflara ait olan bu odalar bir avluyu sarmakta avlu ise bir kapıyla sokağa açılmaktadır. Her oda bir aileye ait olmakla birlikte, avlu, mutfak ve tuvaletler ortak kullanım alanlarındandır. Odaların kapısı mahremiyetin ilk sınırı gibi gözüke de bu odanın içerisinde anne baba çocuklardan oluşan genelde dört-beş kişiden müteşekkil aileler barınmaktadır. Dolayısıyla bu mekânlarda tam bir özel alanın varlığından bahsetmek oldukça zordur. Odaların takılı olduğu avlu burada yaşayanların ortak kullanımı sebebiyle kamusaldir ancak avlu da sokaktan bir kapı ile ayrılarak içeride mahrem bir alan oluşturmaktadır. Sokak her ne kadar kamusal alan olarak o mahallenin toplulaşma mekânı olsa da şehrin geneline bütünüyle açık değildir" der. Tanyeli'nin (2012) de belirttiği gibi dışarıdan içeriye, sokaktan odaya farklı mahremiyet dereceleri ile ulaşılır. Bu dereceleri belirleyen ise aile yaşam kültürü üst başlığı altında toplayabileceğimiz tüm değerler silsilesidir. Anadolu Türk toplumunda nispeten daha erken bir İslami dönemi temsil eden bu kent konutu tipi 16. ve 17. y.y.'lara gelindiğinde içli-dışlı denilen bir fonksiyonel yapıya evrilmiştir. Yine Tanyeli'ne göre; bu plan tipi de 19.yy da ise harem-selamlık olarak isimlendirilen ikili konut tipolojisine evrilmiştir. 16. yy da konutlar yalnızca aile bireyleri tarafından kullanılmamaktadır, iç kısımda kan bağı olan veya olmayan üyelerin birlikte kullanımına tahsis edilmişken, dış kısım konuklar ve hizmetlilerin kullanımındadır. 17.yy da dış bölüm sokakla daha da bütünleşmiştir ve kahvehane olarak eve gelen konukların ağırlandığı mekânlar haline gelmiştir.

19.y.y.'a gelindiğinde misafire ait bir oda olarak selamlığın işlevi sebebiyle özel kamusal ayrımında net bir sınırdan bahsedilmesi mümkün değildir. Türklerin; İslamiyet, gelenekleri ve geldikleri coğrafyanın özgün konut kültürü ile birleştirerek oluşturdukları hibrid kültüre uygun olarak; Geleneksel Anadolu konutu, ne tam mahrem ne de batılı örnekleri gibi olabildiğince kamusal olmadan evrimine devam etmektedir. Ayrıca Batılılaşma etkileri tüm imparatorluk coğrafyasında başlamış ve

özellikle Anadolu'da ki örneklerinde Selamlıkta mobilya kullanımını görmeye başlamıştır. Selamlık bölümü erkek ziyaretçilerin ağırlandığı, geceleri yatak odası olarak kullanılan, yemek yenen mekanlardır. Buralar harem bölümünden çok daha zengin döşenmiş, erkeğin üstünlüğünü simgeleyen gösterişli mekânlardır. Kadınlar için ayrılmış mekân olan harem, çok işlevli, akşam yatak serilerek yatak odası, ocağın burada yer almasından dolayı mutfak, yemek burada yendiği için de yemek odası olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, gelen kadın misafirler burada ağırlandığı için burası aynı zamanda misafir odasıdır. Duvarlarda ki dolaplara gizlenmiş “güsülhane” banyo fonksiyonunun yerine getirir. Erkekler, kadın misafir olmaması durumunda, hareme istedikleri zaman girebilmesine rağmen, kadınlar yalnızca hizmet etmek için selamlığa girebilmektedir.

19. yüzyıl sonunda apartman olgusu doğmuş ve özellikle batılı yaşam tipine öykünen birçok aile aynı tip dairelerde, farklı yaşamlar kurmuştur. Apartmanın ülkemizdeki ilk örnekleri Osmanlı İmparatorluğunda 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile inşa edilmeye başlanmıştır. Gayrimüslimler için daha önce belirlenmiş yerleşim kısıtlamalarının Tanzimat Fermanıyla kaldırılması sonucu; apartman inşaatı sınırlı alanda gerçekleşmeye başlamıştır. Avrupa’da apartmanların ilk sahipleri orta tabaka diye tanımlanan sanayi işçisi ve memur kesimi iken, İstanbul’da inşa edilen apartmanların ilk sakinleri orta çaplı tüccar azınlıktır. Bunları artık içe dönük yaşama modelinden sıkılan Batı tipi yaşama öykünen Müslüman halk izlemiştir. Avrupa’daki muadillerine benzeyen bu konutlar dönemin prestij yapıları olarak şehir genelinde çoğalmaya başlamıştır. Bilgin (2010); 1900’lerin başında apartmanlaşma hakkında, “Türkiye’de 19. yüzyıl sonlarından itibaren öncelikle İstanbul’da Beyoğlu, Pera, Teşvikiye, Kadıköy semtlerinde inşa edilen apartmanların sayısı 1910 yılında 300 iken; Türk toplumu, geçirdiği siyasî gelişmeler bir yana toplumsal açıdan çok önemli bir değişim süreci yaşamadığı hâlde elektrifikasyona geçişle 1920 yılında apartman sayısı 1.300’e ulaşmıştır. İlerleyen süreçte toprağın bir ekonomik değer olarak yer değiştirmeye başlaması ve kentlerde nüfusun yoğunlaşmasıyla beraber 1950’lerden sonra apartmanlaşma süreci, hızlı bir ivme kazanmıştır. Modernleşme süreciyle beraber tüm dünyada yaygınlaşan çekirdek aile modeli ve bunun bir getirisi olarak kentlerdeki apartmanlaşma süreci, tek tipleşen yaşam alanlarını da beraberinde getirmiştir. Odalar ve koridordan oluşan plan tipi, yapı içerisinde banyo, tuvalet, mutfak gibi mekânların içte kalan karanlık alanlara yerleştirilmesi gibi alışkanlıkların herhangi bir kültürün,

herhangi bir geçmişin uzantısı olmaksızın tüm dünya şehirlerinde aynı süreçte ortaya çıkması ve kabul görmesi, dikkate değer bir başka unsurdur. Ayrıca, bu sürece müdahil olan insanların kendilerinden önceki kuşakların hiç tecrübe etmediği bir yaşam biçimine bir kaç on yıl içerisinde hiç sorgulamaksızın uyum sağlamaları da oldukça ilgi çekicidir” demiştir.

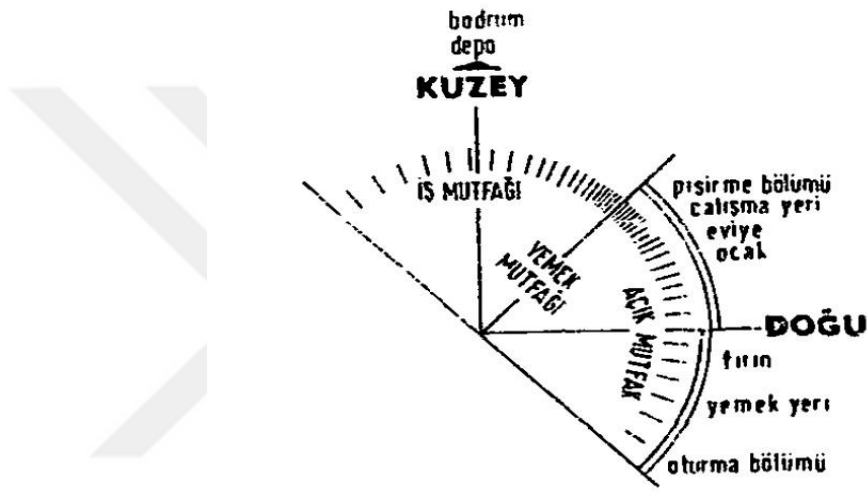
Bu süreçte Anadolu’da geleneksel konut anlayışı devam etmiştir. İstanbul’da az sayıda inşa edilen örneklerin cephe ve bezeme özellikleri Art Deco, Art Nouveau anlayışla gerçekleşmiş olmasına rağmen plan şemalarında geleneksel Türk konutunun önemli bölümlerinden sofa kullanılmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde uygulamaya konan devrimler gerek toplumsal yapı ve gerekse halkın günlük yaşamı üzerinde önemli dönüşümlere sebep olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Türk aile yapısında yaşanan değişimleri, planlamasında geleneklerin ve İslam dininin belirleyici olduğu Geleneksel Anadolu Türk konut mimarisinden, Apartman tipi konuta geçişte net olarak gözlemlenmek mümkündür. Kabul edilen Medeni Kanun ile kadın erkek arasında eşitlik sağlanması, kadının eğitim ve iş hayatına atılma çabaları konut planlarına da yansımıştır. Devrimlerle kadınların serbest ve özgür bireyler haline gelmesi, konut planlamalarında harem-selamlık kavramlarını ortadan kaldırmaya başlamıştır. 1923-30 yılları arasında yapılan devrimlerle modern aile yapısının ortaya çıkması, kadının aile içinde yüklendiği rolde farklılaşmalar yaratmıştır. Diğer yandan İstanbul’da Batı ülkelerinin aile yapılarının örnek alınmasıyla geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş başlamıştır. Bu durum konut tiplerinin değişmesine ve Müslüman-Türk halkının apartmanlaşma sürecine hız kazandırmıştır. Apartmanlaşma o dönem için bir statü göstergesi olmuştur. Ülkemizde Konutların mekan organizasyonlarındaki değişimler, aile yaşantısındaki değişimin etkisiyle çok hızlı gerçekleşmiştir. Bu yeni konut tipi olan apartmanlarda da salonlar evin yeni Selamlığı olmuştur. Bu yüzden gösterişli Selamlık geleneği sürdürülmüştür ve “salon salamanje” diye de adlandırılan “L Tipi Salon” a evrilmiştir. Bu tip salonlarda mekânın bir bölümüne oturma takımı yerleştirilirken, diğer bölümüne yemek takımı yerleştirilmiştir. Böylece aynı mekânda, fakat ayrışarak, iki işleve de yer verilmiştir. Sofa mekanı ise 1950’lere kadar farklı fonksiyonlarla konut içindeki yerini korumuştur. Konut kullanıcısının bulunduğu yer olan sofa, 1950 lerden sonra yerini oturma odası ve misafirler için oluşturulan salona bırakmıştır. Bu yıllarda sadece misafirler için kullanılan, onun dışında kapalı tutulan bu mekan, bir statü belirtisi

haline gelmiştir. Bu kadar az kullanılan bir mekâna çok geniş bir alan ayırmanın nedensiz olduğu daha sonraları anlaşılmıştır. Böylece salonlar günlük kullanıma açılmıştır. Yani oturma odası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Salonların günlük kullanıma açılması Batı kültüründen ödünç alınan mobilyaların benimsendiği anlamına gelmektedir. İlk önce sedirler, divanlar kullanılırken, benimsenmekte zorlanılan koltuk, masa, sandalye, sehpa gibi mobilyaların artık rahatça kullanılabilirdiği görülmektedir. Kullanılan koltukların yine de rahat ama gösterişli olmasına dikkat edilmiştir. (Özbay, 1996). Oda'nın tek başına içinde barındırdığı özellikler artık konut içindeki özelleşmiş daha küçük odalara dağıtılmıştır. Konut içinde farklı fonksiyonlara sahip odaların oluşması, iç mekanlarda sabit elemanlardan mobilyaya geçişi hızlandırmıştır. Bu süreçte banyo-tuvalet için ayrı bir ıslak hacim oluşturulması ve dayanıklı tüketim mallarının kullanılmaya başlanmasıyla banyo ve mutfak hacimlerinin büyümesine neden olmuştur. 1980 yılına gelindiğinde odalar tamamen özelleşmiştir ve hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak özensizce apartmanlaşan kentlerde sofa ortadan kalkmıştır. Salon ise özelliğini kaybetmiş ve kullanıcının gündelik hayatında kullandığı kimi evlerde açık mutfakla birleşen oturma odası haline gelmiştir.

Mutfakta en önemli bağlantı ailenin yemek masası ile olan bağlantısıdır. Amaç yemeklerin ve tabak, bardak vb. nin taşınmasında kolaylık sağlamak, uzun ve dolambaçlı yollardan sakınmaktır. Çünkü zaten ev kadınının günlük ev işleri çalışmasının verdiği bedeni yorgunluk anca orta ağırlıkta veya ağır bir işte çalışan bir erkeğin bedeni yorgunluğuna eşittir. Bundan dolayı yolları kısaltmak ve bağlantıları sadeleştirmek yarar sağlar. Ayrıca yemek masası çoğunlukla çocukların bir ders çalışma ve oyun oynama yeri olarak da kullanıldığından, mutfaktan burayı kontrol etmek de mümkün olmalıdır. Zaten yemek masasında ev kadını bazı işlerini de gördüğünden yakınlık bu yönden de yarar sağlar. En önemli bağlantı nedeni de ev kadınının işlerini gördüğü sırada aile hayatından izole edilmemiş olmasıdır. Mutfağın koku ve gürültülü nedenlerinden dolayı konutun diğer mekanlarından ayrılması gerekirse de, yukarıda yazılı nedenlerden dolayı, ailenin yaşadığı mekanlarla görsel ve akustik bağlantısı olmalıdır. (Ağat, 1983).

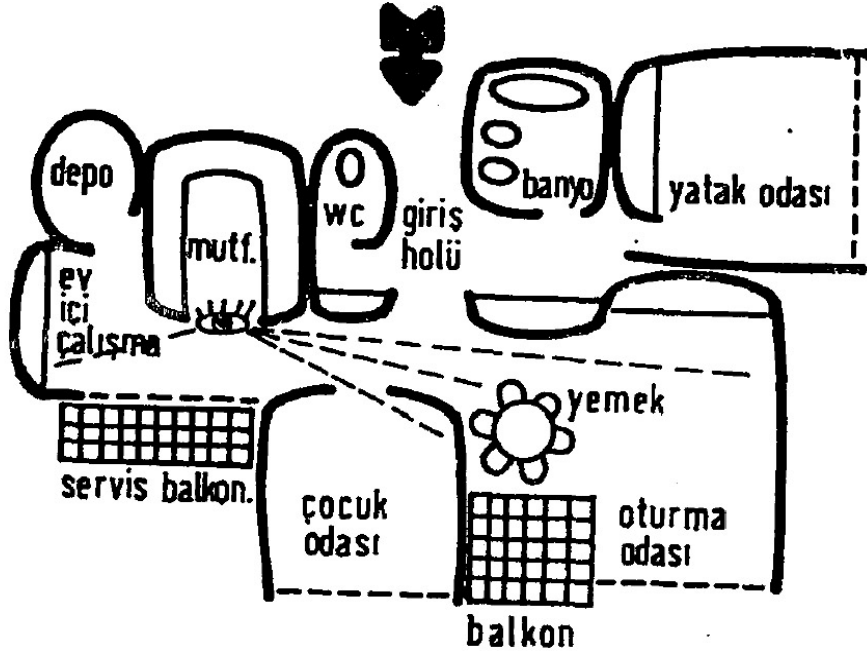
Mutfak da bir mekan olarak düşünüldüğünde, tasarımında konut iç bölünmesi de etkinlik gösterir. Mutfağın konut içerisinde konumlandırılmasında dikkat edilmesi

gereken ilk unsur ana girişe yakın olmasıdır. Mutfakta depolanacak gıdaların konut içerisinde fazla dolaştırılmadan yerleştirilmesi gerekmektedir. Gıdaların en kısa yoldan mekana yerleştirilebilmesi gerekmektedir. Mutfak konumunu etkileyecek diğer bir unsur ise güneşin yönüdür. Mutfak; içinde yiyecek maddeleriyle çalışıldığından, yiyeceklerin hazırlanmış veya hazırlanmamış olarak depolandığı bir mekandır. Bu özellikleri ile mutfaktaki yiyeceklerin çabuk bozulmasını önlemek için konut tasarımında mutfağın yönü önemlidir. Mutfakların güneş alan yönlerde bulunması sakıncalıdır. (Ağat, 1991). (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Konut Mutfaklarının Tiplerine Göre Yönleri (Arcan ve Evcı, 1992).

Mutfağın koku, gürültü vb. nedenlerden dolayı, konutun diğer mekanlarından ayrılması gerekirse de, ailenin yaşadığı mekanlarla görsel ve işitsel açıdan bağlantısının olması istenir. (Arcan ve Evcı, 1992). (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Konut Bağlantıları (Arcan ve Evcı, 1992).

Günümüzde mutfaklar, sadece ev kadınları tarafından değil diğer aile fertleri tarafında da kullanılan, içinde oturma alanları barındıran, televizyon izlenebilen, ailenin keyifli vakit geçirebileceği ve tüm aile fertlerinin ortak kullanımına açık bir mekan olmaya başlamıştır. Çoğu aileler akşam yemeklerini mutfakta yemeye başlamıştır. Eşler birlikte yemek yapıp, birlikte yemek yiyerek mutfak mekanını da fonksiyonel olarak kullanmaya başlamıştır.

3.3 Bölüm Sonucu

Bu bölüm kapsamında toplumda cinsiyet tartışmalarının mekan üzerine etkileri ile toplum, mahremiyet ve aile yapısındaki değişmelerin konut mekanı üzerine yansımaları farklı perspektiflerden bakılarak incelenmiştir. İlk önce konut kavramının kadınla bütünleşmesi ve zaman içerisinde nasıl evirildiği ele alınmıştır. İlk zamanlarda oluşan tek oda kavramının her türlü işlevi içermesi ve tüm ihtiyacı karşılamasından sonra, zaman içerisinde gelişen mekanlar işe işlevlerini sabitlemişlerdir. Böylece, mutfaklar, yatak odaları, oturma odaları, misafir odaları ve ebeveyn yatak odaları meydana gelmiştir.

Cinsiyet ve mekan kavramı, aynı tarihsel yapıya ait, birbirleri ile bağlantı halinde olan olgulardır. Yaşanan cinsiyetler arası farklılık, mekânsal ayrışmayı da birlikte getirmektedir. Toplumsal cinsiyet ve fiziki çevrenin oluşum süreci karşılıklı etkileşimle birlikte gerçekleşmektedir.

Toplumsal değişme; nüfus, teknoloji, kaynakların varlığı, politika, ekonomi ve benzeri etkenlere olduğu kadar, bunların etkileşimine dayalı oldukça karmaşık ve dinamik bir olgudur. Bununla birlikte her toplum daima değişim geçirmektedir. Bu değişim kesintisiz bir süreç olarak aynı anda, farklı alanlarda ve birbirleriyle ilişkili olarak hızla devam etmektedir. Bu çerçevede, toplumsal davranış örnekleri, toplumsal yapılar, toplumsal sistemler ve toplumsal kuralların sürekli bir değişim içinde olduğu gözlenmektedir. (Erol, 2011).

Toplumsal cinsiyet, ekonomik olarak kadın ve erkeği farklılaştırmanın, kamusal ve özel alan arasındaki hiyerarşinin ve ev işleri içerisinde görevlerin cinsiyetlere göre dağıtılmasının temel dayanak noktasını oluşturur. Kadınların asli görevinin ev ve aile olduğunu kabul eder. Kadına yüklenen sorumluluklar, kadınları sosyal alanda, kamusal alanda ve toplumsal alanda “evinin kadını” olarak katılmaya zorlar. Kadınların yerinin evi olması düşüncesi, çalışmak isteyen kadının önüne bir ön yargı olarak çıkmaktadır.

Geleneksel olarak kocanın evin geçimi için çalıştığı, kadının da ev işlerini yerine getirdiği yapı, Batı’da ve dünyanın geri kalan bölgelerinde terk edilmeye başlanmıştır. Ailede eşlerin (karı-koca) her ikisinin de çalıştığı, kariyer sahibi olduğu bir yapıya doğru değişim başlamıştır.

Toplumun, mahremiyet ve aile yapısındaki değişimlerin konut ve mutfak mekanları üzerindeki yansımaları incelenmiştir. Mahremiyet kavramı konut içerisini doğrudan ilgilendiren bir kavramdır. Görsel, kokusal ve işitsel mahremiyet kavramları ise konut kavramı ile doğrudan ilişkili mahremiyet kavramlarıdır.

Ailede kadın ve erkeğin rol ve statülerinde değişmeler meydana gelmiştir. Bir zamanlar kas gücüne dayalı işler yerine günümüzde belli bir donanıma sahip bireylerin meslek edindikleri görülmektedir. Meslek alanlarındaki genişleme aynı zamanda cinsler arasındaki meslek farklılıklarını da birbirine yakın hale getirmiştir. Annenin çalışmasının çocuklar üzerindeki etkisi, işin talep ettiği zaman ve bağlılığın, çocuklara ayrılacak enerji ve zaman miktarını azaltmasıdır. Böylece kadının çalışması, aile ve

çocuklar üzerinde olası sonuçlarının tartışılmasına, babanın aile içinde rolünün ve dolayısıyla aile yapısının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Toplumumuzda ailenin yapısında, üyelerinin rol ve ilişkilerinde değişimler yaşanmasına rağmen bir kurum olarak aile önemi sürdürmeye devam etmektedir. (Bayer, 2013).

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte kadının iş hayatına katılmasında da değişiklikler yaşanmıştır. Bu süreç aile yapısını da etkilemeye başlamış, her iki eşin de çalıştığı çocuklu ailelerin sayısında da artışlar görülmüştür. Kadınlardan hem aile içinde evi çekip çevirmeye dayalı davranışlar beklenirken, bir yandan da iş hayatına atılma olanakları sağlanmıştır.

Toplumda oluşan değişimler aile yaşantısında da yenilikler meydana getirmiştir. Bu yaşantılar sadece konutu değil konutun içeriğini de ilgilendirmektedir. Kadınların sosyalleşmeye başlaması konut içerisine de yansımıştır. Kadınlar ev içerisinde misafir ağırlama başlamış, evin her bölümünü özgürce kullanmaya başlamıştır.

Modernleşme kavramı ile beraber konut içerisinde de kamusal ve özel alan ayrımları oluşmaya başlamıştır. Konut içerisinde kamusal alanlar misafirin ağırlandığı alanlardır. Diğer alanlar ise mahrem alanlar olarak adlandırılır. Bu sebeple mutfak ve yatak odası mahrem alan olarak görülmektedir.

İçinde yaşadığımız son yüzyıl için, değişim ve buna bağlı olarak iletişim çağı olduğunu ve bu dönemde bütün toplumların temelini değişimin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Yaşanan bu değişimlerden toplumsal yapının diğer üniteleri gibi, aile de kendi payına düşeni almıştır. Modernleşen, geleneksel konuttan apartmana geçen, genişten çekirdek aileye geçen ve toplumda, endüstrileşme ve çağdaşlaşma ile ailenin kazanmış olduğu yeni durum, aile kavramının fonksiyonlarının değiştiğini gösterir. Yani toplumlarda kadın ve erkek rollerinde değişimler meydana gelmiş; evin içerisinde görevlerin paylaşıldığı bir sürece girilmiştir. Türkiye şartlarında ailenin yapısal değişimlerinden biri olarak endüstriyel gelişme ve kırdan kente doğru olan yoğun göçler dikkat çekmektedir. Ancak bugün itibarıyla Türk ailesini, bu dönüşümünü tamamlamış ve bütünüyle çekirdek aile modeline geçmiş saymak mümkün değildir. Değişmekte olan diğer toplumlarda olduğu gibi, gelenekselle modern arasında bir geçiş sürecini yaşayan Türk ailesinde de hem geleneksel ve hem de modern aile tipine rastlanmaktadır. Türkiye gibi geçiş toplumlarında konut tasarlamak, konut içi fonksiyon şemalarını oturtmak bu sebeple daha zordur. Tasarım

yaparken; geleneksel yaşam biçimleri ile modern ihtiyaçlara aynı anda cevap vermek zorunluluğu vardır.

BÖLÜM 4. TÜRKİYE’DE MUTFAK ALIŞKANLIKLARININ VE KULLANICI TERCİHLERİNİN BELİRLENMESİ

4.1 Alan Çalışmasının Konusu ve Amacı

Toplumsal ve aile yapısında mutfak mekanıyla ilgili değişen ihtiyaçların mutfak beğenilerinde, tercihlerinde ve işlevsel kullanımlarındaki farklılaşmanın neler olabileceğinin incelenmesi amacıyla bir alan çalışması yapılması düşünülmüştür. Bu bağlamda, toplumsal ve kullanıcı çeşitliliğinin fazla olduğu İstanbul metropolünde apartmanda yaşayan kullanıcılar üzerinde bir inceleme yapılmasına karar verilmiştir.

Çalışmadaki hedef İstanbul metropolünün apartman ev halklarının mutfak alışkanlıklarının analiz edilerek tasarım verilerinin elde edilmesidir. Yapılan anket ve yöneltilen sorular ile kullanıcıların kendi mutfaklarından memnuniyeti ve olumsuz yönleri değerlendirilmiştir. Anket genelinde mutfak kavramına ilişkin sorular sorulmuştur. Kullanıcıların kendi mutfaklarının ergonomik ve kullanım yönlerinden değerlendirilmesi istenmiştir. Anket sonunda da 3 farklı görsel içerisinden en beğendikleri mutfağı seçmeleri istenmiştir.

Alan çalışmasından elde edilecek veriler doğrultusunda gündelik apartman yaşamının mutfak mekanı üzerindeki etkileri tespit edilerek, mutfak tasarımı için oluşturulacak yeni kriterlerin belirlenmesinde katkı sağlaması düşünülmüştür.

4.2 Alan Çalışması ve Yöntemi

Alan çalışması İstanbul genelinde rastgele seçilmiş apartman yaşam deneyimi olan denekler seçilerek yapılmıştır. Bu çalışmaya farklı demografik yapıya sahip 70 deneğe 3 bölümden oluşan sorular yöneltilmiştir.

Bu bölümde tez genelinde yapılan çalışmalar doğrultusunda, ev halkının mutfak alışkanlıklarını ve tasarım verilerini öğrenmek amacı ile anket uygulaması yapılmıştır. Yüz yüze yapılan ankette, kullanıcıya ait demografik sorular, mevcut mutfak mekanına ait sorular, mutfak yeterliliği ilgili sorular ve son olarak oluşturulan 3 ana mutfağın alt görsellerinden birisini, toplamda beğendikleri 3 görseli seçmeleri istenmiştir.

4.2.1. Yöntem

Alan çalışmasında deneklerle yüzyüze görüşülerek elde edilen bilgilerin sayısal karşılıklarının değerlendirilmesi ve istatistiksel analizler için NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 (Kaysville, Utah, USA) programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (Ortalama, Standart Sapma, Medyan, Frekans, Oran, Minimum, Maksimum) kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen üç ve üzeri grupların karşılaştırmalarında Kruskal Wallis test kullanılmıştır. Niteliksel verilerin karşılaştırılmasında ise Fisher-Freeman-Halton testi kullanılmıştır. Anlamlılık en az $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

4.2.2. Deneklerin Seçilmesi

Alan çalışması kapsamında farklı sosyo demografik yapıya sahip denekler seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu bağlamda cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu, çalışma durumu, aile yapısı, kiracı ya da ev sahibi olma durumu ile mutfak mekanında kullanıcının tercih ve işlevsel beklentileri düşünülerek denek grupları oluşturulmuştur.

4.2.3. Alan Çalışması Kapsamı ve İçeriği

Kullanıcıların kendi mutfaklarını değerlendirmesi için anket yöntemine başvurulmuştur. Ankette araştırmacı ile kullanıcı arasında tek iletişim yolu sorular olduğundan, anket içeriğindeki sorular net ve ucu kapalı bir şekilde düzenlenmiştir. Elde edilecek bilgilerin nerede kullanılacağı konusunda her kullanıcıya bilgi verilmiştir.

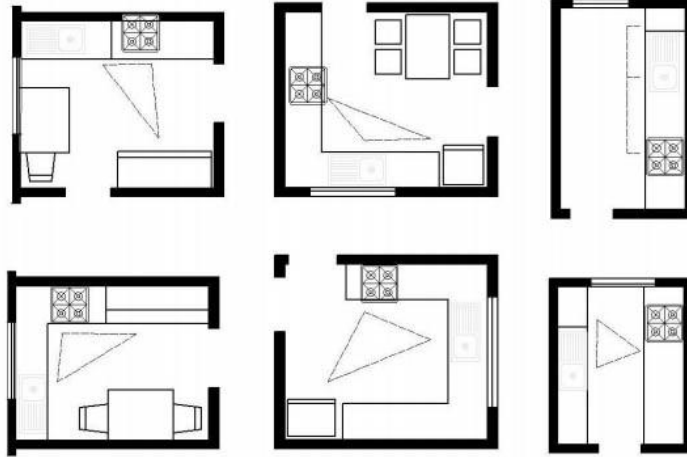
Anketin ilk aşamasında kullanıcıya ait sorular yer almaktadır. Cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mesleği, gelir düzeyi, aile bireyi sayısı, mülk durumu gibi sorular sorulmuştur. (Şekil 4.1). Bu kullanıcı soruları ile sosyo- ekonomik durum belirlemesi yapılmıştır. İkinci aşamada mutfak mekanına ilişkin sorular sorulmuştur. Üçüncü aşamada ise mevcut mutfaklarına yönelik yoruma dayalı sorular yöneltilmiştir ve deneklerin memnuniyetleri, fonksiyonel ve estetik değişim talepleri değerlendirilmiştir.

Kullanıcı Soruları

- Cinsiyet : Kadın Erkek
- Yaş Aralığı : 18-24 25-34 35-44 45-54 55+
- Eğitim Durumu : İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
Yüksek lisans/Doktora
- Çalışıyor musunuz : Evet Hayır
- Meslek :
- Gelir Düzeyi : 0-1200 1201-2000 2001-2800 2801-3500
3501-4500 4501+
- Medeni Durum : Evli Bekar
- Aile Bireyi Sayısı :
- Çocuğunuz Var mı? : Evet Hayır
- Evet ise kaç tane? :
- Çocuklarınız dışında evde bakmakla yükümlü olduğunuz biri var mı? :
- Yaşadığınız yer : Kendi evi Kira

Şekil 4.1. Kullanıcıya ait sorular

Deneklere sorulan kullanıcı soruları ile demografik özellikleri ve sosyo- ekonomik durumları belirlenmiştir.

Şekil 4.2. Farklı biçimlerde mutfak örnekleri (Arcan ve Evcı, 1992).

Deneklere yukarıdaki mutfak tipleri verilerek ‘hangisi sizin mutfak tipinizdir?’ sorusu yöneltilmiştir. (Şekil 4.2). Mutfak tipi yukarıdaki tiplerden farklı olan denekler ise diğer seçeneğini seçerek kendi mutfaklarını çizmeleri istenmiştir.

Deneklere anketin son kısmında görsel sorular yöneltilmiştir. Üzerinde renk, doku, malzeme, araç gereç değişikliklerin yapıldığı görseller içerisinde seçtikleri biriyle ilgili yorum yapmaları, aşağıdaki 3 farklı mutfak tipleri içerisinde en beğendikleri görselleri seçmeleri istenmiştir.

Mutfak-1 Görselleri :

MG1-a Görseli

MG1-b Görseli

MG1-c Görseli

Mutfak-2 Görselleri :

MG2-a Görseli

MG2-b Görseli

MG2-c Görseli

Mutfak-3 Görselleri :

MG3-a Görseli

MG3-b Görseli

MG3-c Görseli

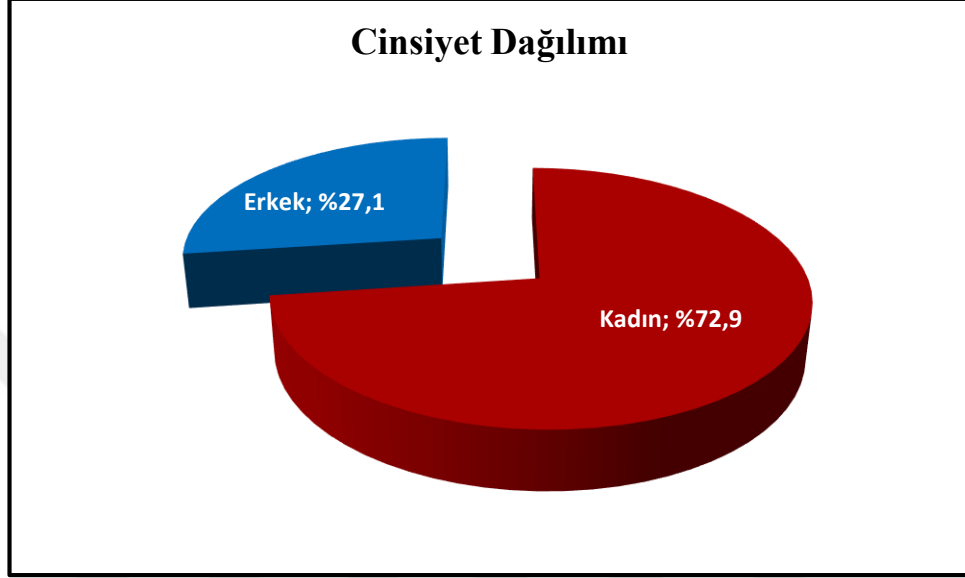
Ankette hazırlanan sorular kullanıcılara yüz yüze yöneltilmiş, alınan cevaplar aynı zamanda anket formuna yazılması istenmiştir. Bu şekilde daha net veriler elde edilmiş, bu veriler tablo ve grafik haline getirilmiştir.

4.3 Alan Çalışmalarının Bulguları

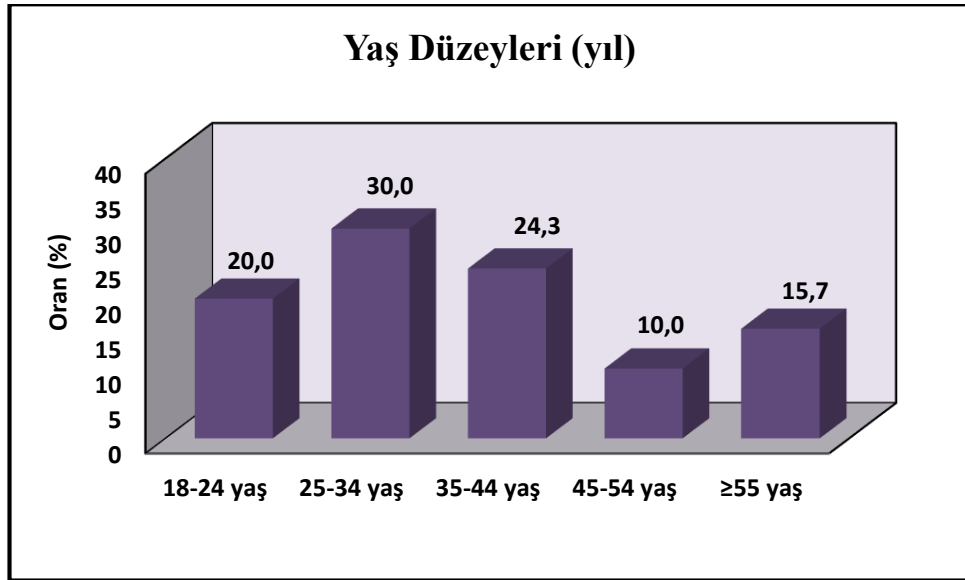
Çalışma 10 Şubat 2018- 15 Mart 2018 tarihlerinde Kültür Üniversite'sinde; günümüz konut tasarımında mutfak mekanının değişim ve dönüşümünün incelenmesi amacıyla %72,9'u (n=51) kadın, %27,1'i (n=19) erkek olmak üzere

toplam 70 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %20,0'si (n=14) 18-24 yaş grubunda, %30,0'u (n=21) 25-34 yaş grubunda, %24,3'ü (n=17) 35-44 yaş grubunda, %10,0'u (n=7) 45-54 yaş grubunda, %15,7'si (n=11) 55 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır.

4.3.1. Demografik Yapıyla İlgili Bulgular

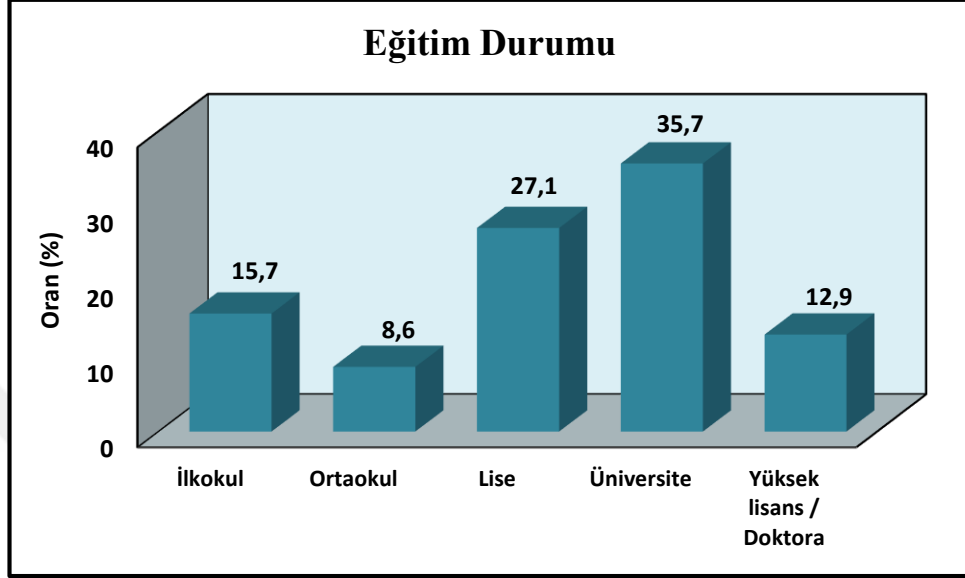

Şekil 4.3. Cinsiyet dağılımı

Şekil 4.4. Yaş dağılımı

Eğitim durumları incelendiğinde; %15,7 (n=11) ilkokul mezunu, %8,6 (n=6) ortaokul mezunu, %27,1 (n=19) lise mezunu, %35,7 (n=25) üniversite mezunu ve %12,9 (n=9) yüksek lisans/doktora mezunu saptanmıştır.

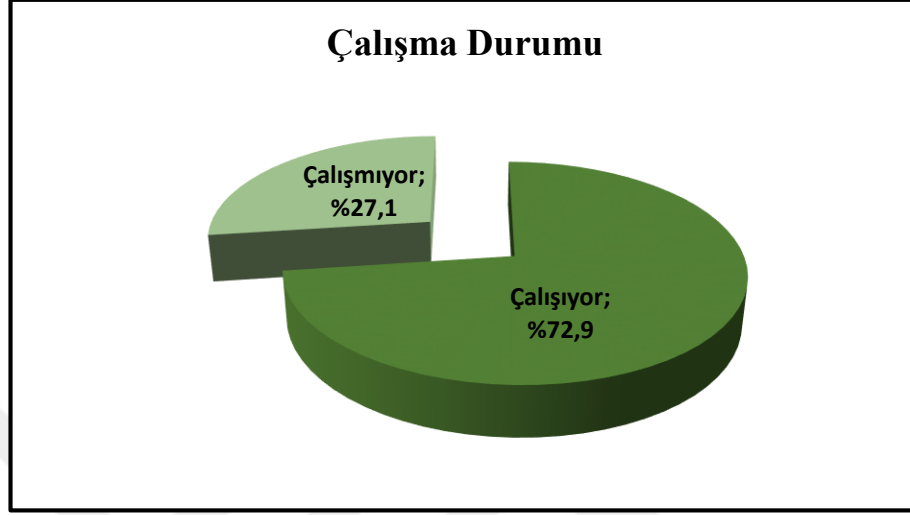
Şekil 4.5. Eğitim durumu dağılımı

Tablo 4.1. Meslek Özelliklerinin Dağılımları

Meslek Özellikleri	n (%)	
Çalışma durumu	Evet	51 (72,9)
	Hayır	19 (27,1)
Meslek	Nitelikli çalışan	20 (28,6)
	İşçi	12 (17,1)
	Serbest meslek	8 (11,4)
	Ev hanımı	9 (12,9)
	Emekli	6 (8,6)
	Diğer	15 (21,4)
Gelir düzeyi	0-1200 TL	5 (7,1)
	1201-2000 TL	17 (24,3)
	2001-2800 TL	12 (17,1)
	2801-3500 TL	10 (14,3)
	3501-4500 TL	9 (12,9)
	≥4501 TL	17 (24,3)

Nitelikli çalışan: Doktor, Eczacı, Mimar, Mühendis vb.

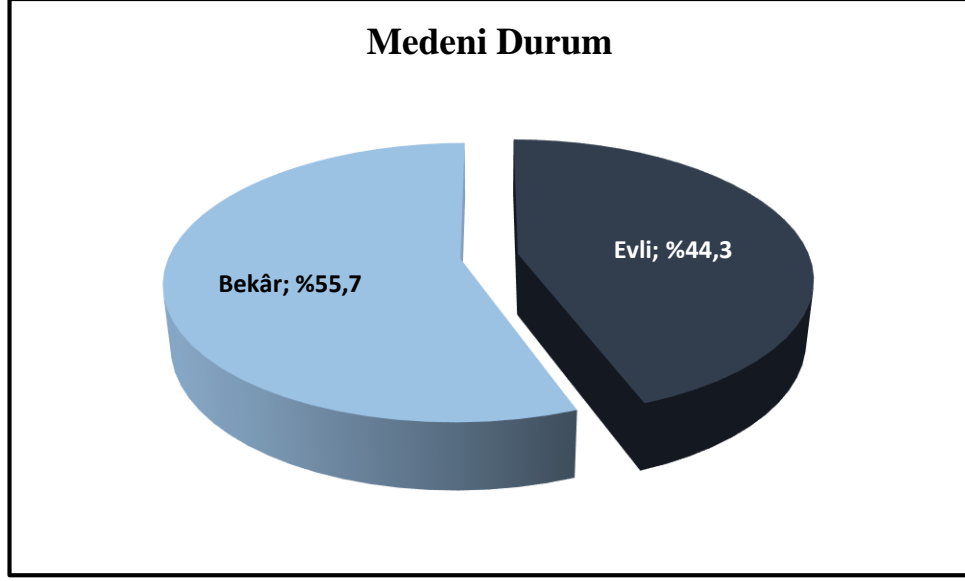
Katılımcıların %72,9'u (n=51) çalışmaktadır. Meslekler incelendiğinde; %28,6 (n=20) nitelikli çalışan, %17,1 (n=12) işçi, %11,4 (n=8) serbest meslek, %12,9 (n=9) ev hanımı, %8,6 (n=6) emekli ve %21,4 (n=15) diğer meslekler saptanmıştır.

Şekil 4.6. Çalışma durumu dağılımı

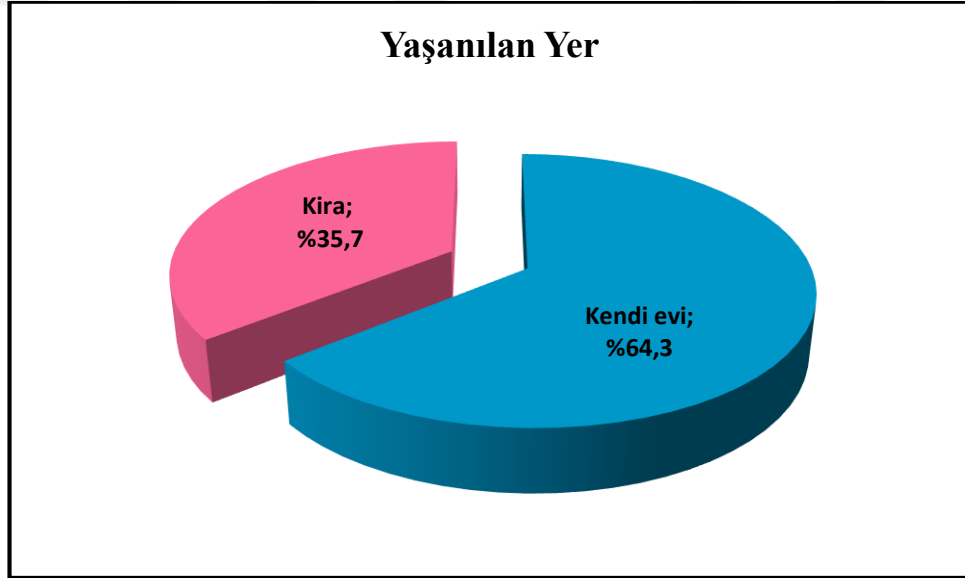
Gelir düzeyi %7,1 (n=5) 0-1200 TL, %24,3 (n=17) 1201-2000 TL, %17,1 (n=12) 2001-2800 TL, %14,3 (n=10) 2801-3500 TL, %12,9 (n=9) 3501-4500 TL, %24,3 (n=17) 4501 TL ve üzerindedir.

Katılımcıların %44,3'ü (n=31) evli, %55,7'si (n=39) bekârdır. (Şekil 4.7). Ailedeki birey sayıları 1 ile 7 kişi arasında değişmekte olup, ortalama $3,40 \pm 1,38$ kişidir. Çocuğu olan katılımcı oranı %45,7 (n=32) olarak saptanmıştır ve %25,0'inin (n=8) 1 çocuğu, %40,6'sı (n=13) 2 çocuğu, %34,4'ünün (n=11) 3 ve daha çok sayıda çocuğu vardır.

Şekil 4.7. Medeni durum dağılımı

Yaşanılan yer incelendiğinde; katılımcılarının %64,3'ünün (n=45) kendi evinde, %35,7'sinin (n=25) kirada yaşadığı saptanmıştır.

Şekil 4.8. Yaşanılan yer dağılımı

Tablo 4.2. Mutfak Mekânına İlişkin Özelliklerin Dağılımları

Mutfak Mekânı Özellikleri		n	%
Mutfağı kullanma sıklığı	Her zaman	31	44,3
	Sıklıkla	18	25,7
	Bazen	18	25,7
	Nadiren	3	4,3
Mutfağı kullanma amacı	Yemek yapma	27	38,6
	Yemek yeme	7	10,0
	Dinlenme	1	1,4
	Hepsi	35	50,0
Mutfağı kullanışlı bulma durumu	Evet	46	65,7
	Hayır	24	34,3
Yemek yapma sıklığı	Her zaman	21	30,0
	Sıklıkla	23	32,8
	Bazen	20	28,6
	Nadiren	6	8,6
Mutfağı en çok kullanan kişi	Kendi	41	58,6
	Diğer	29	41,4
Evdeki diğer üyelerin mutfak işlerine yardım etme durumu	Evet	44	62,9
	Hayır	26	37,1
Yemek yenen yer	Mutfak	32	45,7
	Salon	34	48,6
	Diğer	4	5,7
Mutfakta dinlenme alanı durumu	Evet	36	51,4
	Hayır	34	48,6
Ev ve mutfak işlerinde çalışan yardımcı durumu	Evet	16	22,9
	Hayır	54	77,1

Katılımcılara mutfağı kullanma sıklıkları sorulduğunda; %44,3 (n=31) her zaman, %25,7 (n=18) sıklıkla, %25,7 (n=18) bazen ve %4,3 (n=3) nadiren yanıtı alınmıştır. Mutfağı kullanma amacı %38,6 (n=27) yemek yapma, %10,0 (n=7) yemek yeme, %1,4 (n=1) dinlenme ve %50,0 (n=35) bunların hepsi içindir.

Mutfağını kullanışlı bulan katılımcı oranı %65,7 (n=46) saptanmıştır. Katılımcıların %30,0'u (n=21) her zaman, %32,8'i (n=23) sıklıkla, %28,6'sı (n=20) bazen ve %8,6'sı (n=6) nadiren yemek yapmaktadır.

Mutfağı en çok kullanan kişiler incelendiğinde; %58,6 (n=41) oranla katılımcıların kullandığı, %41,4 (n=29) oranla diğer kişilerin kullandığı gözlenmiştir. Evdeki diğer üyelerin mutfak işlerine yardım etme oranı %62,9 (n=44) saptanmıştır.

Katılımcıların %45,7'si (n=32) mutfakta, %48,6'sı (n=34) salonda ve %5,7'si (n=4) diğer yerlerde yemek yediğini belirtmiştir. Mutfakta dinlenme alanı olma oranı %51,4'tür (n=36) ve katılımcıların %22,9'unun (n=16) ev ve mutfak işlerinde çalışan yardımcısı bulunmaktadır.

Tablo 4.3. Mutfakta Bulunan Gereçlerin Dağılımları

•Mutfakta Bulunan Gereçler	n	%
Buzdolabı	68	97,1
Fırın	65	92,9
Bulaşık makinesi	65	92,9
Mikrodalga	33	47,1
Buharlı fırın	1	1,4
Elektrikli ocak	59	84,3
Cattle	52	74,3
Filtre kahve makinesi	32	45,7
Türk kahve makinesi	52	74,3
Mutfak robotu	54	77,1
Katı meyve sıkacağı	32	45,7
Tost makinesi	61	87,1
Ekmek makinesi	41	58,6
Davlumbaz	61	87,1
Klima	13	18,6
TV	25	35,7
Çamaşır makinesi	23	32,9
Kurutma makinesi	2	2,9

•Birden çok seçim yapılmıştır.

Tablo 4.4. Mutfakta En Beğenilen Özellikler

<i>Mutfakta En Beğenilen Özellikler</i>	n	%
Kullanışlı olması	12	17,1
Geniş olması	8	11,4
Balkonu olması	6	8,7
Aydınlık olması	5	7,1
Büyük olması	5	7,1
Geniş ve ferah olması	5	7,1
Renkleri	3	4,3
Her şeye rahat ulaşılması	2	2,9
Küçük olması	2	2,9
Küçük ve kullanışlı olması	2	2,9
Büyük, ferah ve kullanışlı olması	1	1,4
Çalışma alanı olarak kullanılması	1	1,4
Geniş ve kullanışlı olması	1	1,4
Giriş kapısına yakın olması	1	1,4
Manzarası	1	1,4
Manzarası ve büyüklüğü	1	1,4
Masasının olmaması	1	1,4
Oturma alanı olması	1	1,4
Özel yapım mutfak olması	1	1,4
Pencerenin yeşil alana açılması	1	1,4
Rahat, kullanışlı olması	1	1,4
Salonla bir olması	1	1,4
Uzun olması	1	1,4
Yok	7	10,0

Katılımcılara mutfaklarında en beğendikleri özellikler sorulduğunda; en çok %17,1 (n=12) oranla kullanışlı olması yanıtı alınmış, bunu %11,4 (n=8) oranla geniş olması, %8,7 (n=6) oranla balkonlu olması ve %7,1 (n=5) oranla sırasıyla aydınlık, büyük, geniş ve ferah olması yanıtları takip etmiştir.

Tablo 4.5. Mutfakta En Beğenilmeyen Özellikler

<i>Mutfakta En Beğenilmeyen Özellik</i>	n	%
Küçük olması	13	18,6
Balkon olmaması	8	11,4
Dar olması	7	10,0
Dolapların yetersiz olması	4	5,7
Açık mutfak olması	3	4,3
Dolaplar	2	2,9
Dolapların rengi	2	2,9
Tezgâhın küçük olması	2	2,9
Apartman boşluğuna bakması	1	1,4
Basık olması	1	1,4
Çok güneş alması	1	1,4
Dinlenme alanının olmaması	1	1,4
Dolapların eski olması	1	1,4
Havasız olması	1	1,4
Işık almaması	1	1,4
Karanlık olması, gün ışığı almaması	1	1,4
Klima olmaması ve dar olması	1	1,4
Klima olmaması ve havalandırma problemi	1	1,4
Küçük ve açık mutfak olması	1	1,4
Küçük ve eski olması	1	1,4
Küçük ve sıkışık olması	1	1,4
Şekli	1	1,4
Yetersiz olması	1	1,4
Yok	14	20,0

Katılımcılara mutfaklarında en beğenmedikleri özellikler sorulduğunda; en çok %18,6 (n=13) oranla küçük olması yanıtı alınmış, bunu %11,4 (n=8) oranla balkon olmaması ve %10,0 (n=7) dar olması yanıtları takip etmiştir.

Tablo 4.6. Mutfakta Değiştirilmek İstenen Özellikler

<i>Mutfakta Değiştirilmek İstenler</i>	n	%
Daha geniş olması	15	21,4
Balkon olması	8	11,4
Dolap ekleme	5	7,1
Dolapları	5	7,1
Her şeyi	5	7,1
Dolapların rengini	4	5,7
Tezgâhı	4	5,7
Fayanslar ve rengini	2	2,9
Kapalı mutfağa çevirmek	2	2,9
Boyutu ve dizaynı	1	1,4
Camları yetersiz	1	1,4
Daha ferah olmasını isterdim	1	1,4
Daha geniş, aydınlık, ferah olması	1	1,4
Davlumbaz	1	1,4
Işık almaması	1	1,4
Işık almasını ve boyutunu	1	1,4
Klima	1	1,4
Yer zemini	1	1,4
Yok	11	15,7

Katılımcılara mutfaklarında değiştirmek istedikleri özellikler sorulduğunda; en çok %21,4 (n=15) oranla daha geniş olması yanıtı alınmış, bunu %11,4 (n=8) oranla balkon olması ve %7,1 (n=5) oranla sırasıyla dolap ekleme, dolap değişikliği, her şeyi değiştirme yanıtları takip etmiştir.

Tablo 4.7. Mutfak Yeterliliğine İlişkin Özellikler

<i>Mutfak Yeterliliği</i>		n (%)
Mutfak tezgâhının yeterli olma durumu	Evet	43 (61,4)
	Hayır	27 (38,6)
Mutfak tezgâhının yaklaşık ölçüsü (metre)	<i>Min-Mak (Medyan)</i>	1-7 (3)
	<i>Ort±Ss</i>	2,88±1,22
Mutfak alt dolaplarının yeterli olma durumu	Evet	34 (48,6)
	Hayır	36 (51,4)
Mutfak alt dolaplarının yaklaşık ölçüsü (metre)	<i>Min-Mak (Medyan)</i>	1-7 (2,3)
	<i>Ort±Ss</i>	2,51±1,28
Alt dolapları kullanışlı bulma durumu	Evet	38 (54,3)
	Hayır	32 (45,7)
Alt dolaplarda yeterli miktarda çekmece olma durumu	Evet	38 (54,3)
	Hayır	32 (45,7)
Mutfak üst dolaplarının yeterli olma durumu	Evet	46 (65,7)
	Hayır	24 (34,3)
Mutfak üst dolaplarının yaklaşık ölçüsü (metre)	<i>Min-Mak (Medyan)</i>	1-7 (2,5)
	<i>Ort±Ss</i>	2,60±1,16
Üst dolapları kullanışlı bulma durumu	Evet	45 (64,3)
	Hayır	25 (35,7)
Mutfakta raf varlığı	Evet	34 (48,6)
	Hayır	36 (51,4)
Raf ölçüsü (metre) (n=34)	<i>Min-Mak (Medyan)</i>	0,5-6 (1,8)
	<i>Ort±Ss</i>	1,90±1,28
Mutfakta açık raf varlığı	Evet	22 (31,4)
	Hayır	48 (68,6)
Açık raf ölçüsü (metre) (n=22)	<i>Min-Mak (Medyan)</i>	1-3 (1)
	<i>Ort±Ss</i>	1,45±0,60
Mutfağın rahat hareket etmek için yeterli olma durumu	Evet	42 (60,0)
	Hayır	28 (40,0)
Mutfak kurgusunun gündelik işler için yeterli olma durumu	Evet	55 (78,6)
	Hayır	15 (21,4)

Sahip olunan mutfak tipi	Tip 1	4 (5,7)
	Tip 2	7 (10,0)
	Tip 3	25 (35,7)
	Tip 4	6 (8,6)
	Tip 5	7 (10,0)
	Tip 6	10 (14,3)
	Diğer	11 (15,7)

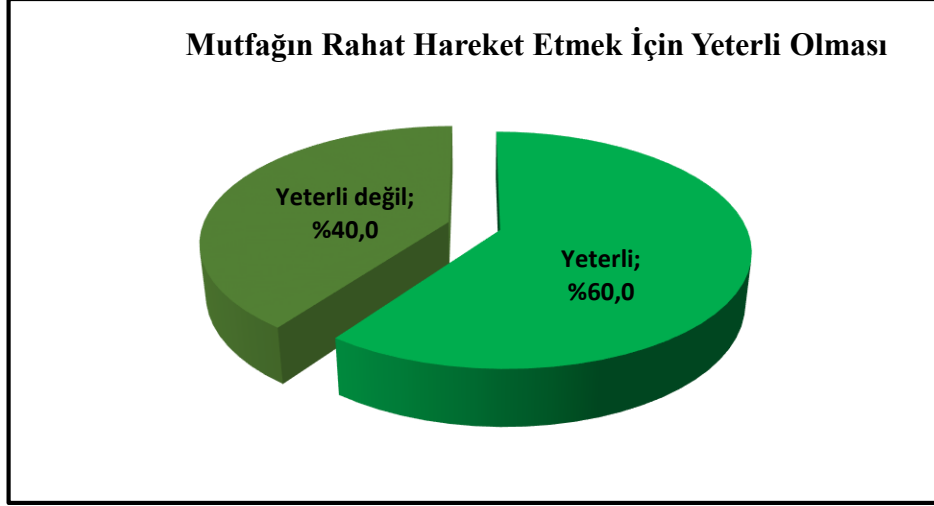
Katılımcıların %61,4'ü (n=43) mutfak tezgâhını yeterli bulmaktadır. Tezgâh ölçümleri 1 ile 7 metre arasında değişmekte olup, ortalama $2,88\pm 1,22$ metredir.

Katılımcıların %48,6'sı (n=34) mutfak alt dolaplarını yeterli bulmaktadır. Alt dolap ölçümleri 1 ile 7 metre arasında değişmekte olup, ortalama $2,51\pm 1,28$ metredir. Alt dolapları kullanışlı bulma oranı %54,3 (n=38) ve alt dolaplarda bulunan çekmeceleri yeterli bulma oranı %54,3 (n=38) saptanmıştır.

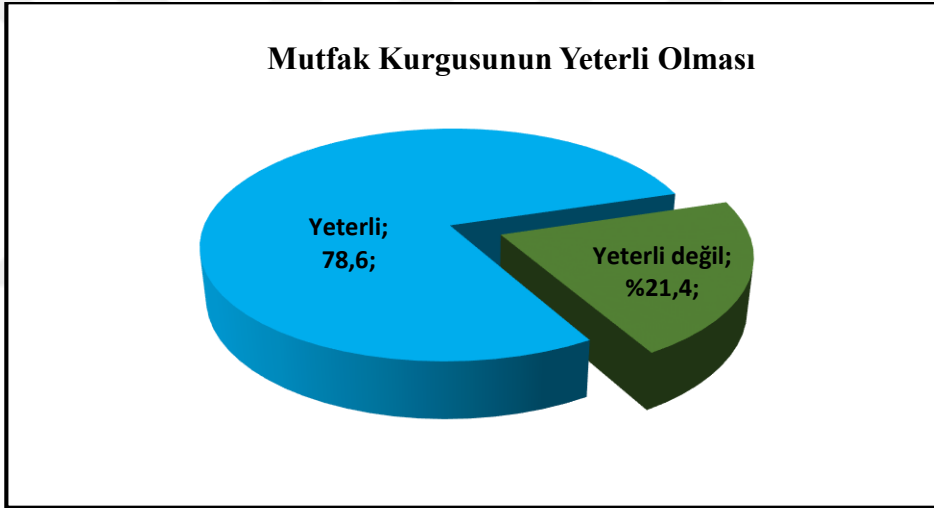
Katılımcıların %65,7'si (n=46) mutfak üst dolaplarını yeterli bulmaktadır. Üst dolap ölçümleri 1 ile 7 metre arasında değişmekte olup, ortalama $2,60\pm 1,16$ metredir. Üst dolapları kullanışlı bulma oranı %64,3 (n=45) saptanmıştır.

Mutfağında raf olan katılımcı oranı %48,6'dır (n=34) ve raf ölçümleri 0,5 ile 6 metre arasında değişmekte olup, ortalama $1,90\pm 1,28$ metre. Mutfağında açık raf olan katılımcı oranı %31,4'tür (n=22) ve açık raf ölçümleri 1 ile 3 metre arasında değişmekte olup, ortalama $1,45\pm 0,60$ metredir.

Katılımcıların %60,0'ı (n=42) mutfağının hareket etmek için yeterli olduğunu, %78,6'sı (n=55) mutfak kurgusunun gündelik işler için yeterli olduğunu düşünmektedir. Mutfak ölçümleri 6 ile 30 m² arasında değişmekte olup, ortalama $16,61\pm 6,28$ m²'dir.

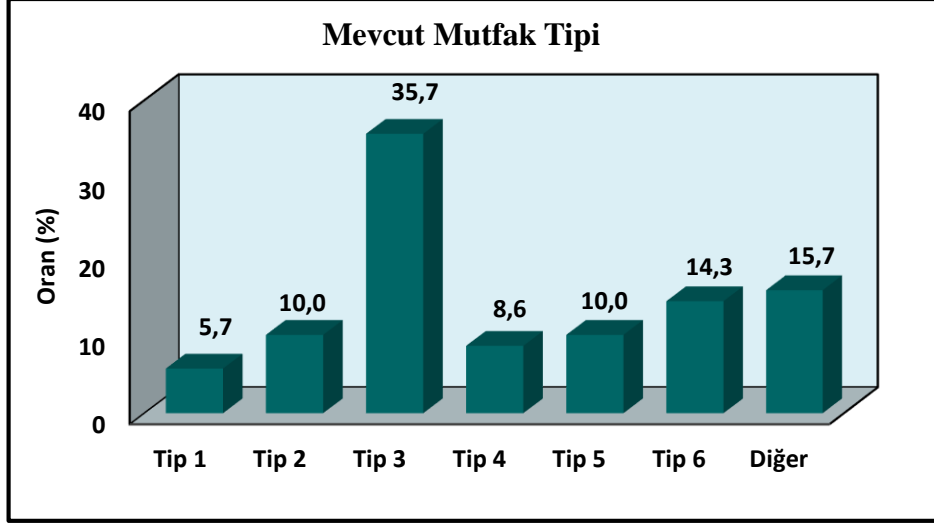

Şekil 4.9. Mutfağın hareket etmek için yeterli olma durumu

Şekil 4.10. Mutfak kurgusunun yeterli olma durumu

Sahip olunan mutfak tipleri incelendiğinde; %5,7 (n=4) tip 1, %10,0 (n=7) tip 2, %35,7 (n=25) tip 3, %8,6 (n=6) tip 4, %10,0 (n=7) tip 5, %14,3 (n=10) tip 6 ve %15,7 (n=11) diğer mutfak tipleri saptanmıştır.

Şekil 4.11. Mevcut mutfak tiplerinin dağılımı

4.3.2. Mevcut Mutfak Mekanının Değerlendirilmesi İle İlgili Bulgular

Tablo 4.8. Demografik Özelliklere Göre Sahip Olunan Mutfak Tiplerinin Değerlendirmesi

		Sahip olunan mutfak tipi							p
		Tip 1 (n=4)	Tip 2 (n=7)	Tip 3 (n=25)	Tip 4 (n=6)	Tip 5 (n=7)	Tip 6 (n=10)	Diğer (n=11)	
Cinsiyet	Kadın	1 (2,0)	4 (7,8)	22 (43,1)	2 (3,9)	4 (7,8)	10 (19,6)	8 (15,7)	<i>a0,003**</i>
	Erkek	3 (15,8)	3 (15,8)	3 (15,8)	4 (21,1)	3 (15,8)	0 (0)	3 (15,8)	
Yaş (yıl)	18-24 yaş	0 (0)	1 (7,1)	6 (42,9)	1 (7,1)	1 (7,1)	1 (7,1)	4 (28,6)	<i>a0,332</i>
	25-34 yaş	1 (4,8)	4 (19,0)	3 (14,3)	4 (19,0)	3 (14,3)	2 (9,5)	4 (19,0)	
	35-44 yaş	2 (11,8)	2 (11,8)	7 (41,2)	0 (0)	2 (11,8)	3 (17,6)	1 (5,9)	
	≥45	1 (5,6)	0 (0)	9 (50,0)	1 (5,6)	1 (5,6)	4 (22,2)	2 (11,1)	
Eğitim durumu	İlköğretim	2 (11,8)	0 (0)	6 (35,3)	2 (11,8)	3 (17,6)	3 (17,6)	1 (5,9)	<i>a0,260</i>
	Lise	2 (10,5)	4 (21,1)	5 (26,3)	2 (10,5)	2 (10,5)	2 (10,5)	2 (10,5)	
	Lisans ve üstü	0 (0)	3 (8,8)	14 (41,2)	2 (5,9)	2 (5,9)	5 (14,7)	8 (23,5)	
Çalışma durumu	Evet	4 (7,8)	7 (13,7)	17 (33,3)	6 (11,8)	4 (7,8)	5 (9,8)	8 (15,7)	<i>a0,135</i>
	Hayır	0 (0)	0 (0)	8 (42,1)	0 (0)	3 (15,8)	5 (26,3)	3 (15,8)	
†Aile bireyi sayısı	Min-Mak								<i>b0,060</i>
	(Medyan)	2-5 (4,5)	1-4 (3)	1-6 (4)	1-6 (2,5)	2-7 (5)	1-5 (4)	1-5 (3)	
	Ort±Ss	4,00±1,41	2,43±1,40	3,56±1,12	2,67±1,86	4,57±1,51	3,40±1,17	3,09±1,30	
Yaşanılan yer	Kendi evi	3 (6,7)	4 (8,9)	12 (26,7)	3 (6,7)	7 (15,6)	8 (17,8)	8 (17,8)	<i>a0,153</i>
	Kira	1 (4,0)	3 (12,0)	13 (52,0)	3 (12,0)	0 (0)	2 (8,0)	3 (12,0)	

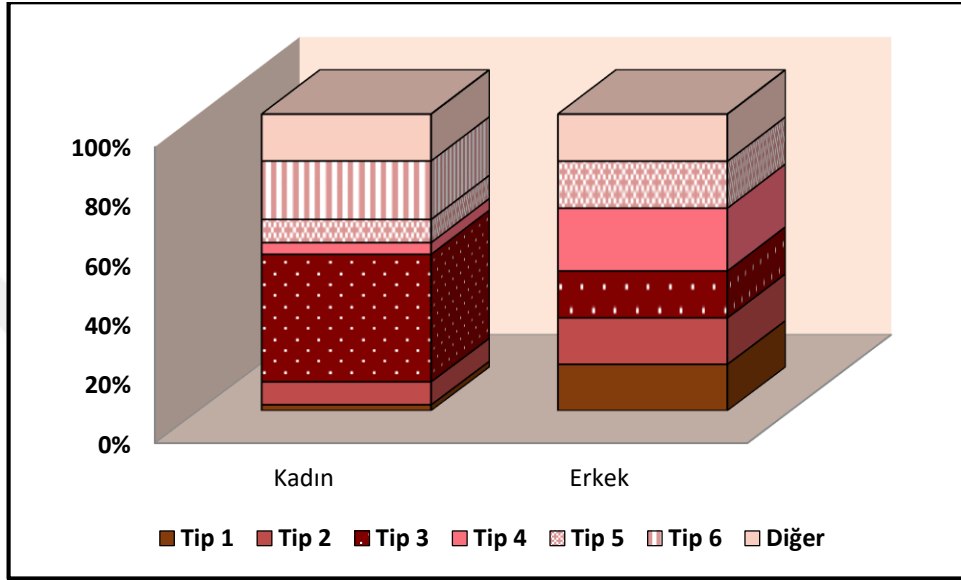
[†]Tip 1 mutfaka sahip katılımcı sayısı yetersiz olduğundan değerlendirilmeye dâhil edilmemiştir.

^aFisher Freeman Halton Test

^bKruskall Wallis Test

**p<0,01

Cinsiyete göre sahip olunan mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,003$; $p<0,01$). Kadın katılımcılarda tip 1 ve tip 4 mutfağa sahip olma oranı erkeklerden düşük bulunmuştur. Kadın katılımcılarda tip 3 ve tip 6 mutfağa sahip olma oranı erkeklerden yüksek bulunmuştur. Tip 2, tip 5 ve diğer mutfak tiplerine sahip olma durumu cinsiyete göre farklılık göstermemektedir.

Şekil 4.12. Cinsiyete göre sahip olunan mutfak tiplerinin dağılımı

Yaş, eğitim durumu ve çalışma durumuna göre sahip olunan mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p>0,05$).

Mevcut mutfak tipine göre aile bireyi sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmazken ($p=0,060$; $p>0,05$); tip 5 mutfağa sahip olan grupta birey sayısının yüksek olması dikkat çekicidir.

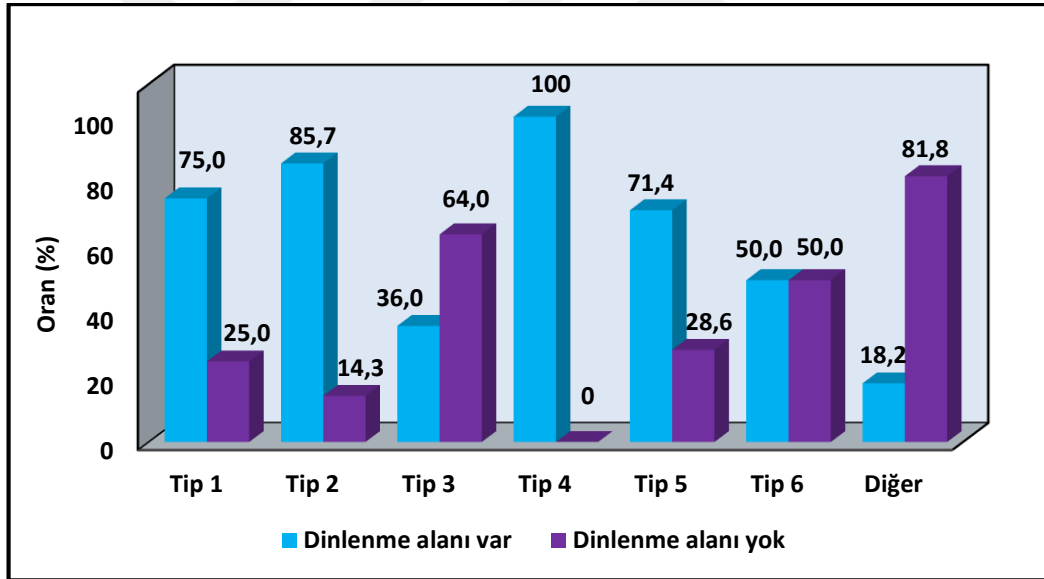
Yaşanılan yere göre sahip olunan mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.9. Mevcut Mutfak Tiplerine Göre Mutfak Mekân Özelliklerinin Değerlendirmesi

		Sahip olunan mutfak tipi							
		Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Diğer	<i>p</i>
		(n=4)	(n=7)	(n=25)	(n=6)	(n=7)	(n=10)	(n=11)	
Mutfağı kullanma sıklığı	Her zaman	0 (0)	1 (14,3)	12 (48,0)	0 (0)	4 (57,1)	6 (60,0)	8 (72,7)	<i>^a0,027*</i>
	Sıklıkla	2 (50,0)	2 (28,6)	6 (24,0)	3 (50,0)	0 (0)	3 (30,0)	2 (18,2)	
	Bazen/ Nadiren	2 (50,0)	4 (57,1)	7 (28,0)	3 (50,0)	3 (42,9)	1 (10,0)	1 (9,1)	
Mutfağı kullanışlı bulma durumu	Evet	4 (100)	6 (85,7)	14 (56,0)	5 (83,3)	5 (71,4)	6 (60,0)	6 (54,5)	<i>^a0,502</i>
	Hayır	0 (0)	1 (14,3)	11 (44,0)	1 (16,7)	2 (28,6)	4 (40,0)	5 (45,5)	
Mutfağı en çok kullanan kişi	Kendi	1 (25,0)	4 (57,1)	14 (56,0)	5 (83,3)	3 (42,9)	8 (80,0)	6 (54,5)	<i>^a0,436</i>
	Diğer	3 (75,0)	3 (42,9)	11 (44,0)	1 (16,7)	4 (57,1)	2 (20,0)	5 (45,5)	
Mutfakta dinlenme alanı durumu	Evet	3 (75,0)	6 (85,7)	9 (36,0)	6 (100)	5 (71,4)	5 (50,0)	2 (18,2)	<i>^a0,003**</i>
	Hayır	1 (25,0)	1 (14,3)	16 (64,0)	0 (0)	2 (28,6)	5 (50,0)	9 (81,8)	
Mutfağın rahat hareket etmek için yeterli olma durumu	Evet	4 (100)	6 (85,7)	9 (36,0)	5 (83,3)	7 (100)	6 (60,0)	5 (45,5)	<i>^a0,005**</i>
	Hayır	0 (0)	1 (14,3)	16 (64,0)	1 (16,7)	0 (0)	4 (40,0)	6 (54,5)	
Mutfak kurgusunun gündelik işler için yeterli olma durumu	Evet	4 (100)	7 (100)	16 (64,0)	5 (83,3)	6 (85,7)	7 (70,0)	10 (90,9)	<i>^a0,332</i>
	Hayır	0 (0)	0 (0)	9 (36,0)	1 (16,7)	1 (14,3)	3 (30,0)	1 (9,1)	

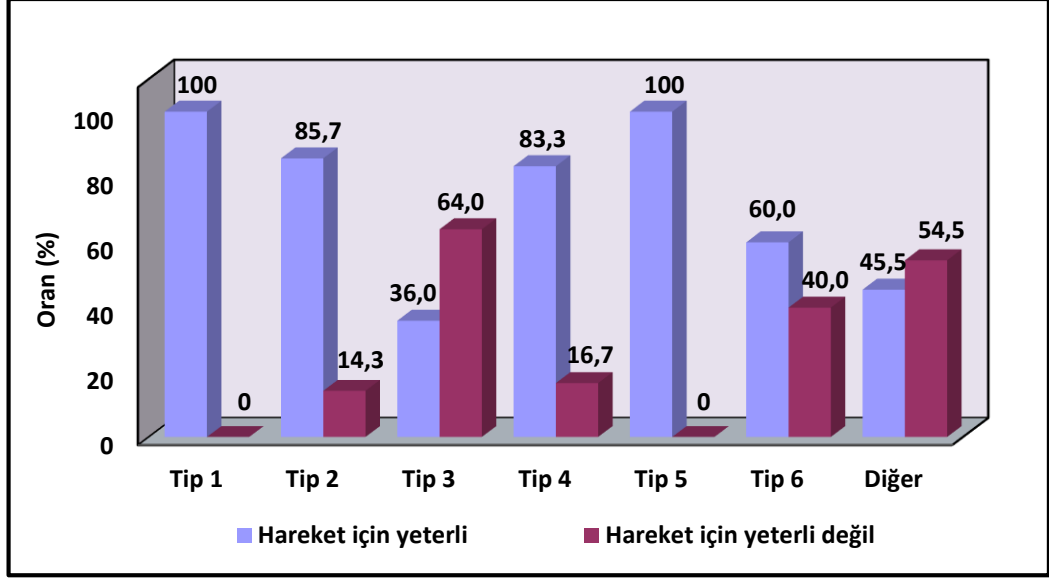
Mevcut mutfak tipine göre mutfakçı kullanma sıklığı istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,027$; $p<0,05$). Tip 6 ve diğer mutfak tiplerine sahip olan katılımcılarda mutfakçı kullanma sıklığı tip 1, tip 2 ve tip 4 mutfakçıya sahip olan kullanıcılardan yüksek bulunmuştur. Tip 2 mutfakçıya sahip kullanıcılarda mutfakçı bazen/nadiren kullanma oranı tip 6 ve diğer mutfak tiplerine sahip kullanıcılardan yüksek bulunmuştur.

Mevcut mutfak tipine göre mutfakta dinlenme alanı oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,003$; $p<0,01$). Tip 1 mutfakta dinlenme alanı oranı diğer mutfak tiplerinden yüksek bulunmuştur. Tip 2 mutfakta dinlenme alanı oranı tip 3 ve diğer mutfaklardan yüksek bulunmuştur. Tip 4 mutfakta dinlenme alanı oranı tip 3 ve diğer mutfaklardan yüksek bulunmuştur. Tip 5 mutfakta dinlenme alanı oranı diğer mutfak tiplerinden yüksek bulunmuştur.

Şekil 4.13. Mevcut mutfak tiplerine göre dinlenme alanı dağılımı

Sahip olunan mutfak tipine göre mutfakçı rahat hareket etmek için yeterli bulma oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,005$; $p<0,01$). Tip 3 mutfakları yeterli bulma oranı tip 1, tip 2, tip 4 ve tip 5 mutfaklardan düşük bulunmuştur.

Şekil 4.14. Mevcut mutfak tiplerine göre hareket için yeterli olma durumunun dağılımı

Sahip olunan mutfak tipine göre mutfak kurgusunu yeterli bulma oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

4.3.3. Mutfak Görsellerinin Tercihiyle İlgili Bulgular

Tablo 4.10. Mevcut Mutfak Tiplerine Göre Seçilen Mutfak Tiplerinin Değerlendirmesi

Seçilen mutfak tipi		Sahip olunan mutfak tipi						<i>p</i>
		Tip 1 (n=4)	Tip 2 (n=7)	Tip 3 (n=25)	Tip 4 (n=6)	Tip 5 (n=7)	Tip 6 (n=10)	
Mutfak-1	Mutfak G 1-a	1 (25,0)	7 (100)	11 (44,0)	3 (50,0)	3 (42,8)	3 (30,0)	<i>^a0,167</i>
	Mutfak G 1-b	2 (50,0)	0 (0)	11 (44,0)	1 (16,7)	2 (28,6)	5 (50,0)	
	Mutfak G 1-c	1 (25,0)	0 (0)	3 (12,0)	2 (33,3)	2 (28,6)	2 (20,0)	
Mutfak-2	Mutfak G 2-a	1 (25,0)	7 (100)	12 (48,0)	3 (50,0)	3 (42,8)	3 (30,0)	<i>^a0,079</i>
	Mutfak G 2-b	2 (50,0)	0 (0)	11 (44,0)	1 (16,7)	2 (28,6)	6 (60,0)	
	Mutfak G 2-c	1 (25,0)	0 (0)	2 (8,0)	2 (33,3)	2 (28,6)	1 (10,0)	
Mutfak-3	Mutfak G 3-a	1 (25,0)	6 (85,7)	12 (48,0)	1 (16,7)	2 (28,6)	5 (50,0)	<i>^a0,151</i>
	Mutfak G 3-b	2 (50,0)	0 (0)	6 (24,0)	1 (16,7)	1 (14,3)	4 (40,0)	
	Mutfak G 3-c	1 (25,0)	1 (14,3)	7 (28,0)	4 (66,6)	4 (57,1)	1 (10,0)	

^aFisher Freeman Halton Test

Mutfak G-1 seçimlerinde; katılımcıların %50,0'si (n=35) mutfak G 1-a, %31,4'ü (n=22) mutfak G 1-b ve %18,6'sı (n=13) mutfak G 1-c seçimini yapmıştır.

Mutfak G-2 seçimlerinde; katılımcıların %52,9'u (n=37) mutfak G 2-a, %34,3'ü (n=24) mutfak G 2-b ve %12,9'u (n=9) mutfak G 2-c seçimini yapmıştır.

Mutfak G-3 seçimlerinde; katılımcıların %47,1'i (n=33) mutfak G 3-a, %21,5'i (n=15) mutfak G 3-b ve %31,4'ü (n=22) mutfak G 3-c seçimini yapmıştır.

Tablo 4.11. Mutfak G -1 İçin Yapılan Seçimler ve Sebepleri

	Mutfak G 1-a (n=35)	Mutfak G 1-b (n=22)	Mutfak G 1-c (n=13)
	n (%)	n (%)	n (%)
Aydınlık ve geniş	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Beyaz olması, ferah ve tezgah geniş	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Beyaz ve büyük olması	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Beyaz ve ferah olması, kalabalık olmaması	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Beyaz ve sade oluşu	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Beyaz, düzenli ve sakın	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Büyük ve renkli	0 (0)	0 (0)	1 (7,7)
Canlı renk ve yaşayan mutfak	0 (0)	0 (0)	1 (7,7)
Çok ferah ve sakın	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Daha ferah ve yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Daha kullanışlı ve yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Daha yaşayan bir mutfak ve sade renk	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Dolapların fazla ve açık renk olması	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Düzenli ve açık renk olması	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Düzenli ve yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Düzenli, açık renk, kapalı raflar	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)

Ferah görünüyor	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Ferah olması	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve aydınlık	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve aydınlık, kalabalık değil	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve geniş	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve kullanışlı	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Ferah ve kullanışlı olması	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Ferah ve tezgah üzerinde ürün olması	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Ferah ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Ferah, aydınlık, sade ve toplu	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Ferah, geniş ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Ferah, kullanışlı	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Geniş, aydınlık, ferah	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Geniş, ferah ve kullanışlı	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Kırmızı canlılık vermiş	0 (0)	0 (0)	1 (7,7)
Kırmızı olması	0 (0)	0 (0)	1 (7,7)
Kullanışlı	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Oturma alanı olması, kullanışlı ferah olması	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Raflar, dolaplar ve yerleşimden dolayı	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Rengi ve kullanımı açısından	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Rengi ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Renginden dolayı	1 (2,9)	0 (0)	3 (23,1)
Renginden ve aydınlık olmasından dolayı	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Renklerden dolayı ve aydınlık olması	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Renkli olması	0 (0)	0 (0)	3 (23,1)
Renkli ve ferah	0 (0)	0 (0)	1 (7,7)
Renkli ve tarzıma uygun	0 (0)	0 (0)	1 (7,7)
Renkli ve tezgah üstü kalabalık	0 (0)	0 (0)	1 (7,7)
Sade olması	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)

Sade ve ferah	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade ve ferah olması	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade ve insanı yormuyor	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade ve kullanışlı	1 (2,9)	1 (4,5)	0 (0)
Sade ve toplu	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade ve yalın	2 (5,7)	0 (0)	0 (0)
Sade ve yaşayan mutfak	0 (0)	3 (13,6)	0 (0)
Sade, beyaz, kapalı raf olması	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade, derli toplu, ferah	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade, düzenli ve ferah görünmesi	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade, ferah ve aydınlık	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade, kullanışlı	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade, modern, geniş, ferah	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Sade, yalın ve kullanışlı	1 (2,9)	0 (0)	0 (0)
Yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)
Yaşayan ve ferah mutfak	0 (0)	1 (4,5)	0 (0)

Tablo 4.12. Mutfak G -2 İçin Yapılan Seçimler ve Sebepleri

	Mutfak G 2-a (n=37)	Mutfak G 2-b (n=24)	Mutfak G 2-c (n=9)
	n (%)	n (%)	n (%)
Açık raf olması ve beyaz olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Aydınlık kalabalık değil	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Aydınlık olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Aydınlık ve geniş	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Beyaz olması, ferah ve tezgah geniş	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Beyaz ve ferah olması, kalabalık olmaması	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Beyaz ve sade oluşu	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Beyaz, düzenli ve sakın	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Büyük ve renkli	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)

Canlı renk ve yaşayan mutfak	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)
Çok ferah ve sakin	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Daha ferah ve yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Daha kullanışlı ve yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Daha yaşayan bir mutfak ve sade renk	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Daha yoğun olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Dolapların fazla ve açık renk olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Düzenli ve açık renk olması	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Düzenli ve yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Düzenli, açık renk, kapalı raflar	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Ferah görünüyor	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Ferah olması	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve aydınlık	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve aydınlık, kalabalık değil, kapalı raf	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve geniş	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve kullanışlı	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Ferah ve kullanışlı olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Ferah ve tezgah üzerinde ürün olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Ferah ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Ferah, aydınlık, sade ve toplu	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Ferah, geniş ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Ferah, kullanışlı	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Geniş, aydınlık, ferah	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Geniş, ferah ve kullanışlı	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Kapalı raf ve beyaz olması	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Kullanışlı	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Oturma alanı olması, kullanışlı ferah olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Rengi güzel ve açık raf	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)

Rengi ve kullanımı açısından	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Rengi ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Renginden dolayı	1 (2,7)	0 (0)	2 (22,2)
Renginden ve aydınlık olmasından dolayı	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Renklerden dolayı ve aydınlık olması	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Renkli olması	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)
Renkli ve ferah	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)
Renkli ve tezgah üstü kalabalık	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)
Sade ve ferah	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade ve ferah olması	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade ve insanı yormuyor	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade ve kapalı raf olması	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade ve kullanışlı	1 (2,7)	1 (4,2)	0 (0)
Sade ve toplu	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade ve yalın	2 (5,4)	0 (0)	0 (0)
Sade ve yaşayan mutfak	0 (0)	3 (12,5)	0 (0)
Sade, beyaz, kapalı raf olması	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade, derli toplu, ferah	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade, düzenli ve ferah görünmesi	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade, ferah ve aydınlık	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade, kullanışlı	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade, modern, geniş, ferah	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sade, yalın ve kullanışlı	1 (2,7)	0 (0)	0 (0)
Sarı olması	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)
Sıcak ve hareketli	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)
Yaşayan ve ferah mutfak	0 (0)	1 (4,2)	0 (0)

Tablo 4.13. Mutfak G -3 İçin Yapılan Seçimler ve Sebepleri

	Mutfak G 3-a (n=33) n (%)	Mutfak G 3-b (n=15) n (%)	Mutfak G 3-c (n=22) n (%)
Aydınlık olması	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Beyaz olması, ferah ve tezgah geniş	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Beyaz ve ferah tezgah üstü kalabalık	1 (3)	0 (0)	0 (0)
değil			
Beyaz ve sade oluşu	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Beyaz, düzenli ve sakin	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Büyük ve renkli	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Canlı renk ve yaşayan mutfak	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Çok ferah ve sakin	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Daha ferah ve yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Daha yaşayan bir mutfak ve sade	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
renk			
Düzenli ve açık renk olması	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Düzenli, açık renk, kapalı raflar	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Ferah görünüyor	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve aydınlık, kalabalık değil	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve geniş	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve kullanışlı	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Ferah ve kullanışlı olması	1 (3)	1 (6,7)	0 (0)
Ferah ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Ferah, geniş ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Geniş, aydınlık, ferah	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Geniş, ferah ve kullanışlı	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Görsel olarak renkler güzel duruyor	1 (3)	0 (0)	0 (0)
İki renk olması	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Kullanışlı	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Küçük ama aydınlık	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Küçük ama sade ve aydınlık	1 (3)	0 (0)	0 (0)

Oturma alanı olması, kullanışlı ferah olması	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Rengi ve kullanımı açısından	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Rengi ve yaşayan mutfak	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Renginden dolayı	1 (3)	0 (0)	2 (9,1)
Renginden ve aydınlık olmasından dolayı	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Renklerden dolayı	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Renklerinden dolayı	0 (0)	0 (0)	3 (13,6)
Renkli olması	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Renkli ve ferah	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Renkli ve tezgah üstü kalabalık	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Sade olması	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade ve ferah olması	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade ve insanı yormuyor	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade ve kullanışlı	1 (3)	1 (6,7)	0 (0)
Sade ve toplu	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade ve yalın	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade ve yaşayan mutfak	0 (0)	2 (13,3)	0 (0)
Sade, beyaz, kapalı raf olması	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade, derli toplu, ferah	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade, düzenli ve ferah görünmesi	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade, kullanışlı	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade, modern, geniş, ferah	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Sade, yalın ve kullanışlı	1 (3)	0 (0)	0 (0)
Siyah beyaz kontrast uyumu	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Siyah beyaz olması	0 (0)	0 (0)	2 (9,1)
Siyah beyaz olması kalabalık değil	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Siyah beyaz uyumlu	0 (0)	0 (0)	4 (18,2)
Siyah beyaz uyumu	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Siyah beyaz yakışmış	0 (0)	0 (0)	1 (4,5)
Tezgah üstünde eşya olması	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Ufak mutfaklar arasında en sadesi	1 (3)	0 (0)	0 (0)

Yaşayan bir mutfak	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)
Yaşayan ve ferah mutfak	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)

Tablo 4.14. Demografik Özelliklere Göre Mutfak-1 Seçimlerinin Değerlendirmesi

		Mutfak G -1			<i>p</i>
		Mutfak G 1-a (n=35)	Mutfak G 1-b (n=22)	MutfakG 1-c (n=13)	
Cinsiyet	Kadın	23 (45,1)	19 (37,3)	9 (17,6)	<i>a0,251</i>
	Erkek	12 (63,2)	3 (15,8)	4 (21,1)	
Yaş (yıl)	18-24 yaş	7 (50,0)	4 (28,6)	3 (21,4)	<i>a0,734</i>
	25-34 yaş	12 (57,1)	4 (19,0)	5 (23,8)	
	35-44 yaş	9 (52,9)	6 (35,3)	2 (11,8)	
	≥45 yaş	7 (38,9)	8 (44,4)	3 (16,7)	
Çalışma durumu	Evet	26 (51,0)	13 (25,5)	12 (23,5)	<i>a0,096</i>
	Hayır	9 (47,4)	9 (47,4)	1 (5,3)	

^aFisher Freeman Halton Test

Cinsiyet, yaş ve çalışma durumuna göre mutfak G -1’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Mutfak G -1 görselleri arasında kadın deneklerin %45,1’i MG1-a görselini tercih etmişlerdir ve bu deneklerin %51’i çalışmaktadır. Erkek deneklerin %63,2’si de MG1-a görselini tercih etmişlerdir ve bu deneklerin %51’i çalışmaktadır. Çalışan kadın ve erkek deneklerin çoğunluğunu oluşturduğu 25-34 yaş aralığı MG1-a’yı tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 4.15. Mutfak Mekân Özelliklerine Göre Mutfak G-1 Seçimlerinin Değerlendirmesi

		Mutfak G-1			p
		Mutfak G 1-a (n=35)	Mutfak G 1-b (n=22)	Mutfak G 1-c (n=13)	
Mutfağı kullanışlı bulma durumu	Evet	24 (52,2)	13 (28,3)	9 (19,6)	<i>0,795</i>
	Hayır	11 (45,8)	9 (37,5)	4 (16,7)	
Mutfağı en çok kullanan kişi	Kendi	19 (46,3)	14 (34,1)	8 (19,5)	<i>0,810</i>
	Diğer	16 (55,2)	8 (27,6)	5 (17,2)	
Mutfağın rahat hareket etmek için yeterli olma durumu	Evet	23 (54,8)	10 (23,8)	9 (21,4)	<i>0,236</i>
	Hayır	12 (42,9)	12 (42,9)	4 (14,3)	
Mutfak kurgusunun gündelik işler için yeterli olma durumu	Evet	28 (50,9)	17 (30,9)	10 (18,2)	<i>1,000</i>
	Hayır	7 (46,7)	5 (33,3)	3 (20,0)	

^aFisher Freeman Halton Test

Sahip olunan mutfağı kullanışlı bulma durumuna göre mutfak G-1’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Mutfağı en çok kullanan kişilere göre mutfak-1’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Sahip olunan mutfağın rahat hareket etmek için ve gündelik işler için yeterli olma durumuna göre mutfak-1’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.16. Demografik Özelliklere Göre Mutfak G-2 Seçimlerinin Değerlendirmesi

		Mutfak-2			<i>p</i>
		Mutfak G 2-a (n=37)	Mutfak G 2-b (n=24)	Mutfak G 2-c (n=9)	
Cinsiyet	Kadın	25 (49,0)	20 (39,2)	6 (11,8)	<i>0,336</i>
	Erkek	12 (63,2)	4 (21,1)	3 (15,8)	
Yaş (yıl)	18-24 yaş	7 (50,0)	5 (35,7)	2 (14,3)	<i>0,416</i>
	25-34 yaş	12 (57,1)	4 (19,0)	5 (23,8)	
	35-44 yaş	10 (58,8)	6 (35,3)	1 (5,9)	
	≥45 yaş	8 (44,4)	9 (50,0)	1 (5,6)	
Çalışma durumu	Evet	27 (52,9)	15 (29,4)	9 (17,6)	<i>0,091</i>
	Hayır	10 (52,6)	9 (47,4)	0 (0)	

^aFisher Freeman Halton Test

Cinsiyet, yaş ve çalışma durumuna göre mutfak G-2’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Mutfak G-2 görselleri arasında kadın deneklerin %49’u MG2-a görselini tercih etmişlerdir ve bu deneklerin %52,9’u çalışmaktadır. Erkek deneklerin %63,2’si de MG2-a görselini tercih etmişlerdir ve bu deneklerin %52,9’u çalışmaktadır. Çalışan kadın ve erkek deneklerin çoğunluğunu oluşturduğu 25-34 ve 35-44 yaş aralığı MG2-a’yı tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 4.17. Mutfak Mekân Özelliklerine Göre Mutfak G-2 Seçimlerinin Değerlendirmesi

		Mutfak G-2			p
		Mutfak G 2-a (n=37)	Mutfak G 2-b (n=24)	Mutfak G 2-c (n=9)	
Mutfağı kullanışlı bulma durumu	Evet	25 (54,3)	13 (28,3)	8 (17,4)	<i>0,190</i>
	Hayır	12 (50,0)	11 (45,8)	1 (4,2)	
Mutfağı en çok kullanan kişi	Kendi	21 (51,2)	14 (34,1)	6 (14,6)	<i>0,942</i>
	Diğer	16 (55,2)	10 (34,5)	3 (10,3)	
Mutfağın rahat hareket etmek için yeterli olma durumu	Evet	25 (59,5)	10 (23,8)	7 (16,7)	<i>0,079</i>
	Hayır	12 (42,9)	14 (50,0)	2 (7,1)	
Mutfak kurgusunun gündelik işler için yeterli olma durumu	Evet	30 (54,5)	17 (30,9)	8 (14,5)	<i>0,510</i>
	Hayır	7 (46,7)	7 (46,7)	1 (6,7)	

^aFisher Freeman Halton Test

Sahip olunan mutfağı kullanışlı bulma durumuna göre mutfak G-2’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Mutfağı en çok kullanan kişilere göre mutfak G-2’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Sahip olunan mutfağın rahat hareket etmek için ve gündelik işler için yeterli olma durumuna göre mutfak G-2’de tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.18. Demografik Özelliklere Göre Mutfak G-3 Seçimlerinin Değerlendirmesi

		Mutfak G-3			p
		Mutfak G 3-a (n=33)	Mutfak G 3-b (n=15)	Mutfak G 3-c (n=22)	
Cinsiyet	Kadın	25 (49,0)	13 (25,5)	13 (25,5)	<i>0,174</i>
	Erkek	8 (42,1)	2 (10,5)	9 (47,4)	
Yaş (yıl)	18-24 yaş	6 (42,9)	4 (28,6)	4 (28,6)	<i>0,276</i>
	25-34 yaş	11 (52,4)	2 (9,5)	8 (38,1)	
	35-44 yaş	10 (58,8)	5 (29,4)	2 (11,8)	
	≥45 yaş	6 (33,3)	4 (22,2)	8 (44,4)	
Çalışma durumu	Evet	23 (45,1)	10 (19,6)	18 (35,3)	<i>0,565</i>
	Hayır	10 (52,6)	5 (26,3)	4 (21,1)	

^aFisher Freeman Halton Test

Cinsiyet, yaş ve çalışma durumuna göre mutfak G-3'te tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Mutfak G-3 görselleri arasında kadın deneklerin %49'u MG3-a görselini tercih etmişlerdir ve bu deneklerin %45,1'i çalışmaktadır. Erkek deneklerin %47,4'ü ise MG3-a görseli tercih etmişlerdir ve bu deneklerin %35,3'ü çalışmaktadır. Çalışan kadın deneklerin çoğunluğunu oluşturduğu 25-34 ve 35-44 yaş aralığı MG1-a'yı tercih ettiği söylenebilir. Çalışan erkek deneklerin çoğunluğunu oluşturduğu 25-34 yaş aralığı ve 45 yaş üzeri MG3-a'yı tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 4.19. Mutfak Mekân Özelliklerine Göre Mutfak G-3 Seçimlerinin Değerlendirmesi

		Mutfak G-3			p
		Mutfak G 3-a (n=33)	Mutfak G 3-b (n=15)	Mutfak G 3-c (n=22)	
Mutfağı kullanışlı bulma durumu	Evet	20 (43,5)	10 (21,7)	16 (34,8)	<i>0,602</i>
	Hayır	13 (54,2)	5 (20,8)	6 (25,0)	
Mutfağı en çok kullanan kişi	Kendi	20 (48,8)	8 (19,5)	13 (31,7)	<i>0,901</i>
	Diğer	13 (44,8)	7 (24,1)	9 (31,0)	
Mutfağın rahat hareket etmek için yeterli olma durumu	Evet	20 (47,6)	6 (14,3)	16 (38,1)	<i>0,142</i>
	Hayır	13 (46,4)	9 (32,1)	6 (21,4)	
Mutfak kurgusunun gündelik işler için yeterli olma durumu	Evet	23 (41,8)	13 (23,6)	19 (34,5)	<i>0,256</i>
	Hayır	10 (66,7)	2 (13,3)	3 (20,0)	

^aFisher Freeman Halton Test

Sahip olunan mutfağı kullanışlı bulma durumuna göre mutfak G-3'te tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Mutfağı en çok kullanan kişilere göre mutfak G-3'te tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Sahip olunan mutfağın rahat hareket etmek için ve gündelik işler için yeterli olma durumuna göre mutfak G-3'te tercih edilen mutfak tipi istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

4.4 Alan Çalışmasının Değerlendirilmesi

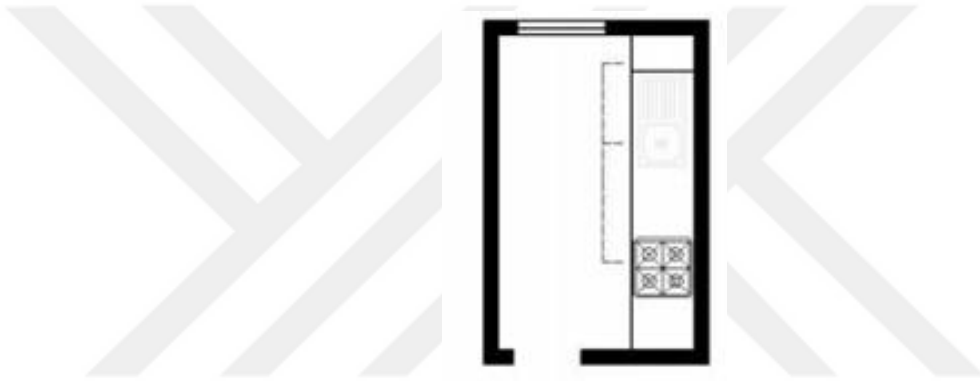
70 kişi ile yapılan alan çalışmasının %27,1'i erkek, %72,9'u kadındır. Bu yüzdelerin %30 gibi büyük bir kısmını 25-34 yaş aralığı oluşturmaktadır ve eğitim durumları ise %35,7 ise üniversite mezunudur. Deneklerin %72,9'u çalışmakta ve %55,7'si bekindir.

Deneklere mevcut mutfaklarına yönelik sorulan sorularda %17'si mutfağını kullanışlı bulduğunu, %11,4'ü geniş olduğunu belirtmiştir. Deneklerin %18,6'sı

sahip oldukları mutfakı küçük bulurken, %11,4'ü ise balkonu olmadığını belirtmiştir ve %21,4'ü mutfaklarının daha geniş olmasını istemiştir.

Denekler mutfaklarının rahat hareket edebilmeleri için %60'ı yeterli bulmuştur ve gündelik işleri için %78,6'sı yeterli olduğunu belirtmiştir. Anket sırasında deneklerle yüz yüze yapılan görüşmeler sırasında mutfaklarını yeterli bulmayan denekler, gündelik işlerini yapmak için mutfaklarını yeterli bulmuş ve belirli bir süre sonrasında artık mutfaklarının gündelik işlerini belirlediğini belirtmiştir.

Deneklerin %35,7 gibi büyük bir kısmının şuan ki mevcut mutfak tipi Tip-3 olarak saptanmıştır. Ve bu deneklerin %51,4'ünün mutfakta dinlenme alanı mevcuttur. Deneklerin %45,7'si yemeklerini mutfakta yemektedir.

Tip-3

Mutfak G-1 görselleri arasında en çok tercih edilen mutfak görseli MG1-a olmuştur. Bu görseli tercih eden denekler bu görseli aydınlık olması, ferah olması, beyaz ve sade olması, düzenli olması, tezgah üzerinde ürün bulunmaması sebepleri ile tercih etmişlerdir. Bu mutfakı tercih eden deneklerin çoğunluğu kadındır, yaş aralıkları ise 25-34'tür ve çalışan kadınlardır. Mutfak G-1 görselleri arasında erkek deneklerin %63,2'si MG1-a mutfakını tercih etmişlerdir. Bu mutfakı tercih eden erkek deneklerin %51'i çalışmakta ve yaş aralığı 25-34 arasındadır.

MG1-a Görseli

Mutfak G-2 görselleri arasında en çok tercih edilen mutfak görseli MG2-a olmuştur. Bu görseli tercih eden denekler bu görseli aydınlık ve geniş olması, beyaz olması, sade olması, kapalı raf olması, ferah olması, tezgah üstünün kalabalık olmaması ve dolap sisteminin düzenli olması sebepleri ile tercih etmiştir. Bu mutfağı tercih eden deneklerin çoğunluğu kadındır, yaş aralıkları ise 25-34'tür ve çalışan kadınlardır. Mutfak G-2 görselleri arasında erkek deneklerin %63,2'si MG2-a mutfağını tercih etmişlerdir. Bu mutfağı tercih eden erkek deneklerin %52,9'u çalışmakta ve yaş aralığı 25-34/ 35-44 arasındadır.

MG2-a Görseli

Mutfak G-3 görselleri arasında en çok tercih edilen mutfak görseli MG3-a olmuştur. Bu görseli tercih eden denekler aydınlık olması, beyaz ve sade olması, dolap sisteminin düzenli olması, küçük ama derli toplu görünmesinden dolayı tercih etmiştir. Bu mutfağı tercih eden deneklerin çoğunluğu kadındır, yaş aralıkları ise 25-34 / 35-44'tür ve çalışan kadınlardır.

MG3-a Görseli

Mutfak G-3 görselleri arasında erkek deneklerin %47,4'ü MG1-c mutfağını tercih etmişlerdir. Bu mutfağı tercih eden erkek deneklerin %35,3'ü çalışmakta ve yaş aralığı 25-34 ve 45 yaş üzerindedir.

MG3-c Görseli

Ankette yöneltilen görsel sorularda erkeklerde mutfak G-3 görseli hariç a tipi mutfak tercih edilmiştir. Bu tipi tercih eden erkek denekler tip a'yı tezgah üzerinin derli toplu olması, sade olması, hijyen görünmesi, temiz ve ferah olmasından dolayı tercih etmişlerdir. Mutfak G-3 görselinde erkek denekler c tipi mutfağı tercih etmişlerdir. Bu tipi tercih eden denekler tip c'yi siyah-beyaz renk uyumlu olması, dolap sisteminin düzenli olması, küçük ve yeterli olmasından dolayı tercih etmişlerdir.

Ankette yöneltilen görsel sorularda kadınlarda genellikle a tipi mutfak tipi tercih edilmiştir. Bu tipi tercih eden denekler tip a'yı tezgah üzerinin toplu olması, kapalı raf olması, dolap sisteminin düzenli olması, beyaz olması, ferah ve aydınlık

olmasından dolayı tercih etmişlerdir. Aynı zamanda deneklerle yüz yüze yapılan görüşmeler sırasında çoğu denek mutfak dolap içlerinin görünmesini istemediklerini de belirtmişlerdir. Bu nedenle hızlı gündelik yaşantının getirisi olarak mutfakların düzenli, işlevsel, ferah olmasını, aile bireylerine ve misafirlere uygun büyüklükte olmasını tercih etmişlerdir.

Yüz yüze yapılan anket genelinde kadın denekler için beyaz renkli mutfaklar hijyen ve temizliği ifade ettiğini belirtmiştir. Bu durum erkek deneklerin bir kısmında değişmektedir. Siyah-beyaz mutfak tercih eden denekler ise hijyenin renkle ilgili olmadığını belirtmiştir.

4.5 Bölüm Sonucu

Günümüz konut tasarımında mutfak mekanıyla ilgili tercihlere bakıldığında (özellikle bayanların) kolay ve çabuk düzenlenebilir, dağınıklığı göstermeyen, işlevsel olarak (yemek yemek, pişirme, dinlenme, misafir ağırlama vb.) yeterli ve uygun mekanlar sunan mutfakları tercih ettikleri saptanmıştır.

Alan çalışması sonucunda mutfak tipleri arasında kadın ve erkek deneklerin aydınlık, ferah, beyaz ve sade, düzenli, tezgah üzerinde ürün bulunmayan, kapalı raf sistemi olan mutfağı tercih ettiği görülmüştür.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda çağdaş gündelik kent ve apartman yaşamına uygun mutfak tiplerinin belirlenmesinde cinsiyet ve yaş aralığının önemli bir kriter olduğu sonucuna varılmıştır. Kadın denekler beyaz ve düzenli görünen mutfağın ekstra hijyen barındırdığını belirtmiştir.

Alan çalışmasında elde edilen veriler değerlendirildiğinde, dinlenme ve yemek yeme fonksiyonları birlikte düşünüldüğü mutfak tiplerinin diğerlerine göre daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Bu bağlamda günümüz metropol yaşamının hızına, çalışan kadınların evde geçirdiği zamanın sınırlı olmasına, apartman yaşamında aile içi mekanların sadece bir işleve yönelik değil, birden fazla kullanıma izin veren mekanların tercih edilmesine neden olmaktadır.

BÖLÜM 5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Mutfak kavramı toplumun gelenek ve görenekleri, ekonomik, sosyo- kültürel gibi etkileşimler sonucunda çeşitli değişim ve dönüşümlerden geçmiştir. İnsanın binlerce yıllık medenileşme sürecinde en temel ihtiyaçları olan Barınma, Korunma ve Beslenme ihtiyaçları da dönüşmüş evrimleşmiştir. “Korunma” ihtiyacı için bir arada yaşamayı tercih eden insanlar, önce köyleri daha sonraları ise kentleri kurarak buralarda belli bireylerini koruyucu olarak belirlemiş ve bu yaşam organizasyonu daha sonraları Kent ve Devlet olarak örgütlenmiştir. Aynı şekilde “Barınma” ihtiyacı da yıllar içerisinde evrimleşmiş ve alet, edevat kullanımına bağlı olarak dönüşerek Sanayi devrimi sonrası modern konuta kadar evrilmiştir. İçerisindeki fonksiyon alanları, neredeyse binlerce yıl boyunca çok az değişikliklerle geçtiğimiz yüzyıla kadar ulaşan Konut mekanı, Sanayi Devrimi sonrası artan konut ihtiyacı, konut sakinlerinin çekirdek aileye kadar küçülmesi ve makinalaşma etkisi ile adeta binlerce yıllık gelişime bedel bir dönüşümü son yüzyıl içerisinde deneyimlemek zorunda kalmıştır. Tıpkı konut mekanında ki bu dönüşüm gibi “Beslenme” ihtiyacımızın konutlarda ki mekanı Mutfaklar da, tüm insanlık tarihi boyunca durmadan evrilmiş, kültürlere göre farklılaşmıştır. Sanayi Devrimi’nden çok önceleri kırsal ve kentsel tüm konutlarda mutfak ve yaşama odası aynı mekanken, bugün de gelişmemiş kırsal kesimlerde hala aynı durum gözlemlenebilmektedir. Odağı “ocak” olan bu mekanda sadece yemek pişirilmez, aynı zamanda yenir, depolanır, ısınır ve hatta oyunlar oynanır. Yine Sanayi Devrimi öncesi hane mutfağı bize o zamanki toplumsal yaşam hakkında da fikir verebilir. Ateşin önemi, daha sonra mekansal örgütlenme içerisinde ki dönüşümü, günümüzde mutfakların vazgeçilmez donatılarından olan suyun mutfağa girişi, taşıma işleminden sabit bir ya da birkaç tesisat yardımı ile mutfak demirbaşı olması bahsettiğimiz yüz yıllık zaman aralığında ki başdöndürücü değişim hakkında bilgi verebilir. Konutların kentin su tesisatına bağlanarak, mutfak ve yıkanma mekanlarında akan suya kavuşmaları bugün çok olağan olarak kabul ediliyorsa da, yarım yüzyıl önce büyük bir kolaylık olarak sevinçle karşılanmıştır. Ülkemizde, kent, konut ve mutfak alanlarına ait dönüşümler de dünyada ki örneklerine paralel bir şekilde gerçekleşmiştir. Önceleri müstakil konutlarda büyük aile örgütlenmesi şeklinde yaşayan ülkemiz insanları, sanayileşme, kentleşme ve kırsalın terkedilmesi süreçleri sonucunda çekirdek aileye kadar küçülmüş ve müstakil konutlardan apartman tipi konutlara yerleşmiştir.

Toplumsal yaşamın içerisinde en küçük barınma birimi olan evin ve kullanıcısı olan ailenin, ayrıca beden, iş yaşamı, kent yaşamı gibi alanların toplumsal cinsiyetle doğrudan ilişkisi vardır. Özünde aile, birbirine kan bağı ile bağlı bireylerden oluştuğu varsayılan, toplumun en küçük ve en temel birimidir. İnsanlık tarihin en erken devirlerinden itibaren aileler, kurumsal bir yapı olarak, tıpkı; eğitim, devlet, din, medya kurumları gibi toplumsal cinsiyetin yeniden üretildiği yerlerdir. Cinsiyetler arası ayırım mekânsal farklılaşmayı beraberinde getirir. Erken dönem toplumlarında kadın ev ve tarlada üreticiyken, erkek avcıdır. Böylece özgürlük alanı olarak tüm “dışarı” erkeğe tanımlanmışken, kadına evsel ve tarımsal üretim dayatılmıştır. Tunç Devrinin başlamasıyla, tarımsal toplumdan, ilkel anlamdaki işçi toplumuna geçiş yaşanmış ve kadın için uzun yıllar sürecek karanlık bir dönem de böylece başlamıştır.

Kadınların temel rolünün ev ve aile olduğu ön kabulüne dayanan cinsiyete dayalı iş bölümü geleneksel toplumların büyük bir bölümünde gözlemlenmiş ve kadınların tekrar saygı görmeleri 19. yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimiyle, yani çalışma yaşamına katılmak için evden çıkmalarıyla başlamıştır. Sanayi devrimine ile beraber, endüstrileşme ve oluşan işgücü ihtiyacında, özellikle de bazı tekstil gibi sektörlerde kadın; işgücüne duyulan ihtiyaç ve ücret eşitsizliğinin kadın aleyhinde olması sebebi ile işgücünün önemli bir kısmını oluşturmaya başlamıştır. İşgücü piyasasında kadınların artmasına beraber, kapitalist sistemin doğası gereği ekonomik olarak eve katkı sunan kadının statüsü dönüşmüş ve 20.y.y. ın başından itibaren feminist hareketler başlamıştır.

Feminist hareketlerin temelinde, 19.y.y sonu 20.y.y. başında, kadına toplumsal olarak yüklenen rol ve sorumluluklara, kadınları her defasında kamusal alana, topluma ve emek piyasasına “anne ve eş” kimliği ile katılmaya zorlayan yaygın görüşe karşı çıkış vardır. Kadınların yerinin evi, esas sorumluluğunun ise aile ve ev ile ilgili sorumlulukları olduğuna ilişkin güçlü toplumsal yargı, işyerlerinden dışlanmalarını ve emek piyasasında belli mesleklerde yoğunlaşmalarını meşrulaştıran önemli bir dayanaktır. Dolayısıyla cinsiyete dayalı iş bölümü kadınların evin içindeki ve emek piyasasındaki konumunu belirleyen temel bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. (Saygılıgil, 2016). Ataerkil toplum yapısında hane dışı üretim etkinliklerinden ayrılan kadınların yaşam alanları hane ve yakın çevresi olarak; yükümlülükleri ise hane içi işler ve aile bakımı ile sınırlandırılmıştır. İdealize edilmiş modern toplum için ise kadın hayatın

tüm alanlarında erkek ile beraber yer alır. Sanayi Devrimi sonrası hızla modernleşen toplumlar ve kadınlara yönelik gelir adaletsizlikleri, kadınların karşılıksız emeklerinin toplumsal olarak kabul edilmesi ve ancak bu şekilde kadınların birçok ülkede erkeklerle eşit haklara sahip olmamalarının sağlanması, aile içinde süregelen ve kadınların aleyhine işleyen eşitsiz güç dengelerinin bozulmaya başlanması, kadınlar ve erkeklerin ev işlerini de kapsayan çocuk ve yetişkinlerin bakım yükümlülükleriyle olan ilişkisinin dönüşmesi, evin içinde ve dışında toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün oluşması; kamusal ve bireysel mahremiyet kavramlarında köklü değişimlere sebep olmuş ve evrimleşen aile yapısı, konutun planlamasını da değiştirmiştir. Modern toplumda artık büyük oranda geleneksel cinsiyet rollerinden bağımsız tam bir iş bölümü vardır. Çocuk yetiştirmeye, evin giderlerine katkıda bulunmaya, temizlik yapmaya, yemek pişirmeye kadın ve erkek eşit olarak katkıda bulunurlar. Değişen toplum yaşamının konut ve özel olarak mutfak yaşantısı üzerinde etkisi olduğu aşikardır. Modern insan, özel alanı daha doğal, daha zengin, kendi kontrolündeki özgürlükler alanı, ayrıcalıklı bir alan olarak görürken, kamusal alanı zorunluluklar ve görevler alanı olarak görmeye yatkındır. Oysa Eski Yunan'da ve Eski Roma'da özel alan zorunlulukların, mahrum bırakılmışlığın alanı iken, kamusal alan özgürlükler alanıdır. Modern toplumun özgürlük alanı olarak dönüşmüş konutta, erkek ve kadın eşit olarak her fonksiyonun üreticisi-kullanıcısıdırlar. Geleneksel olarak kocanın evin geçimi için çalıştığı, kadının da ev işlerini yerine getirdiği düşünce yapısından uzaklaşılması ile birlikte ailede mutfağın tek kullanıcısı kadın olmaktan çıkmıştır.

Günümüz koşullarında kadın-erkek ayrımı olmaksızın mutfakların kullanıldığı görülmektedir. Modern toplumun mutfak mekanında ki bu toplumsal dönüşümler, ülkemizde de benzer biçimde gözlemlenebilmektedir. Her ne kadar günümüz itibariyle Türk ailesini, bu dönüşümünü tamamlamış ve bütünüyle çekirdek aile modeline geçmiş saymak mümkün olmasa da, değişmekte olan diğer toplumlarda olduğu gibi, gelenekselle modern arasında bir geçiş sürecini yaşayan Türk ailesinde de hem geleneksel ve hem de modern aile tipine rastlanmaktadır. Özellikle geleneksel yaşam örüntülerinin yaygın olduğu kırsal bölgelerde geniş ailenin etkisinin sürdüğü rahatlıkla söylenebilir. Buna karşın şehirlerde hâkim olan aile tipi ise çekirdek aile gibi görünmektedir. (Kongar, 1991). Bu sebeple, özellikle de kentlerimizde modern topluma ait çekirdek ailelerin yoğun şekilde yaşadığını rahatlıkla söylemek

mümkündür. Dünya genelinde kentleşme oranının hızla devam ettiği göz önüne alınarak, kırsal ve geleneksel yaşam biçimlerinin gitgide yok olacağı ve geleceğin toplumunun neredeyse tamamen kent tipi bir yaşam süreceğini ön görmek mümkündür. Ülkemizde ki eğilim de bu yönde ilerlemektedir. Günümüz konutlarında mutfak mekanının tasarımına parametreler elde etmeyi amaçlayan “Günümüz Konut Tasarımında Mutfak Mekanının Değişim ve Dönüşümünün İncelenmesi” adlı çalışmada, bu sebeple modern topluma özgü apartman tipi konutlarda mutfak tasarımlarına referans olabilecek kullanıcı isteklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir denek grubu seçilerek anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma için İstanbul bölgesi seçilmiştir. Anket çalışması 70 mutfak üzerine yapılmıştır. Yüz yüze yapılan ankette, kullanıcıya ait demografik sorular, mevcut mutfak mekanına ait sorular, mutfak yeterliliği ilgili sorular ve son olarak oluşturulan 3 ana mutfağın alt görsellerinden birisini, toplamda beğendikleri 3 görseli seçmeleri istenmiştir. Son olarak, mevcut mutfaklarına yönelik yoruma dayalı sorular yöneltilmiştir ve deneklerin memnuniyetleri, fonksiyonel ve estetik değişim talepleri değerlendirilmiştir.

Yapılan anket sonucunda deneklerin %44,3’ü mutfağı her zaman kullanmaktadır ve mutfağı kullanma amaçları ise yemek yapmak, yemek yemek ve dinlenmektir. Deneklerin %51,4’ünün mutfakta dinlenme alanı vardır. Dinlenme alanı olmayan deneklerin bir kısmı ise mutfaklarında dinlenme alanı eksikliğini dile getirmiştir. Deneklerin %48,6’sı yemeğini salonda yerken, %45,7’si yemeğini mutfakta yemektedir. Mutfağın yemek yeme işlevini de barındırması mutfakta yemek yeme oranını arttırmış, bir çok denek mutfakta yemek masası eksikliğini vurgulamıştır. Deneklerin mevcut mutfakları değerlendirildiğinde ise mutfaklarının en beğendikleri özelliklerinin kullanışlı olması, geniş olması, balkonu olması, aydınlık olması ve dinlenme alanı olması çoğunluklu verilen cevaplar olmuştur. Mutfak mekanında bu denli yüksek dinlenme alanı ve yemek masası talebine bakarak; yine balkon ihtiyacı, aydınlık ve genişlik taleplerini yorumlayarak, modern toplumda eşit cinsiyet rolleri üstlenen kadın ve erkeğin, geleneksel toplumda geniş ailede ayrışan yaşam alanlarının, mutfak özelinde çekirdek ailede tekrar birleştiğini ve yaşam alanı olarak mutfağı kullanmak istediklerini yorumlamak mümkündür. Mutfağını beğenmeyen denekler ise küçük olması, balkon olmaması, dar olması, dolapların yetersiz olması ve açık mutfak olması yanıtlarını vermiştir.

Deneklerin %60'ı mutfağını rahat hareket etmek için yeterli bulmuştur ve % 78,6'sı mutfak kurgusunun gündelik işleri için yeterli olduğunu söylemiştir. Deneklerin %65,7'si mevcut mutfağını kullanışlı bulmaktadır. Mutfağını yeterli bulmayan ve gündelik işleri için yetersiz bulan denekler ise zamanla mevcut mutfaklarına alıştıklarını ve ihtiyaçlarını karşıladığını, fonksiyonel olarak kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

Anketin son kısmında deneklere görsel sorular yöneltilmiştir. Üzerinde renk, doku, malzeme ve araç gereç vb. gibi değişiklikler yapılan 3 mutfak tipi gösterilmiştir. Mutfak-1 görselleri arasında kadın ve erkek denekler arasında en çok tercih edilen mutfak tipi m1-a görseli olmuştur. Mutfak-2 görselleri arasında kadın ve erkek denekler arasında en çok tercih edilen mutfak tipi m2-a görseli olmuştur. A tipi mutfak tercih eden denekler bu tipi sade, kullanışlı, derli toplu durması, dolapların içinin görünmemesi ve dolap sisteminin düzenli olmasından dolayı tercih edilmiştir. Mutfak-3 görselleri arasında kadın denekler arasında en çok tercih edilen mutfak tipi m3-a görseli olmuştur. Erkek denekler ise m3-c tipini tercih etmişlerdir.

Deneklerin yaş aralıklarına göre seçtikleri mutfak tipleri değişiklik göstermektedir. 45 yaş üzeri denekler görsellerde genellikle b tipi mutfak tercih etmiştir. Çoğunluğunu kadınların oluşturduğu 45 yaş üstü denekler b tipi mutfak yaşayan ve canlı bir mutfak olarak gördükleri için seçmişlerdir. 18-24 / 25-34 / 35-44 yaş grupları ise çoğunlukla a tipi mutfakları seçerek bu tipi daha sade ve kullanışlı bulmuşlardır. Çalışan kadın ve erkek denekler a tipi görselleri tercih etmişlerdir. Çalışan denekler a tipi görselleri derli toplu gördüklerini ve çalışanlar için ideal mutfak tipi olduğunu belirtmişlerdir. Tezgah üstü araç gereçleri yaşayan bir mutfak olarak adlandıran kadın denekler için b tipi mutfaklar daha fonksiyonel olarak düşünülmektedir. İçinde sürekli yemek yapılan mutfak örneğine daha ileri yaşlardan deneklerin beğenisinin olması, geleneksel aile yapısının kentlerde hala sürdürüldüğünü ve 45 yaş üstü çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bu grupta toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak gerçekleşmediği yorumu yapılabilir. Mutfak halen kadındır ve günde en az iki kere olmak üzere yoğun öğün üretimi sürmektedir ve erkek mutfak üretimine ya katılmamaktadır, ya da kısıtlı katılım göstermektedir. Bu nedenle mutfak "kadına ait mahrem alandır" olgusu devam etmektedir. Daha alt yaş gruplarında kadın ve erkekler eşit olarak daha sade ve yalın mutfak tiplerini seçerek, mutfak evin mahrem olmayan alanı olarak gördükleri izlenimini vermektedirler. Bu yaş grupları için mutfak mekanı, belirli aralıklarla öğün

üretimini yapıldığı, genel olarak her bireyin eşit derecede kullanıcısı olduğu bir mekandır.

A tipi mutfak görsellerini seçen kadın denekler beyaz ve düzenli görünen mutfağın ekstra hijyen barındırdığını belirtmiştir. Bu durum erkek deneklerin bir kısmında görülmemiştir ve mutfak-3 görselinde m3-c tipini seçmişlerdir. Erkek denekler siyah-beyaz mutfak tercih ederek renklerin hijyenle bir ilgisi olmadığını belirtmişlerdir. Burada cinsiyete bağlı olarak ferahlık hissi veren renklerin aynı zamanda temiz de görüldüğü kadınlar için söylenebilir. Ayrıca koyu renklerin leke göstermeyeceği için temizliklerinin daha zor olduğu fikri de kadınlar açısından düşünülebilir. Kuşkusuz bu bakış açısı temizliğin hala kadına ait bir eylem olduğu gibi cinsiyetçi bir önermeden daha çok, temizlik eyleminin gerekliliklerini kadınlara özgü detaylara odaklanabilme açısından yorumlamak daha doğru olacaktır.

Sonuç olarak elde edilen bilgiler ışığında çağdaş gündelik kent ve apartman yaşamına uygun mutfak tiplerinin belirlenmesinde cinsiyete ve yaş aralığına yönelik tasarımlar yapılması önemlidir. Ayrıca ülkemizin çok zengin bir mutfak ve yeme kültürü mirasının üzerinde bulunuyor olması sebebi ile, konut içerisinde mutfaka atfedilen önem ve değer çok daha fazladır. Günümüzde dünyanın başka bir ülkesinde, konut alırken, kültüre göre mutfak önem kriterleri içerisinde daha altlarda yer alabiliyorken, bizim ülkemizde çok daha yukarılarda yer almaktadır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda dinlenme ya da yemek yeme fonksiyonları olmayan mutfaklar denekler tarafından eksik bir mutfak olarak belirtilmiştir. Günümüz konut mutfak tasarımında da dinlenme ve yemek yeme fonksiyonlarına cevap veren mutfakların tasarlanması önemlidir. Yeni tasarlanacak apartman tipi konutlarda, mutfağın ortak yaşam alanlarından en önemlisi olduğu aşıkardır. Bu sebeple mutfak tek yaşayan ya da çekirdek ailelerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde esnek tasarlanmalı, gerektiği hallerde yaşam ve yemek yeme alanı diğer yaşam alanları ile entegre olabilmelidir. Ayrıca mutfağın; örneğin balkon ile daha güçlü bir ilişkisi olması gerektiği, iklimsel olarak daha verimli bir cephede bulunması gerektiği, depolama talepleri dikkate alındığında hammadde ve yarımamul sevkiyatı açısından giriş holüne en yakın mesafede olması gerektiği, yoğun ve uzun süreli kullanımı sebebi ile en azından bir wc mekanının yakınında konumlanması gerektiği sonuçları çıkarılabilir. Ailenin mutfağı sosyalleşme alanı olarak görmesi beraberinde

tasarımcıların istenmeyen kokular v.b. gibi konforsuzluklara da çözüm bulunması gerektiği, mutfakların mekanik açıdan çok iyi şekilde iklimlendirilmesi, hatta günümüz iklim koşulları dikkate alındığında ısıtılmasının yanında soğutulmasının da dikkate alınması gerektiği önemle düşünülmelidir. Evin bireylerinin tüm ihtiyaçları göz önüne alındığında, tv, data v.b. gibi ihtiyaçları için de yine mutfak mekanında yerleşim yapılması gerektiği düşünülmelidir. Deneklerin ferah mutfaktan yana yaptıkları tercihler göz önüne alınarak aydınlatma için homojen ışık sağlayacak bir tasarım yapılması gerektiği, malzemeler için de renk ve doku açısından, kolay temizlenebilir ve rafine, yalın renklerde alternatifler sunulması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Mutfak mekanının bireyler açısından fonksiyonel yerleşimi dikkate alındığında, yaşam alanı olarak çocukların da mutfak kullanıcıları arasında yer alması sebebi ile güvenlik faktörünün önemle ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çocukların; ısı kaynaklarına ve kesici mutfak elemanlarına erişimi mutlaka engellenmelidir.

Modern toplumlarda mutfak; gelenekselden moderne toplumsal iş bölümünün dönüşmesinden bağımsız olarak, gelişen teknoloji ve beyaz eşya diye adlandırılan mutfak gereçlerinin işleri kolaylaştırması, depolama olanaklarının artması ile beraber kültürel bir dönüşüm de geçirmektedir. Modern toplumun mutfaka olan ilgisi, global bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, sosyal medya ve başka özendirici enstrümanlar, sosyal medya platformlarında kurulan ve binlerce üyeye ulaşan ve erkek ve kadınların neredeyse eşit sayıda takip ettiği yemek grupları, “şöhretli” mutfak şefleri ve onların farklı formatlarda ki televizyon programları, “meşhur” restoranlar ve yemek blogger ları vasıtasıyla; günümüzde sağlıklı ve doğal gıdaya duyulan özlem gibi parametreler ile birleşerek, ortak bir evrensel mutfak kültürünün oluşumuna meydan açmaktadır. Bu çalışma kapsamında, gün geçtikçe kentleşen dünyada ve ülkemizde, mutfak mekanının konut içerisinde öneminin daha da artacağı ve kamusal alan tarifinin günden güne değiştiği, mahremiyetin dönüştüğü, sosyal medya aracılığı ile kamusal alanın evin en mahrem noktalarına kadar girdiği, bunun yanında mahremiyetinde yine sosyal medya aracılığı ile kamusal sanal alana taşındığı, günümüz ve gelecek dünyası için bilinen tüm toplumsal parametrelerin ve paradigmaların değiştiği öngörülmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, tasarımcıların mutfak mekanı için yeni fonksiyonel ve estetik tasarım kriterleri geliştirmeleri gerektiğini savunur.

Sonuç olarak dünya ve ülkemizde yoğun akıcı kent yaşamında, değişen dönüşen aile yapısına bağlı olarak mutfakların içinde barındırdıkları yemek pişirme, yemek yeme, oturma ve dinlenme vb. gibi işlevleriyle artık konutun öncelikli düşünülmesi gereken en önemli mekan olduğu, mimar veya tasarımcıların bu nedenle mutfak tasarımında yemek pişirme işlevinin haricinde farklı işlevleri barındıran, esnek kullanıma izin veren, geniş kullanım, depolama ve saklama imkanları sunan, aydınlık, ferah, sade ve estetik görünümüne sahip mekanlar düşünmelerinin gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

1. Ağat, N., 1991, Konut Mutfağı Tasarımı, İnşaat Dergisi, Yasa Yayıncılık, Sanat ve Kùltür Hizmetleri Aş. 1991/2, İstanbul.
2. Ağat, N., 1983, Konut Tasarımına Mutfağın Etkisi Ve Mutfak Tasarımı, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayını, İstanbul.
3. Ak, K., 2007, “Osmanlı’dan Günümüze Türk Yemek Kùltüründe Seramik Yemek Kapları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiřehir.
4. Aktaş A., Bahattin Ö., 2007, Otel İşletmelerinde Mutfak Yönetimi ,2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
5. Arat, N., 1980, Kadın Sorunu, İ. Ü. Edebiyat Fakùltesi Yayınları, İstanbul.
6. Arcan, E.F., Evci F., 1992, “Mimari Tasarıma Yaklaşım”, 2K Yayınları, İstanbul.
7. Bammer, A., 1996, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Habitat II, Tarih Vakfı Yayın Evi.
8. Başak O., 2002, Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi’nde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Grup Madeni Eser, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Van.
9. Bauman, Z., 2006, Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları, (A. Yılmaz, Çev.) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
10. Bayer, A., 2013, Değişen Toplumsal Yapıda Aile, şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi, 2013/2, yıl:4, cilt: IV, Sayı:8.
11. Baysal, A., 2002, Beslenme Kùltürümüz, T. C. Kùltür Bakanlığı Yayınları: 1230, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kùltür Eserleri, Ankara.
12. Bektaş, C., 2014, Türk Evi, Yem Yayın Evi.
13. Bozkurt, V., 2006, Değişen Dünya’da Sosyoloji. Ekin Kitabevi, Bursa
14. Bilgin, A., 2008, “Klasik Dönem Osmanlı Saray Mutfağı”, Türk Mutfağı Ed: Arif Bilgin ve Özge Samancı, Ankara: T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
15. Bellwood, P., 2008, First Farmers (The Origins of Agricultural Societies), Blackwell Publishing, USA.

16. Bilgin, A., 2008, "Klasik Dönem Osmanlı Saray Mutfacı", Türk Mutfacı Ed: Arif Bilgin ve Özge Samancı: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
17. Bilgin, İ., 2010, Türkiye Mimarlığı: Türkiye'de Konut Kültürünün Değişimi.
18. Bilgin, V., 1991, Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailenin Görünümü, Türkiye Aile Yıllığı, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
19. Bozkurt, V., 2006, Değişen Dünya'da Sosyoloji, Ekin Kitabevi, Bursa
20. Canatan, K., 1998, "Bir Paradigma Sorunu Olarak Kamusal Alan-Özel Alan ikilemi".
21. Cansever, T., 2002, Türk Evi'nin Mimarisi, Türkler Asiklopedisi, Cilt 12.
22. Ciğirim, N., 2001, Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar: Batı ve Türk Mutfacının Gelişimi, Etkileşimi ve Yiyecek İçecek Hizmetlerinde Türk Mutfacının Yerine Bir Bakış, Yayın 28, Şubat, Ankara.
23. Çetin, Ş., 1993, Turizm endüstrisine mutfak elemanı yetiştirmeye yönelik eğitim programlarının değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Adana.
24. Dereli, A. M., 1989, Ticari Mutfak. Ders notları-1, Turban Turizm A.Ş. Genel Müdürlüğü, Ankara.
25. Eldem, S. H., 1984, Osmanlı Dönemi Türk Evi. İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.
26. Eroğlu, Ş., 2000, Mutfak Tasarımında Kadınlar ve Kadın Mimarlar, Arredamento Dekorasyon Dergisi.
27. Erol, N., 2011, Toplumsal Değişme ve Eğitim: "Temel İlişkiler, Çelişkiler, Tartışmalar", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, EYTPE Doktora Öğrencisi.
28. Düzgün E., Özkaya F. D., 2014, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Mezopotamya'dan Günümüze Mutfak Kültürü.
29. Giddens, A., 2000, Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara.
30. Güler, S., 2010, Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

31. Günay, R., 1988, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, Yem Yayınları, İstanbul.
32. Gür, Ş., 1996, Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık.
33. Gürbilek, N., 1993, Vitrinde Yaşamak, (2. Bs.) Metis Yayınları, İstanbul.
34. Gürsoy, D., 1995, Yemek ve Yemekçiliğin Evrimi, 1. Baskı, Softa Yayınları, İstanbul.
35. Gürsoy, D., 2004, Tarihin Süzgecinde Mutfak Kültürümüz, Oğlak Yayıncılık, İstanbul.
36. Habermas, J., 1997, Kamusalın Yapısal Dönüşümü, Çev: T. Bora ve M. Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul.
37. Hacıbaloğlu, M., 1989, Geleneksel Türk Evi ve Çağımıza Ulaşamamasının Nedenleri, GÜ Müh. Mim. Fak., Ankara.
38. Hasol, D., 2002, Türk Evi, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayınevi, İstanbul.
39. Karpuz, H., Karpuz, E., 2013, Yemek Kitabı, Haz: M. Sabri Koz.
40. Kayasü, S., 2002 Kadın ve Mekân Etkileşimi, Çağdaş Mimarlık Sorunları Dizisi: Mimarlık ve Kadın Kimliği, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
41. Kılıçaslan, D., 2010, "Gitmeli Mi Kalmalı Mı?" Feminizmde Ev Üzerine Çeşitlemeler. Dosya, 19.
42. Kıray, M., 1999, Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme, Birinci Basım, İstanbul.
43. Kuban, D., 1976, Sanat Tarihimizin Sorunları, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
44. Kongar, E., 1991 "Türkiye'de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri", Aile Yazıları II, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
45. Közleme, O., 2012 "Türk Mutfak Kültürü ve Din", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
46. Kurt, E., 2006, Teknolojik Gelişmelerin Modüler Konut Mutfak Tasarımına Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
47. Küçükerman, Ö., 1985, Kendi Mekanının Arayışı içinde Türk Evi.
48. Lee T., 1976, Psychology and the Environment, Londra.
49. Lukacs, J., 1993, Yirminci Yüzyılın ve Modern Çağın Sonu, Çev. M. Harmancı, İstanbul.

50. Merdol, T. K., 1998, Tarihten Günümüze Toplumlar ve Beslenme Alışkanlıkları. Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara.
51. Ongun, C. S., 1936, Yeni Kadın, Tercüme Külliyyatı Dün ve Yarın, İstanbul.
52. Özbay, F., 1996, Evler, Kadınlar ve Ev Kadınları, Diğerlerinin Konut Sorunları, Habitat II Ön Konferansı, TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.
53. Öztekin H., 2010, E-Journal of New World Sciences Academy, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
54. Pilcher, J., Whelehan, I., 2004, 50 Key Concepts in Gender Studies, Londra.
55. Saygılıgil, F., 2016, Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları.
56. Scott, J. W., 2007, Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi.
57. Sennett, R., 1996, Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları.
58. Sennett, R., 1999, Gözün Vicdanı, Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
59. Spain D., 1992, Gendered Space, The University of North Carolina Press, London.
60. Sevin V., 2003, Eski Anadolu ve Trakya, İletişim Yayınları, İstanbul.
61. Şahin H., 2008, Türkiye Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mutfağı, Türk Mutfağı: T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınlar, Ankara.
62. Tanyeli, U., 2012, İstanbul'da Konut Mekanında Mahremiyetin İhlali ve Teşhiri, Gerilimli Bir Tarihçe 16.-21. Yüzyıl.
63. Timur, S., 1972, Türkiye'de Aile Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
64. Wolfe, D., 1959, Power and the Authority in the Family, in Social Power, University of Michigan Press.
65. Yar, S. H., 2008, "Osmanlı Sarayında Mutfak Kültürü ve Sofra Gelenekleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
66. Yeler, S., Yeler G. M., Çağlaer E., 2014, Yapı Mimarisinde Kadın Etkileri, Trakya Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Kırklareli.
67. Yerasimos, M., 2007, 500 Yıllık Osmanlı Mutfağı, 3. Baskı, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
68. Ziyalar, A., 1989, Aile Genlik İlişkileri, Türk Toplumunu ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri, Devlet Bakanlığı ve Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

EK-1. ANKET FORMU

Kullanıcı Soruları

Cinsiyet : Kadın Erkek

Yaş Aralığı : 18-24 25-34 35-44 45-54 55+

Eğitim Durumu : İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
Yüksek lisans/Doktora

Çalışıyor musunuz : Evet Hayır

Meslek :

Gelir Düzeyi : 0-1200 1201-2000 2001-2800
2801-3500 3501-4500 4501+

Medeni Durum : Evli Bekar

Aile Bireyi Sayısı :

Çocuğunuz Var mı? : Evet Hayır

Evet ise kaç tane? :

Çocuklarınız dışında evde bakmakla yükümlü olduğunuz biri var mı? :

Yaşadığınız yer : Kendi evi Kira

Mutfak Mekanına İlişkin Sorular

Mutfağı ne sıklıkla kullanıyorsunuz? Her zaman Sıklıkla Bazen
Nadiren

Mutfağı ne amaçla kullanıyorsunuz? Yemek Yapma Yemek Yeme
Dinlenme Hepsi Hiçbiri

Mutfağımızı Kullanışlı Buluyor musunuz? Evet Hayır

Ne Sıklıkla Yemek Yapıyorsunuz? Her zaman Sıklıkla Bazen
Nadiren

Mutfağı En Çok Evde Kim Kullanıyor?

Eşiniz Ya Da Evin Diğer Üyeleri Mutfak İşlerine Yardım Ediyor Mu? Evet

Hayır

Yemeği Nerede Yiyorsunuz? Mutfak Salon Diğer

Mutfağınızda Dinlenme Alanınız Var Mı? Evet Hayır

Ev Ve Mutfak İşleri Konusunda Çalışan Yardımcınız Var Mı? Evet

Hayır

Aşağıdaki Gereçlerden Mutfağınızda Bulunanları İşaretleyin

Buzdolabı

Fırın

Bulaşık Makinesi

Mikrodalga Fırın

Buharlı Tip Fırın

Elektrikli Ocak

Cattle

Filtre Kahve Makinesi

Türk Kahvesi Makinesi

Mutfak Robotu

Katı Meyve Sıkacağı

Tost Makinesi

Ekmek Kızartma Makinesi

Davlumbaz

Klima

Televizyon

Çamaşır Makinesi

Kurutma Makinesi

Mutfağınızın En Beğendiğiniz Özelliği Nedir?

Mutfağınızın Beğenmediğiniz Özelliği Nedir?

Mutfağınızda Neyi Değiştirmek İsterdiniz? Neden?

Mutfak Tezgahınız Sizin İçin Yeterli Mi?

Mutfak Tezgahınızın Yaklaşık Ölçüsü Nedir? (metre)

Mutfak Alt Dolaplarınız Sizin İçin Yeterli Mi?

Mutfak Alt Dolaplarınızın Yaklaşık Ölçüsü Nedir? (metre)

Alt Dolaplarınızı Kullanışlı Buluyor Musunuz? Neden?

Alt Dolaplarınızda Yeterli Miktarda Çekmece Var Mı?

Mutfak Üst Dolaplarınız Sizin İçin Yeterli Mi?

Mutfak Üst Dolaplarınızın Yaklaşık Ölçüsü Nedir? (metre)

Üst Dolaplarınızı Kullanışlı Buluyor Musunuz? Neden?

Mutfağınızda Raflarınız Var Mı? Varsa Yaklaşık Ölçüsü Nedir? (metre)

Mutfağınızda Açık Raflarınız Var Mı? Varsa Yaklaşık Ölçüsü Nedir? (metre)

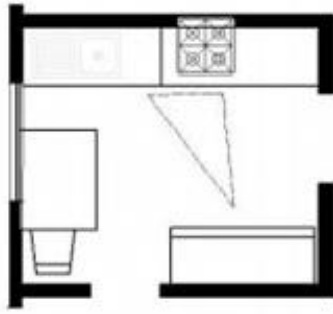
Mutfağınız Rahat Hareket Etmeniz İçin Yeterli Mi? Neden?

Mutfak Kurgunuz Gündelik İşleriniz İçin Yeterli Oluyor Mu? Neden?

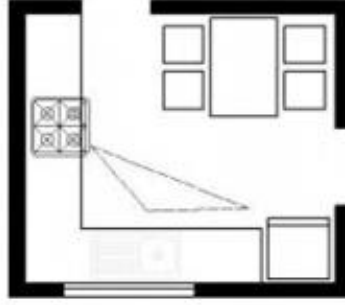
Mutfağınızın Yaklaşık Metrekaresi Nedir?

Aşağıdaki Mutfak Tiplerinden Hangisi Sizin Mutfağınızın Tipindedir?

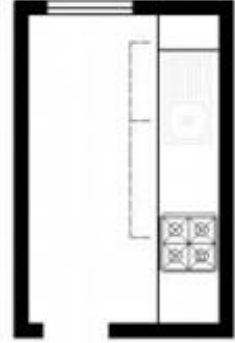
(İşaretleyiniz)

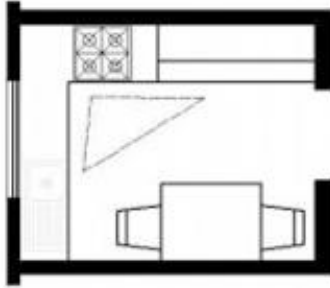
TİP-1

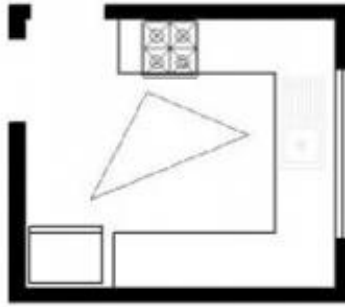
TİP-2

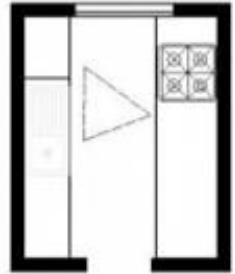
TİP-3

TİP-4

TİP-5

TİP-6

Şekil 2.11. Farklı biçimlerde mutfak örnekleri (Arcan ve Evcı, 1992).

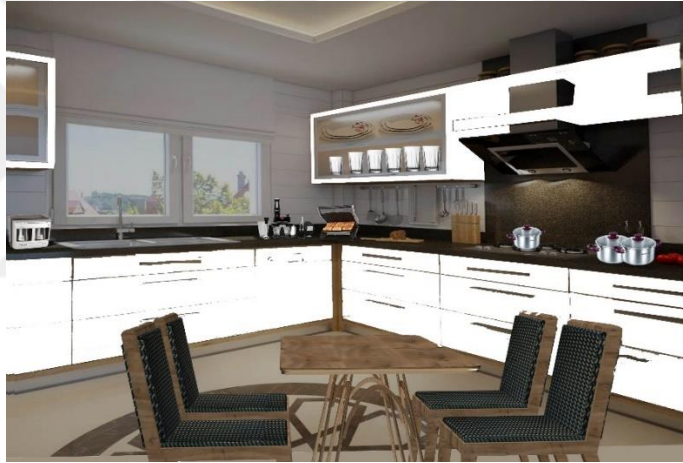
Diğer

Aşağıdaki Mutfak Görsellerinden Hangisini Tercih Ederdiniz? Neden?

MG1-a Görseli

MG1-b Görseli

MG1-c Görseli

MG2-a Görsele

MG2-b Görsele

MG2-c Görsele

MG3-a Görsele

MG3-b Görsele

MG3-c Görsele